

RAMON PANYELLA I FERRERES

FRANCESC PELAI BEIZ (1839-1889):

ENTRE LA LITERATURA

IL'ACTIVISME PATRIÒTIC

Tesi doctoral dirigida per

Dr. Manuel Jorba

Departament de Filologia Catalana

Facultat de Filosofia i Lletres

Universitat Autònoma de Barcelona

2008

Taula general de col·laboradors

Autors del Principat

Joaquim A. d'Alcàntara; Josep Ametller (Girona); Eusebi Anglora; Josep Argullol; Agnès Armengol; Antoni Aulèstia; Andreu Balaguer; Víctor Balaguer; Celestí Barallat; Teodor Baró; Francesc Bartrina (Reus); Joaquim Bartrina (Reus); Ramon E. Bassegoda; Maria de Bell-lloch; Pau Bertran i Bros; Adolf Blanch; Antoni de Bofarull; Tomàs Bosch; Francesc de Boter; Francesc Pelai Briz; Jaume Brossa i Reixach (St. Andreu del Palomar); Damas Calvet; F. de Sales Campillà; Miquell Carbonell i Selva; Antoni Careta; Emili Coca i Collado; Andreu Codonyer (?); Jaume Collell; Lluís Cutxet; E. Estorch (?); J. B. Ferrer (Girona); Fidel Fita i Colomé; Josep Fiter i Inglès; Maria dels Dolors Fiter i Inglès; Joaquim Fontanals del Castillo; Marian Fonts (Reus); Enric Franco; Josep Franquesa i Gomis; Artur Gallard; Josep Garriga Llíró; Joan Baptista Gendra (?); Martí Genís i Aguilar (Vic); E. Claudi Girbal (Girona); Àngel Guimerà; M.A. Martí i Cortada; Josep Martí i Folguera (Reus); Francesc Masferrer i Josep Masferrer (Vic); Francesc Maspons i Labrós; Artur Masriera; M. Josep Massanés; Francesc Matheu; Apel·les Mestres; Manuel Milà; Francesc Miquel i Badia; Antoni Molins i Sirera; Dolors Monserdà; Josep Montserrat i Archs; Francesc Morera (Tarragona); Pere Nanot-Renart; Narcís Oller; Claudi Omar i Barrera; Anicet de Pagès de Puig; Josep Palau i d'Huguet; Maria de Pallejà; Josep Pella i Forgas; Pius Pi; Carles Pirozzini; Felip Pirozzini; Joan Planas; Joan Pons i Massaveu; Ramon Puig i Duran; Josep Puiggarí; Albert de Quintana; Isidre Reventós; Manuel Ribot i Serra (Sabadell); Joaquim Riera i Bertran; Francesc Rierola (Vic); Lluís Roca i Florejachs (Lleida); Josep Roca i Roca; Pere Rossell; Conrad Roure; Antoni Rubió i Lluch; Joaquim Rubió i Ors; Joan Sardà; Josep Serra i Campdelacreu (Vic); Ramon de Siscar; Joan Sitjar i Joaquim Sitjar (La Bisbal); Frederic Soler; O. Sollers-pseud.-; Josep Subirana (Sabadell); Silví Thos i Codina; Terenci Thos i Codina; Jacint Torres i Reyetó; Francesc Ubach i Vinyeta; J. Ubach i Vinyeta; Agna de Valldaura; Assumpta del Vallès; Pere A. Ventalló (Terrassa); Àlvar Verdaguer; Jacint Verdaguer (Vic); J. Ignasi Vich; Eduard Vidal i Valenciano; Gaietà Vidal i Valenciano; Modest Vidal; Antoni Vila; Emili Vilanova; Isabel de Villamartin i Josep Yxart.

Autors de Mallorca

Marià Aguiló; Tomàs Aguiló; Joan Alcover; M.V. Amer; Margarida Caymari; Miquel Costa i Llobera; Bartomeu Ferrà; Guillem Forteza; Tomàs Forteza; Manuela de los Herreros; Gabriel Maura; Mateu Obrador; Pere d'A. Penya; Victòria Penya; Ramon Picó i Campamar; J. L. Pons i Gallarza; Josep M. Quadrado; Geroni Rosselló; J. Taronjí i M. Zavaleta.

Autors de València

J. Arroyo i Almela; J. Bodria; J. Casany i Alegre; Eduard Escalante; Salvador Estellés; Francesc Fayos; R. Ferrer i Bigné; Manel Genovès; Eduard Gómez Mazparrota; Víctor Iranzo; Jacint Labaila; Constantí Llombart; Teodor Llorente; M. Lluch Soler; Pascual Pérez; Jaume Peyró Dauder; Fèlix Pizcueta; V.W. Querol; Vicent Sales; J. Sanmartín i Aguirre, J. M. Torres i J. Viza i Matheu.

Altres autors

Teodor Aubanel; Frederic Mistral; Josep Roumanilha; W. Bonaparte Wyse.

1.4.2. Francesc Pelai Briz: redactor i col·laboracions literàries

Com a responsable màxim del *Calendari Català* fins al volum de 1878, Francesc Pelai Briz exercí les funcions de col·leccionista de les composicions dels escriptors, ordenà els materials de cada volum, encarregà molt possiblement algunes de les col·laboracions, redactà les seccions «Bons recorts» i dels «Morts» en els calendaris dels anys 1865 i 1866 (i potser també els dos anys que apareixen sense signar: el 1872 i el 1873) i segurament també les ressenyes de la festa dels Jocs Florals de les dues primeres edicions (no anaven signades). Així mateix, creiem que fou el responsable directe de recopilar i transcriure (fins i tot traduir) el material en prosa de caire popular (els «qüentos», les rondalles breus, les anècdotes, els acudits, els aforismes, el fets curiosos, passatemps) que apareix a les pàgines de l'almanac alternant amb els originals dels autors. En paral·lel a aquestes funcions de director de la publicació i redactor, com un col·laborador literari més, Briz publicà al *Calendari* vint-i-nou composicions,⁷²¹ que corresponen a disset poesies i dotze proses (narrativa i d'altres gèneres). Aquesta xifra es podria incrementar amb d'altres textos si es pogués demostrar que Briz n'és l'autor més enllà de sospites més o menys fonamentades: contes molt breus que van signats amb la inicial B. (al *Calendari* de 1879, sobretot) o el poemeta de quatre versos i sense títol que presenta el tòpic de la mort com a final dels sofriments de la vida signat amb la inicial «B.» i publicat al calendari de 1868, etc.⁷²²

Tret de dues narracions, dues rondalles, una poesia original i algunes traduccions en prosa,⁷²³ totes les composicions de Briz al *Calendari* van signades, la majoria amb nom i cognom, algunes només amb les seves inicials («F.P.B» o «B») i dues poesies amb el pseudònim «Lo trovador del Montseny». Algunes de les que hi publica semblen escrites expressament per al *Calendari*, ja que porten data de redacció de pocs mesos abans de la publicació del volum corresponent (per exemple, la poesia «Los tres núvols», una de les dues signada amb el pseudònim, inserida al calendari de 1865 du data de setembre de 1864; o «Mas dos mares» –CC 1869– i «Pobreta!» –CC 1880– són

---

⁷²¹ Vegeu la llista completa de les col·laboracions de Briz al *Calendari Català* en l'Apèndix (I): Bibliografia de Francesc Pelai Briz.

⁷²² També en el *Calendari* de 1868 hi ha quatre corrandes signades amb la inicial "P.", de Pelai?

⁷²³ La poesia sense signar és «Pensament» (1866). Fou publicada pocs mesos després a *Lo brot d'achs*. En aparèixer al *Calendari*, Francesc Maspons ja insinuava que se li podria atribuir: «[...] si bien nos atrevemos á sospechar que es suya la titulada *Pensament* [...]» (MASPONS, «Calendari Català del any 1866. Coleccionat y publicat per Francesch Pelay Briz», p. 27). Els títols de proses no signades els donem més endavant en parlar de la seva prosa al *Calendari*.

escrites el setembre de 1868 i l'agost de 1879 respectivament); d'altres composicions, en canvi, ja les tenia escrites i les aprofita per al *Calendari* (per exemple, entre d'altres, la poesia «Qui pert paga» –CC 1865– havia estat enviada als Jocs Florals de 1863 on no obtingué cap premi, i el mateix passa amb les poesies «L'Aucellet» –CC 1873– i «Lo nostramo» –CC 1874– enviades i no premiades en els certàmens de 1872 i 1873 respectivament; o els versos sense títol inserits al darrer calendari amb data de març de 1880 i en què explícitament n'indica la procedència: «En la primera plana de un exemplar de las obras d'Ausias March enviat á una dama»).

Un bon nombre de les poesies de Briz al *Calendari* són poemes narratius o lírico-narratius que tenen com a referent la poesia de tradició popular o semipopular i que es posen al servei de l'evocació d'algun fet històric o en d'altres casos de la imaginació del poeta (romanços –«Lo desterrat» –CC 1881–; balades –«Los tres nuvols», «Qui pert paga»–; cançons que imiten directament les populars –«L'Aucellet»– o que n'aprofiten elements –«Lo nostramo»). Per altra banda, els models poètics i les formes mètriques de tradició més culta, els trobem sobretot en poesies que són vehicle del jo poètic, adés sentimental, per exemple en l'exaltació lírica de la natura («La posta de sol» –CC 1866–), en la manifestació radical del seu patriotisme català («Mas dos mares»⁷²⁴) o dels afectes patriòtics-literaris amb els felibres (l'oda «Als poetas provensals» –CC 1867– o «Al princep Bonaparte Wyse» –CC 1868–); i adés d'un “jo” més ideològic, com als estramps «A la llibertat» –CC 1870–, en què aquesta és presentada com un ens espiritual, «*de lo alt senyora*», que els homes corrompen i converteixen en un instrument d'opressió i mort; a «Germandat» –CC 1871–, on es postula la universalitat de la poesia però també l'obligació dels poetes a cantar la seva «*pàtria*» i a estimar-ne el seu passat i la seva llengua, o també a «Pobreta!», una crida als poetes dels primers temps de la Renaixença perquè ajudin a fer sortir la poesia catalana de la decadència en què es troba.

---

⁷²⁴ Al final del poema es resumeix el doble afecte del poeta, el de la terra i la sang:

Ab aquests dos amors tinch prou per viure;
Que'm rebutjin lo seu los homs, no'm raca.
Aymim la terra que ha rublit mos muscles,
Aymim la mare que á mon cor alena,
Que viu en mi com jo ne visch en ella,
y de tot altre amor sabrè passarmen'.
Pa de mon cor aquests amors ne sian
y may, ¡mesquí!, defalliré playentme. (CC, p. 119)

Pel que fa als treballs en prosa, Briz insereix al *Calendari* diverses narracions que després formaran part d'algun dels seus reculls (*La Panolla* i *La Roja*): versions literàries de rondalles tradicionals, «Los dos germans» –CC 1866– i «La favera» –1875; una rondalla a imitació de les directament populars, «El sopar de la mort» –1879–; dos contes originals: el primer és «Una historia de dol» –1872–, en què Briz presumiblement aprofita un fet més o menys històric ocorregut a la contrada de Riells del Fai per bastir un conte original d'ambientació realista ple d'elements de melodrama i amb presència de l'element fantàstic i de terror provinent de la tradició oral, i el segon, és una narració dialogada, «Lo pi de las tres brancas» –1876–, la història d'una venjança (d'unes venjances, de fet) en el marc del conflicte històric entre carlins i liberals.⁷²⁵ «La prosa de Briz al *Calendari* es completa amb el relat «Una anada á Provensa» –CC 1865–; la sèrie de dos articles folklòrics sobre tradicions i costums catalans «Cosas que se'n van» –CC 1868 i 1869– (n'hem parlat en l'estudi de les *Cansons de la terra*) i, finalment, amb tres traduccions de rondalles de J. Roumanilha i la traducció del segon capítol d'*El Quijote* –CC 1873.⁷²⁶

1.4.3. Alguns col·laboradors del *Calendari*

D'entre la nòmina extensa de col·laboradors n'hi ha alguns que mereixen ser destacats, sigui per la seva significació intel·lectual i literària dins del moviment de la Renaixença, sigui simplement pel seu paper rellevant com a col·laboradors del *Calendari*.

Marià Aguiló. Va col·laborar en deu edicions del *Calendari* repartides en dos períodes diferents. Pel seu prestigi literari i pel seu catalanisme, el poeta mallorquí fou un dels autors amb qui Briz volgué comptar des de bon principi per al seu projecte, cosa que

---

⁷²⁵ Les rondalles «El sopar de la mort» i «La favera» i els dos contes van publicar-se sense signar.

⁷²⁶ Els títols de les narracions de Roumanilha traduïdes per Briz els donem en la primera part de la tesi en parlar de les relacions de Briz amb la literatura provençal (vegeu també l'Apèndix I: Bibliografia de Francesc Pelai Briz). La traducció del *Quijot* no va signada, però és pot atribuir de forma segura a Briz tal com han demostrat Montserrat Bacardí i Imma Estany confirmant la hipòtesi de Francesc Carreras i Candi a *Lo Cervantisme á Barcelona* (cf. Montserrat BACARDÍ; Imma ESTANY, «Les traduccions de Francesc Pelagi Briz», *El Quijot en català*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, p. 154-160). Des de mitjan de la segona dècada dels seixanta sembla que Briz duia entre mans el projecte de traduir el *Quijot* al català i, segons Carreras i Candi, n'hauria arribat a traduir una desena de capítols, la majoria dels quals romangueren inèdits, tret d'aquest del *Calendari* i del que anys abans havia donat a conèixer a la primera època de *LGS* (la traducció del primer capítol). D'altra banda, l'any 1875 Joan Maluquer i Viladot, per commemorar el 259 aniversari de la mort de Cervantes, publicà a *Miscelánea Científica y literaria* (23-IV-1875) una traducció del fragment del capítol XVI de la novel·la en què cada paràgraf o període era presentat en una llengüa diferent. Un dels paràgrafs era en català i al peu hi podem llegir: «Traducción catalana inedita de Francesch Pelay Briz».

sembla que aconseguí ja que Aguiló va participar de forma molt seguida des del primer *Calendari* fins al de 1872 i no en tingué prou amb això sinó que a més durant aquests anys Aguiló incentivà alguns coterranis seus perquè hi participessin (particularment Tomàs Forteza, com acredita la correspondència entre ambdós). A partir del *Calendari* de 1873, i possiblement per raó de l'inici de les tensions entre els poetes mallorquins i un sector dels catalans amb Briz com un dels caps visibles (desconeixem si podia haver-hi altres raons), Aguiló va deixar de col·laborar-hi i ja no el tornarem a trobar fins al cap de força anys, a l'edició de 1879, amb l'arribada de Matheu, i des d'aleshores hi participà fins al final. Les deu composicions que envià al *Calendari* són poesies, predominantment de caire líric, amb data de redacció antiga la majoria (1842, 1851, 1852, 1854...) i no sabem si d'entre les poques que no van datades n'hi ha alguna d'original per al *Calendari*.

Víctor Balaguer. Com Aguiló, també hi col·laborà en deu volums però aportant-hi una quantitat força superior de composicions, exactament divuit: quinze poesies –una d'elles en llengua provençal– (algunes, com les que va escriure durant el seu exili a la Provença entre 1866 i 1867, són originals per al *Calendari*), una traducció poètica del llatí i dos quadres dramàtics. Creiem que Balaguer és un personatge important en l'arrencada de la publicació amb un fort compromís amb el projecte del jove escriptor i amic, que es manifesta, principalment, en la seva participació consecutiva en les quatre primeres edicions inserint-hi quasi sempre més d'una composició per volum (dues al de 1865 –una d'elles és «La nova musa»–, tres als de 1866 i quatre al de 1868). Però el seu suport al projecte també es fa visible d'altres formes: com ja s'ha explicat en parlar del *Calendari* de 1865, Balaguer avalà les intencions de Briz davant dels homes importants de la Renaixença (recordem el cas d'Aguiló) i degué demanar –o en facilità el contacte a Briz– a amics seus de participar-hi (probablement, les poetesses Massanés i Villamartín, l'escriptor valencià Vicent Boix, Lluís Roca i Florejachs i sobretot Lluís Cutchet, qui col·laborà al *Calendari* durant les tres primeres edicions); i ja sabem que sortí en defensa de l'ideari de la publicació (i d'ell mateix, sobretot) enfront de les crítiques de Teodor Llorente. Després d'aquests primers anys de forta implicació amb el *Calendari*, el 1869 i els anys immediatament posteriors ja no l'hi trobem. La dedicació completa de Balaguer a la política a partir de la revolució de setembre de 1868 podria

ser l'explicació general d'aquest allunyament del *Calendari*, però potser també caldria proposar com a causa particular el possible refredament de la seva amistat amb Briz. Balaguer no tornà a col·laborar al *Calendari* fins al volum de 1875 i des d'aleshores ho féu sense interrupció fins al de 1880.

Antoni Careta. Deixeble i col·laborador per excel·lència de Briz, va entrar-hi en contacte, precisament, per mitjà del *Calendari*, on assumí les funcions ja conegudes de redactor dels «Bons recorts» (en el períodes 1869-1871, 1874-1876 i 1878-1881) i des d'aquesta tribuna féu d'altaveu de les idees de Briz davant de temes candents de la Renaixença. Com a col·laborador literari també manifestà la seva lleialtat al director de la publicació col·laborant-hi pràcticament cada any des de la seva incorporació fins al final de la revista. La participació de Careta començà el 1867, amb la breu poesia de contingut humorístic «La elecció del ase», amb la qual el poeta també es donava a conèixer públicament en la Renaixença.⁷²⁷ En els seus quinze anys de col·laboracions literàries al *Calendari* publicà disset composicions: tretze poesies originals, tres traduccions poètiques i una narració costumista –«La festa major de Sants» (al CC de 1878)–.

Àngel Guimerà. Va col·laborar en vuit edicions del *Calendari*: començà en el volum de 1874 i des d'aleshores hi participà pràcticament cada any fins al final de la publicació (només hi faltà el 1878). Les set primeres col·laboracions són de poesia: s'estrenà amb el cant patriòtic «A Catalunya» i després va anar alternant poesies d'un registre èpic grandiloqüent –«La tempestat», «Sagunt», a CC de 1875 i 1877, respectivament– amb d'altres de to més intimista que tendeixen a presentar escenes “realistes” –«Lo xiquet de Valls» o «La escala de la pomera», 1876 i 1879–. També donà alguna mostra lírico-narrativa més pròxima a la poesia tradicional («La dida de l'infant», CC 1881). L'evolució literària de Guimerà de la poesia al teatre també es reflecteix en la seva trajectòria dins del *Calendari*: així, la seva darrera col·laboració al volum de 1882 no

---

⁷²⁷ En l'article memorialístic dedicat a la coneixença d'Antoni Careta, Briz explica que per mitjà d'un conegut seu li arribà a les mans un plec de poesies d'un jove que volia conèixer quina opinió li mereixien aquelles composicions. Briz, desitjós d'augmentar la nòmina de joves poetes catalanistes, com explica en l'article, llegí amb atenció aquell plec de composicions, d'entre les quals n'hi hagué una que li cridà especialment l'atenció, la falla que duia per títol «La elecció del ase», que decidí de publicar-la en el *Calendari Català* d'aquell any [cf. Francesch Pelay Briz, «Recorts. Fragments del “Llibre de ma vida”. (1866) Cóm vaig conèixe á n'Antoni Careta», *LIC*, any V, núm. 122 (15/XI/1884), p. 322-323].

fou una composició poètica sinó un fragment d'una escena de l'acte II de *Judith de Welp*.

Teodor Llorente. Amb Rafael Ferrer i Bigné, fou el més constant dels poetes valencians a col·laborar al *Calendari Català*. La seva crítica al caràcter polític de la literatura catalana feta al Principat de què el *Calendari* era un exemple paradigmàtic, no fou un obstacle perquè hi col·laborés regularment i mostrés en general bona predisposició envers la publicació i la persona de Briz, visible en força detalls: una part important de les poesies que hi envià foren escrites pensant en el *Calendari*;⁷²⁸ acostumava a fer-ne una ressenya del volum anual a la premsa de la seva ciutat; respongué diligentment a la petició de dades personals que li féu el director per a l'elaboració de la seva biografia que s'havia de publicar al *Calendari*; o, baixant a l'exemple encara més concret, un any que Llorente no hi va poder enviar poesia se'n disculpava davant Briz i li prometia que procuraria fer-ho el següent. Teodor Llorente participà al *Calendari* en tretze edicions, repartides en dos períodes: el primer, més breu, comprèn des del primer calendari fins al de 1869 (amb l'excepció del de 1867 en què no participà), període que fou seguit per una llarga absència (del CC de 1870 al de 1874); el segon període de col·laboracions, el més llarg, comença amb la participació al calendari de 1875 i s'estén sense interrupció fins al final de la publicació. Sumats els dos períodes, doncs, són tretze anys de presència al *Calendari* amb un total de 15 poesies (en els calendaris de 1876 i 1877 en publicà dues en cadascun).

Maria de Bell-lloch. Fou Francesc Pelai Briz, tal com explica l'escriptor en les memòries fragmentàries que publicà a *La Il·lustració Catalana*, el responsable del "naixement literari" de Maria de Bell-lloch: fou ell qui l'animà a escriure i qui la donà a conèixer públicament com a poetessa l'any 1866 al *Calendari*.⁷²⁹ Amb disset

---

⁷²⁸ En una carta de l'agost de 1866 li demana a Briz fins quan és obert el termini de recepció de composicions perquè desitja escriure'n una ex professo (*Epistolari Llorente*, vol. III, p. 130).

⁷²⁹ «[...] En una d'aquestas visitas fou quan nasqué á la vida literaria la meva cunyada, coneguda ab loseudónim de María de Bell-lloch. Era llavors encara joveneta y molt entussiasta per las lletras, sobre tot per las catalanas. Una natural però infundada temor l'allunyava de son conreu; la por de ferho malament. Procurí alentarla, trayentli del cap sas preocupacions. Algun efecte li deurian fer mas paraulas, quan als pochos días torná y, al véurem, ab cara falaguera y tota animada:

—Ja estaràs content,—va dirme; —ja he probat de fer lo que tu m'aconsellares l'altre dia.

—¿De veras? —Si; mes, qué vols que't diga, estich segura de que no se'n podrá aprofitar res.

—Vejam, —fiu jo.—

participacions consecutives des que s'hi incorporà aquest any, Maria de Bell-lloch fou l'escriptor amb la participació més alta de tota la història de la publicació. És per tant un cas de fidelitat extrema i única, que s'explica, pensem, per la relació familiar de Pilar Maspons amb Briz. Totes les seves col·laboracions literàries, divuit en total, foren de poesia, dues en el primer volum («Lloansas», amb data d'agost de 1865, i «Las violetas») i després una per a cada edició. En aquest corpus predominen la poesies narratives (o lírico-narratives), amb l'ús de models poètics molt propers a la poesia popular (romanços i balades) i en general més ben resoltes que les estrictament líriques, que hi són en menor nombre.

Francesc Maspons i Labrós. Com hem dit més amunt, és amb la seva germana i Antoni Careta un dels membres del nucli dur incondicional de Briz, a qui donà suport en quantitat i qualitat en tots les seves empreses patriòtico-literàries. Maspons va participar en 14 edicions del *Calendari*, entre 1867 i 1882, amb un total de 18 composicions escrites quasi bé totes expressament per a l'almanac. Més enllà de la quantitat, l'aportació rellevant que farà Maspons és la de ser un dels autors que garanteix la presència de prosa al *Calendari*, amb escrits la majoria d'ells directament relacionats amb el seus interessos de folklorista per la narrativa popular catalana (versions de rondalles: «Lo capdell d'or», «Lo Claveller», «L'anell del sol»...) o europea (transcripció de contes populars estrangers: «Los dos cirurgians»; estudis sobre literatura popular estrangera: «Literatura popular bolonesa»...), però també amb narracions originals (històrico-costumistes –«La guerra fratricida»– o sentimentals –«Nostre prometatje»–) i textos d'altra índole, com per exemple la divulgació de tradicions i llegendes (nacionals «La llegenda de San Jordi»; locals «Lo fort farell» –evocació d'un personatge del Vallès) o la transcripció de documents antics sobre episodis de la història medieval catalana («Coronació de Donya Sibilia). De les divuit composicions publicades, només n'hi havia una poesia– «Idili» (CC 1867). En paral·lel,

---

Y com eram al peu del portal y aprop d'aquest hi havia una era, entràrem, y asseguts que fórem en lo pedrís de l'era, ella'm doná un paper, no sens vacilar un xich abans de dármel'. Ab curiositat y alegría vaig passarhi'ls ulls, desitjós de saber si equivocat m'havia en lo juhí que de la inteligencia de sa jove autora feya temps tenia format. No m'havia errat. En la composició qu'estava llegint, junt ab la poca trassa en saber fer, filla de la inexperiencia, s'hi veyá clara y poderosa la esmaginació de una verdadera poetissa. La llavor hi era; lo que hi mancava era'l conreu. Ple de contentament, l'alentí més encar, y pera animarla á treballar ab més fe, li vaig prometre, ánim de cumplirho, que sa composició aniria en lo *Calendari Català*, que estava enllestint pera donarlo á la estampa al arribar á Barcelona [BRIZ, « Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida" ». (1865) Ma primera anada á Riells del Fay», p. 302].

i segurament per encàrrec de Briz, també va fer-se càrrec durant quatre calendaris consecutius de redactar la secció «Nostres poetas» (onze breus biografies sobre poetes catalans de la Renaixença).

Francesc Matheu.⁷³⁰ Com a responsable de col·leccionar els originals dels escriptors en els quatre darrers calendaris i de coordinar-ne l'edició, i també, com ja s'ha explicat, per la capacitat de fer sortir la publicació de la davallada literària en què havia caigut i de recuperar la unitat dels catalanistes, no hi ha dubte que Francesc Matheu és una figura destacada en la història del *Calendari*. Tanmateix, la seva trajectòria com a col·laborador literari va ser poc important: només va participar en quatre edicions i, per tant, l'aportació literària, tot i les qualitats que s'endevinen en les composicions, és poc rellevant en termes quantitius, tres poesies i un article en prosa. Per ordre cronològic de publicació les poesies són les següents: al calendari de 1874 inserí la poesia titulada «Cansó d'ara», un clam contra la guerra que afectava Catalunya per l'enfrontament entre liberals i carlins. Duia data de redacció de l'octubre de 1873 i és la més reeixida de totes tres; la segona és una «Traducció», al calendari de 1880, i la tercera és una poesia de circumstàncies, «Brindis llegit en lo dinar ofert á en Víctor Balaguer», dins el *CC* de 1881. El text en prosa, publicat al *CC* de 1879, és una ressenya dels actes esdevinguts en el marc de les festes literàries d'agermanament entre Provença i Catalunya (les anomenades «festes llatines») que organitzaren els felibres a Montpeller. Matheu complementà la ressenya inserint la poesia de Mistral «Li bon provençau» acompanyada de la versió catalana («Los bons provensals») feta per ell mateix (signada amb una «M.»). D'altra banda, al calendari de 1880 es publicà en versió catalana del «Parlament d'en Frederich Mistral als felibres catalans al entregarlos la Copa d'argent cisellat oferta per la Felibreria (Montpeller 24 de Matx de 1878)», text que no anava signat però degut segurament a Matheu.

---

⁷³⁰ És necessari aclarir un error que corre en la bibliografia sobre la relació entre Briz i Matheu. L'origen d'aquesta informació errònia creiem que és en Josep Miracle, el qual dona a entendre que el futur director de *La Il·lustració Catalana* hauria estat un «eficacíssim col·laborador» de Briz fins al 1875, l'any en què hi hauria hagut la ruptura per les discrepàncies ortogràfiques (Josep MIRACLE, *Història anecdòtica de l'ortografia catalana*, Barcelona: Edicions La Paraula viva, 1976, p.78). Això és del tot inexacte, ja que Matheu només havia col·laborat amb el *Calendari* molt puntualment com a autor inserint-hi un poema en l'edició de 1874. En cap cas li coneixem atribucions en la redacció o elaboració del *Calendari*. Per altra banda, no hem trobat cap escrit de Briz d'aquests anys (ni públic ni privat) en què es refereixi a Matheu com a aquest col·laborador seu tan estret. Tampoc Roser Matheu en la biografia del seu pare dona a entendre que existís aquesta relació abans de 1875

Manuel Milà. Col·laborà força regularment al *Calendari* des del principi i fins al volum de 1873 i a partir d'aleshores deixà de fer-ho mentre Briz n'estigué al capdavant. Si tenim present que Milà en la polèmica ortogràfica no va mantenir una posició neutral sinó que s'havia manifestat públicament partidari dels plurals en “es” (en la col·laboració de 1873 ja havia emprat aquesta desinència); que el 1875 donà la seva signatura a *l'Anuari* i que, finalment, no tornà a publicar al *Calendari* fins que Matheu se'n féu càrrec el 1879, creiem que hi ha raons prou sòlides per pensar que el seu allunyament de la publicació de Briz a partir de 1873 fou una manera de mostrar el desacord amb les idees ortogràfiques del seu director i en particular amb les formes intransigents de defensar-les. Milà publicà nou composicions al *Calendari* en els vuit anys que hi participà: totes són poesies (per exemple, els coneguts poemes narratius o lírico-narratius d'ambient medievalitzant «La mort de Galind» –CC 1869– i «La complanta d'en Guillem» –1873–; la nadala de regust popular «Pastorella de Nadal» –1868; uns «Bordonets en provensales» –1868–, etc.), tret d'un breu article de reflexió que podria haver estat escrit expressament per al *Calendari*, «Anyorament» –CC 1867–, en què propugna la conservació d'aquells signes autèntics de la catalanitat que es van perdre.

Narcís Oller. El retard amb què s'incorporà a la Renaixença respecte d'altres col·legues de la mateixa generació també explica que el seu pas pel *Calendari* fos molt breu i quan la publicació ja havia entrat en el darrer tram de vida. Ben exigua, doncs, hi va ser la seva aportació literària: tot just dues composicions narratives i una poesia. S'estrenà com a col·laborador en l'edició de 1880 amb un retrat costumista –«Lo curandero nou»–, que podria haver estat escrit expressament per a la publicació ja que té data de redacció de l'agost de 1879; l'any següent, hi inserí la poesia «La cansó de mon bressol», i ja en el darrer volum tornà a la narrativa amb una mostra d'una novel·la que Oller tenia en procés de redacció («Retall d'una novel·la inédita»). Es tractava d'un fragment del capítol IV de *Vilaniu* en què es narra una actuació castellera.

Josep Lluís Pons i Gallarza. La correspondència entre Briz i Pons mostra com la presència al *Calendari* del mestre fou sempre molt valorada (i perseguida) per Briz, per una raó d'amistat en primer lloc, però sobretot per la qualitat de la seva poesia i per la

condició de poeta prestigiós l'exemple del qual, en col·laborar amb una publicació de Catalunya, podia ser imitat per altres poetes de Mallorca, la presència dels quals al *Calendari* ja sabem que interessava molt al director. En aquest sentit, Briz sempre intentà que l'autor de l'«Olivera mallorquina» fes de pont entre el *Calendari* i el mallorquins i sovint, com ja hem remarcat, lamentà davant del poeta el poc interès de la majoria d'aquests per fer-ho. La primera col·laboració de Pons al *Calendari*, que Briz situà en un lloc preeminent dins del volum, fou l'any 1867, amb una poesia lírica dialogada («L'espiga y la rosella») en què el poeta exalta la superioritat de l'espiga de blat, símbol de vida –el pa dels homes– lligat a Déu, enfront de la rosella, símbol de la bellesa però efímera; i la darrera col·laboració fou en el volum de 1882, amb un poema també líric que sembla escrit expressament per al *Calendari* (du data de novembre de 1881), en què amb to greu el jo poètic interpel·la la terra i Déu sobre el destí de la filla morta («gemech de pare»). Entre aquests dos extrems de la seva participació trobem, si bé amb una certa discontinuïtat, nou col·laboracions més: vuit poesies (amb predomini de la lírica –«Estiuada» -CC 1869-, «Lo niu» -CC 1880-, etc.– però també amb algun poema de caire més narratiu –cal destacar el de to popular «La paga» -CC 1874–) i només un article en prosa que és un comentari sobre *L'Atlàntida* de Verdaguer –CC 1879–. En el volum de 1868 hi inserí la coneguda poesia «Los tarongers de Soller», amb data de redacció de maig de 1867, la qual cosa ens fa pensar que podria haver estat donada a conèixer al *Calendari Catalá*.

Josep Roca i Roca. El començament de la seva trajectòria pública va molt lligat a Francesc Pelai Briz. El 1866 ja envià la seva primera composició al *Calendari* («Lo pla de Matabous») i els dos anys següents, 1867 i 1868, va ser el col·laborador més estret de Briz en el seu projecte de periodisme patriòtico-literari exercint les funcions de redactor de la secció «Bons recorts», que deixaria, com hem explicat també, per exercir el càrrec de secretari de redacció a *Lo Gay Saber*. La revolució de setembre el féu evolucionar cap al camp del periodisme polític, però tot i així mantingué la seva adhesió al *Calendari* col·laborant-hi ininterrompudament fins al volum de 1876 (hi tornarà després una sola vegada, el 1879). En total, va participar en dotze edicions inserint-hi tretze poesies (dues en el calendari de 1868), algunes de les quals, per la data que duen, van ser escrites expressament per a l'almanac. D'entre aquestes poesies cal destacar

«Esdevenidor», en el volum de 1870 i datada el 27 d'octubre de 1869, un poema de to èpic en què el poeta exalta el «temps felis que tè de vindre» però demana que es tingui memòria dels qui han lluitat per arribar-hi; i «La cansó del catalá», al de 1872, un cant d'exaltació catalanista fet a imitació dels populars i amb vocació d'arribar a un públic ampli (s'hi especifica que la cançó ha estat «posada en música»).

Jacint Verdaguer. Va participar en vuit edicions alternant períodes de col·laboració amb d'altres d'absència. Les circumstàncies que portaren Verdaguer a col·laborar amb el *Calendari* ens són ben conegudes i es remunten al moment en què Briz va fer-ne la coneixença pocs dies després del Jocs Florals de 1865. Fou en el banquet organitzat pel consistori per celebrar l'estada a Barcelona de tres poetes de fora que hi havien vingut per assistir a la festa literària, un dels quals era, precisament, aquell jove poeta de muntanya, i els altres, els poetes Lluís Roca i Florejachs i Geroni Rosselló.⁷³¹ Sabem, per una carta posterior de Verdaguer a Briz,⁷³² que aquell mateix dia l'escriptor Barceloní li demanà de col·laborar al *Calendari* i que el poeta de Folgueroles, que tot just acabava de donar-se a conèixer en els cercles literaris renaixentistes, li va prometre de fer-ho. Sens dubte, l'èxit literari que havia obtingut en els Jocs d'aquell any li obrí moltes portes i una d'aquestes, doncs, fou la del *Calendari*, que no desaprofità.⁷³³ L'estudiant al Seminari de Vic no va trigar a complir la seva promesa i, poques setmanes després d'aquesta trobada, féu arribar al director del *Calendari* les seves

---

⁷³¹ Cf. BRIZ, «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida", (1865). Cóm vaig coneixe á Mn. Jacinto Verdaguer», p. 298-299.

⁷³² Carta de Verdaguer a Francesc Pelai Briz de 4 d'agost de 1866 (*Epistolari de Jacint Verdaguer. Volum I*, p. 41-42).

⁷³³ En la ressenya que Briz féu dels Jocs de 1865 per al *Calendari* de l'any 1866, descrivia de la següent manera el moment en què Verdaguer anà a rebre l'accèssit a L'Englantina obtingut en el certamen:

Quant al cridarlo'l secretari s'aixecá de la cadira, tothom va fixar sobre d'ell la vista, y al véurer qu'era un jove y pages, al ovirar penjanta en sos brazos la per nosaltres tan estimada barretina catalana, no van ser uns quanta aplausos no'ls que's llansaren al aire, fou un torrent de crits de benvinguda y picaments de mans lo que aná á conmourer lo ben alt teixinat de la historica Sala de Cent. Portant en lo front la vergonya, en los ulls la modestia, en la boca la alegria, anava avansant lo jovenet poéta, y damas y cavallers lo deturavan en son camí, y savis y lletrats s'abalansavan pera véurerlo. ¡Oh Verdaguer, tu de'ls erms plans y oliverars, has vingut á Barcelona á cullir un ram dels arbre de la gloria, tornaten á ton niu, auell que volejas en millor cel, y com cada any las orenetas, prega á Deu que't deixe estendre las alas pera venir á replegar un altre Ramat ó alguna nova fulla, que nosaltres bè't rebrèm, com bè't reberem la primera volta que esporoguit vas vindrer.

(*Calendari Catalá* de l'any 1866, p. 75)

primeres composicions que ja sortiren publicades al volum de 1866: eren dos romanços, «L'anell perdut», amb data de redacció de setembre de 1865, i «Las tres tarongetas», sense data, ambdues signades per «Jacinto Verdaguer, de Riudeperas» i escrites al Mas Tona. L'any següent, Verdaguer tornà a participar-hi i envià a Briz un llarg romanç històric i una vintena de corrandes originals pregant-li que triés «lo que fassa mes pel calendari».⁷³⁴ Briz publicà el romanç, «Los vigatans» i, pel cap baix, vuit de les vint corrandes (tenia llibertat per escollir «las que li aparegan á V. mes aixeredetas»). També a petició de Verdaguer, les *Corrandes*, totes elles d'assumpte sentimental, no havien d'anar signades amb el nom i cognom sinó amb la inicial "V." (el poeta també havia suggerit la possibilitat que quedessin anònimes). D'altra banda, és probable que el vigatà també fos l'autor de cinc altres corrandes sense signar que apareixen en aquest mateix volum.⁷³⁵ Després d'aquestes dues col·laboracions consecutives al *Calendari*, Verdaguer deixarà de participar-hi temporalment –la relació amb Briz, però, continuarà.⁷³⁶ A l'edició de 1872 tornarem a trobar-hi una poesia del vigatà (hi inserí la nadala «La cansó del rossinyol»),⁷³⁷ col·laboració que repetirà els dos anys següents amb l'enviament d'una altra nadala, «Lo tam-pa-tan-tam» al calendari de 1873, i la traducció d'uns versets que duen per títol «L'ánima y Jesus» per al de 1874.⁷³⁸ Verdaguer, que aleshores ja escrivia les seves composicions amb la desinència "es" per als plurals femenins, no participà en el *Calendari* de 1875 i tampoc no ho féu en els següents, sense que en puguem determinar exactament les causes, tot i que és probable que ho fes per raó de la intransigència que havia mostrat Briz cap el sector de les "es".

---

⁷³⁴ Carta esmentada de 4 d'agost de 1866.

⁷³⁵ Així ho creu J. M. de Casacuberta que, d'entre les onze corrandes de Verdaguer que es publicaren al recull *La millor corona* d'A. Busquets i Punset, n'hi ha dues de les que apareixen sense signar al CC de 1867 (Informació provinent d'una fitxa manuscrita de Casacuberta que es troba a la "Calaixera Verdaguèria" de l'estudiós esmentat dipositada a la Biblioteca de Catalunya).

⁷³⁶ En carta de l'hivern o primavera de 1869 Verdaguer sembla que va oferir a Briz el poema «Qui com Déu?» (cf. carta número 26 del primer volum de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer* editat per Josep Maria Casacuberta), segurament per publicar-se a *Lo Gay Saber*, on finalment no va sortir. Coneixem, gràcies a Manuel Jorba, una altra carta del 19 de maig d'aquest mateix any 1869 que versemblantment és de Verdaguer a Briz i que es pot relacionar amb l'anterior: el poeta de la Plana de Vic comunica a l'escriptor barceloní que el poema torna a ser a les seves mans, de la qual cosa es congratula [per a més informació sobre la qüestió vegeu Manuel JORBA; Ramon PINYOL, «Contribució a l'epistolari de Jacint Verdaguer (I)», *Anuari Verdaguer*, 15 (2007), en premsa].

⁷³⁷ Recordem, però, que per al *Calendari* de 1870 havia enviat una composició que, juntament amb les d'altres escriptors, no s'hi inserí per falta d'espai. Per altra banda, Josep Maria de Casacuberta conjectura que les sis corrandes que apareixen al *Calendari* de 1869 a la pàgina 15 sota el títol de «Corrandes populars» podrien ser de Verdaguer perquè «[l]ur estil i tarannà no desdiuen dels de les de Verdaguer» («Calaixera Verdaguèria»).

⁷³⁸ L'inclougué posteriorment a *Idil·lis i Cants místics* amb algunes variants de versos respecte d'aquesta versió del *Calendari* i invertint l'ordre de mots en el títol («Jesús i l'ànima»).

Faria bona aquesta hipòtesi per explicar la seva absència en aquests volums, el fet que el seu retorn al *Calendari* va coincidir exactament amb l'arribada de Matheu i la corresponent desaparició de Briz del primer pla de la publicació. Així Verdaguer obrí el tercer període –i el més llarg– de la seva participació al *Calendari* inserint en el volum de 1879 un dels seus “cants místics» («La creu») que fou seguit del romanç històric «Les barres de sanch», al calendari de 1880, de la balada «Amor de mare» al de 1881⁷³⁹ i, finalment, la poesia «L'escultor de la Verge de Montserrat» en el darrer calendari.

Gaietà Vidal i Valenciano. Tot i les seves discrepàncies amb Briz respecte de qüestions com l'orientació política de la Renaixença, Gaietà Vidal va participar al *Calendari* durant dotze anys de forma pràcticament ininterrompuda, des del primer volum fins al de 1879. La seva significació dins la publicació rau en el fet que va ser un dels principals autors en prosa (ficció i no ficció) i, en particular, per l'interès molt remarcable de dos dels seus textos en què reflexiona sobre la Renaixença literària i que ens mostren un personatge actiu i compromès amb el progrés de la literatura catalana: d'una banda, «Carta á mon estimat amich Guillem Fortesa parlantli del renaixement de las lletras catalanas» –CC 1865–, un llarg text en què fa un estat de la qüestió de la situació de la literatura renaixent des dels seus orígens fins al moment actual, reflexiona sobre els «perills» amb què pot topar la seva expansió (l'absència d'un bon sistema ortogràfic i gramatical, per exemple) i proposa, al final, que es creï una revista que sigui vehicle de la literatura catalana; i de l'altra, «D'alguns medis pera fomentar la literatura catalana» –CC 1879–, una reflexió sobre la necessitat de fer llegir en català la gent dels pobles acompanyada de la proposta d'alguns mitjans per aconseguir-ho.

---

⁷³⁹ En un text que precedia la poesia, Verdaguer explicava que fou Joaquim Bartrina, que li havia recitat aquesta balada, qui li demanà que en fes l'adaptació catalana (sembla que Bartrina li havia recitat en versos castellans). En aquest mateix text preliminar, Verdaguer reflexionava sobre la dissort del poeta reusenc i en censurava la seva irreligiositat: «[...] Si en Bartrina no hagués begut tant en exies noves doctrines que, com á comanadissa filoxera dels esperits, nos venen de les ombrivoles terres del nort, que no tenen cel; si hagués cercat més que les tenebres del dubte, la llum dolsa de la fê que ha fet cantar als grans poetes, com lo raig de l'alba fa batre les ales y refilar als rossinyols, (lo cor nos ho dia) hauria cantat mellor y hauria cantat més temps» («D'en Bartrina», *Calendari Català* de l'any 1881, p. 31).

1.5. Estructura i continguts del *Calendari*

1.5.1. L'*Armaná provençau* com a model

El valor referencial que va tenir el moviment del felibrisme per a la Renaixença literària també s'observa en relació al tema que estem estudiant. Ja ens hi hem referit al principi del capítol: amb tota probabilitat, la idea de Briz de crear una publicació anual amb l'objectiu de popularitzar la literatura catalana renaixent es deu al coneixement de l'*Armaná provençau* dels felibres, una publicació que en l'àmbit provençal tenia exactament els mateixos objectius que els que tindrà el *Calendari* i que fou presa com a model. En efecte, començant pel nom i seguint per l'estructuració i els continguts generals, la concepció del *Calendari Catalá* és agafada directament de l'almanac dels felibres. Una taula comparativa dels continguts generals en l'ordre en què apareixen ens permetrà observar les equivalències entre un i altre anuari:

Armaná Provençau	Calendari Catalá
1-«Calendié de Prouvenço»	1-«Gestas catalanas»
2-«Li principau milèime de Prouvença»	2-«Firas, mercats y festas majors»
3-Santoral	3-Calendari i santoral
4-«Crounico felibrenco»	4-«Bons recorts»
5-Secció literària	5-Morts
6-Morts	6-Secció literària

Si deixem de banda allò que és comú a qualsevol calendari (el calendari en sentit estricte, el santoral i, dins la tradició catalana, l'esment a les fires i les festes majors seguint el curs de l'any), s'aprecia clarament la dependència del model del *Calendari* respecte de l'*Armaná*: la relació de «Gestas Catalanas»⁷⁴⁰ és equivalent a «Li principau

⁷⁴⁰ Les «Gestas catalanas» només van aparèixer en els tres primers calendaris. La relació de fets, alguns abusivament inclosos dins la categoria de “gesta catalana” (per exemple, es considera una “gesta catalana” la fundació de Barcelona o la «Batalla entre’ls exercits de Pompeyo, y César als péus dels murs de Lleyda», *Calendari Catalá* de l'any 1865, p. 4), se cenyeix bàsicament al camp de l'acció polític-militar (batalles, conquestes, activitat parlamentària o diplomàtica, dades sobre els comtes i els reis catalans...) i en molt menor grau al camp religiós, literari o cultural (fundació del monestir de Montserrat, referència a la mort d'Ausiàs March i a la restauració dels Jocs florals, tant els de l'Edat mitjana com els de l'època moderna). El patriotisme catalá del col·lector, sense cap mena de connotació antiespanyola, ans el contrari, es fa present en algunes de les efemèrides que es recreen: «Los catalans al peu de

mil·lème de Prouvença»; la secció dels «Bons recorts» és mimètica de «Crounico felibrengo» i la secció sobre els «morts» il·lustres que dona el *Calendari* també sembla presa de la de l'*Armaná* (amb la petita diferència ben evident que en la publicació de Briz va abans de la part literària i en la provençal, en canvi, després –i no duu un títol específic). Lògicament, el caràcter literari d'un i altre almanac determina que la part central i més extensa del volum sigui sempre el que convencionalment podem anomenar la “secció literària”, en què s'alternen les composicions originals dels autors de la Renaixença amb textos breus en prosa de caràcter anònim.

1.5.2. La secció «Bons recorts»

Els «Bons recorts», com el seu nom indica, són una “memòria” dels fets esdevinguts en el camp de la literatura catalana en l'espai de temps comprès entre un volum i un altre del *Calendari*, aproximadament, doncs, un resum de l'any literari transcorregut.⁷⁴¹ Va començar essent molt detallada i precisa els primers anys (però també triada: no hi cap tot en el relat per raons estètiques i morals), en un context en què la producció i l'activitat literària en català era baixa i per tant es podia abastar millor, però gradualment, en incrementar-se aquesta activitat, va anar-se convertint en un crònica més selectiva i resumida⁷⁴² i alhora, com més avall destacarem, va ampliar les funcions (ras i curt: una mena de tribuna d'opinió). Precisament, Antoni Careta en els últims «Bons recorts» que va escriure (CC de 1881) assenyalava, en el marc d'una argumentació per rebatre les crítiques que havia rebut per no donar un visió prou completa de la vida literària catalana, aquesta transformació experimentada per la secció amb el pas dels anys i la consegüent diversificació dels objectius:

Quan no teniam periódichs escrits en nostra llenga, lo CALENDARI era l'única crònica del mohiment catalanista, y perxó en l'article del devant se procurava consignar tot lo que fes favor en tal sentit ó pogués dur alguna utilitat. A copia d'anys, lo nombre de publicacions ha anat creixent, y lo que avans era de necessitat ja no ho es ara com

---

Montserrat, son los primers de tota Espanya que, á camp ras y pit á pit, vencen als francesos; comensant aixis la guerra de la independencia» (*ibid.*)

⁷⁴¹ L'únic «Bons recorts» que no s'ajusta al caràcter de crònica literària i cultural és el del primer calendari, que funciona com a presentació i justificació del projecte.

⁷⁴² És en els «Bons recorts» de 1872 en què s'explicita per primera vegada que es fa un resum de l'any literari i que no es pretén donar compte de tot el que s'ha fet. Aquesta limitació és vista pel redactor com un fet positiu perquè és com a conseqüència de l'avenç de la literatura en català («Ab vera joya comensem avuy la nostra anyal revista; pus se ha fet molt, y quelcom de bó. Sols nos ocupará lo mes notable de qu'hem hagut esment, pus, si voliam parlar de tot lo que s'es publicat en catalá, feyna tindriam», *Calendari* de l'any 1872, p. 9).

llavors, per quant fins un *Diari* s'encarrega de ferho saber; y aixis es com los Bons recorts del present anuari ja no necessitan esser tant complerts com algun dia y sols se conservan per seguir la tradició y al mateix temps per tocar punts que'ns semblen de molt interès y hajan passat desapercebuts ó bè'ns aparega que s'hajan de tractar baix cert punt de vista.⁷⁴³

Certament, en la concepció original l'objectiu primer de la secció era donar compte positivament de la vitalitat i el progrés de la Renaixença, i en aquest sentit, els «Bons recorts» no eren un relat asèptic de la realitat sinó que, al costat de la funció estrictament notarial, també tenien una funció de propaganda i exaltació catalanistes suggerida ja des del mateix títol amb l'adjectiu «Bons» avantposat als «records» i ben palesa en el punt de vista patriòtic des del qual era feta any rera any la crònica literària. Així, per exemple, hi descobrim aquella retòrica que en podem dir «poètico-afectiva» quan es parla de les “coses de la terra” tan típicament renaixentista i que en Briz és especialment acusada ⁷⁴⁴ («Per la gracia de Dèu, l'arbre en lloch de enmostirse fá fruit, y aquest, ben madur, llunteja als raigs del sol d'una manera que no hi ha mes que véurer» –1866–) i que el jove Josep Roca i Roca en els seus «Bons recorts» mimetitza perfectament («Hermosa es la corona que enguany encercla la testa de la morta viva. Bella es la toya que en sas bonicas mans ne porta, y enveja y, mes que enveja, vergonya déu causar á sos inimichs lo saber que en lla al costat de la matisada violeta blanqueja la flayrosa englantina, al veurer á llurs fills plens de fé, d'entussiasme y d'amor, conrear lo jardí de la seva literatura [...] –1867–) i també ho fa Antoni Careta, si bé el seu estil en general és més aspre («[...] Lo esperit catalá es com los arbres, com mes los podan mes ufana prenen; es com los homes de grans virtuts, que si la enveja ó la malavolensa vol acabar ab algun d'ells levantli la vida, tothom conta las prendas del finat y s'escampa com per art d'encantament la fama d'ellas» –1869–). D'altra banda, la perspectiva patriòtica del discurs dels «Bons recorts» també és visible, especialment en els tres o quatre primers calendaris, quan la Renaixença encara és un fenomen minoritari i cal defensar-la del menyspreu i les crítiques, és visible, dèiem, en una divisió de la realitat entre els de la “causa” i els seus “enemics”, perspectiva que és vehiculada en un estil força bel·licós –tant en el sentit figurat com també literal– («[...] Lo dia en que's publique, caurá la vena dels ulls de molts que si son cegos es perquè no hi volen véurer. Los enemichs de nostra causa veurán que si lluitar volguessem armas no'ns mancarian

⁷⁴³ A. CARETA, «Bons recorts», *Calendari Catalá* de l'any 1881, p. 7.

⁷⁴⁴ Casacuberta s'hi refereix com a «estil carrincló» («Fitxes de la Renaixença». BC).

pera combratrels y véncels, tantas son las que'n tenim de totas classes y midas.» –CC 1865-; o «Aquells que diuen que la llengua fa la revifalla de la mort, que girin los ulls endarrera y que guaytin lo que ahi va fer: que s'aturin una mica per mirar lo que avuy fá; y qu'ovirin, si ulls tenen per ovirar, lo que farà demá» –CC 1868-).

1.5.2.1. Els «Bons recorts» com a crònica literària i cultural de la Renaixença

La crònica de l'any literari segueix un ordre informatiu força regular amb unes seccions o blocs fixos que apareixen en tots els volums. En primer lloc, la relació de les novetats bibliogràfiques en llengua catalana, les literàries principalment però també d'altres gèneres –estudis literaris, de gramàtica i ortografia, assaig i estudis històrics...– . S'esmenta autor i títol de l'obra i en algun cas hi poden afegir algun comentari valoratiu –sempre en to elogiós– quan l'interès o la transcendència de l'obra presentada ho demana; puntualment, també es pot donar notícia: a) d'obres d'autors catalans de la Renaixença escrites en llengua castellana però de tema català i/o intenció catalanista, i b) d'obres (o articles publicats en revistes) estrangeres que donen notícia sobre la literatura catalana (aquesta informació en els calendaris dels anys 70 s'acostuma a introduir al final de la secció). D'altra banda, en aquest primer apartat bibliogràfic també es consigna, quan s'esdevé la novetat, l'aparició de revistes literàries en llengua catalana (no tant dels periòdics generals o els de caire més popular). Com a cloenda i complement de les novetats bibliogràfiques s'acostuma a fer referència als projectes literaris –llibres, publicacions periòdiques...– en curs de preparació o a obres que ja són a punt de publicar-se. El bloc que segueix normalment aquest primer és la informació sobre els certàmens literaris. Aquest apartat dóna molta importància a la celebració anual dels Jocs Florals, de la qual se'n fa una ressenya extensa i amb profusió de detalls i notes d'efusió patriòtica (sobretot en els primers calendaris). Val a dir que en els dos volums inicials la ressenya de la festa literària es dóna en un text independent dels «Bons recorts» però que a partir del calendari de 1867 ja hi quedarà integrada. A mesura que vagin apareixent nous certàmens aquest segon bloc també anirà guanyant més presència dins la secció i la crònica dels Jocs, sobretot en els calendaris de finals dels anys setanta, acabarà essent sobretot una relació del poetes premiats (concisió, d'altra banda, que també tradueix un cert desencant de la redacció davant el caient que va prenent la festa). El tercer bloc que apareix de forma fixa als «Bons recorts» (tret del calendari de 1866), de vegades alternant en l'ordre amb el dels certàmens, està dedicat a

donar notícia de la vida teatral catalana (bàsicament de les estrenes i representacions de teatre, que acostumen a precedir la publicació del text dramàtic), que ens és presentat, i amb raó, com el tercer pilar sobre què descansa la vitalitat i progrés de la llengua catalana fins al punt que la intensa activitat en aquest camp desdiu sovint el redactor de la secció de fer una relació minuciosa de fets («Lo teatre catalá va seguint; de las obras representadas enguany no'n parlaré pas, que seria un may acabar. De lo molt que ha surtit hi ha quelcom de bo, y lo que surtirá encara!» –CC 1869–) i es tendeix a donar-ne una visió succinta i molt general («Tot sovint s'estrenan obras de tot genre, desde la lleugera pessa en un acte al drama histórich, y de tota mena n'hi ha que son ben aplaudidas. En los teatros que's travalla en catalá es ahont se trova la concurrencia mes triada y en major nombre» –CC 1871–).

Completant aquests contiguts que són la columna vertebral dels «Bons recorts», si s'escau, el redactor de la secció aprofita per donar informacions vàries i que generalment apareixen al final de la secció: per exemple, un agraïment per la bona rebuda de què han estat objecte per part de la premsa –CC 1866–; notícia sobre l'activitat catalanista d'alguna entitat –CC 1867–; acusació de rebut de novetats bibliogràfiques del moviment felibre –CC 1868–, etc. Per altra banda, a partir del calendari de 1874 la crònica literària es comença a complementar amb una crònica de l'any artístic («Ja es hora de que fem esment en nostras páginas de que, si á Catalunya hi ha sahó literaria, no'n manca d'artística. Ja al any 1871 l'escultor N'Antoni Aleu s'endugué medalla primera per sa estatua de St. Jordi [...]» –CC 1874–; «[...] Ara hi ha pintors, escultors, músichs y homes de ciencia que ho són en catalá [...]» –CC 1875–).

En termes generals, tot i alguns buits en els calendaris de la darrera etapa, podem afirmar que cap dels fets més transcendents en el camp literari i cultural catalanista va passar per alt al *Calendari* i, amb major o menor èmfasi, quedaren consignats en la secció que analitzem. En aquest sentit, haver donat compte durant quasi vint anys del moviment literari catalanista converteix els «Bons recorts» en un document excepcional que testimonia com cap altre la història de la Renaixença en els anys centrals de la seva expansió literària i social.

1.5.2.2. Els «Bons recorts» com a “tribuna d'opinió” i crítica

Al costat de la funció primera de ser una crònica anual del moviment literari i artístic català, la secció també funciona, ja des de l'origen del *Calendari*, com a altaveu de

l'ideari de la publicació i en aquest sentit, les manifestacions de catalanisme són recurrents dins els «Bons recorts», focalitzades sobretot en la defensa de l'ús i la dignitat de la llengua catalana, però presents també de forma més aïllada en insinuacions sobre el dret de Catalunya a la llibertat política. En darrer terme, els «Bons recorts» són també una “tribuna d'opinió” –això sí, modesta i a voltes un punt malhumorada i bel·ligerant– davant de les qüestions i els problemes que el desenvolupament de la Renaixença va succitar. Així, són molts i variats els temes sobre els quals el *Calendari* deixa sentir els seus punts de vista però hi sobresurten, per la major freqüència amb què s'hi refereixen i per ser més de fons o estructurals, exactament les mateixes qüestions principals que trobem tractades, amb idèntics plantejaments i punts de vista, en l'altra plataforma periodística de Briz, *Lo Gay Saber*: qüestions com el model de llengua literària, per exemple, o a partir dels calendaris de mitjan setanta temes recurrents com els Jocs florals o els certàmens literaris i en menor grau la qüestió dels valencians i la ideologia del llemosinisme.

Sistematizem a continuació, seguint la cronologia del *Calendari*, els plantejaments que es fan des dels «Bons recorts» a l'entorn d'aquests temes esmentats i d'algunes altres qüestions més conjunturals i així mateix recollim les manifestacions de catalanisme (lingüístic, literari, cultural, polític) més destacades que trobem a la secció.

CC 1866

Crítica del teatre “pitarrese”. No mereix la consideració del *Calendari* a l'hora de fer l'inventari de l'actualitat teatral en llengua catalana, ja que són «inmorals y repugnants quadros [escrits] baix lo vel del seudònim». Hi oposen a aquest teatre baix i sense dignitat literària ni lingüística, el teatre que fa Eduard Vidal i Valenciano (*Tal farás tal trobaràs*), «l'únich poeta catalá dramátich que fins ara escriu com se déu pera'l públich».

CC 1867

Valoració positiva del nou teatre de F. Soler. Comentari força elogiós de la comèdia de costums *Las joyas de la Roser*. Encara hi detecten, però, com a herència de la producció anterior de l'autor, «certs ressabis de mal gust en algunas espressions».

Els Jocs. Al·lusió a la centralitat de la festa literària, el motor de la Renaixença: «Ja havém parlat de las obras que enguany s'han dat á llum; todas ellas son las fillas de una gran mare que per vuit anys seguits ha fet ab sos tendres sospirs despertar á tots los qui cor catalá tenen».

CC 1868

Exigència de cura lingüística en les obres de teatre. Aplaudeixen l'obra *Honra, patria y amor*, però demanen a l'autor que «pensi un poquet ab la llenga; bo es que un drama tinga vida, empero es millor si la vida va acompanyada de un bon llenguatge».

Manifestació de catalanisme. Celebren que per primera vegada els diaris de Barcelona s'hagin interessat per fer articles sobre llibres escrits en català. Es considera que és la correcció d'una anomalia i d'una injustícia, ja que «no podia falagar gayre als bons catalans lo veure, que mentres per un mal llibrot castellà no hi mancava qui escriguès llargas planas donantne compte y rahò als fills del país, en contra ni una sola ratlla que no fos *gacetilla* dava á coneixe als de fora casa que aquí's fan certaments, que's publican novas obras, que's reimprimeixen poemas [...] en una paraula que'l moviment literari del país está aquí á Barcelona, molt mes desarrotllat que en otras ciutats no solzament d'Espanya sino que també de fora d'ella».

CC 1871

Catalanisme polític radical. Enfront d'una afirmació de Manuel Duran i Bas que en un text sobre Francesc Permanyer afirma que en els Jocs no s'hi veu res que «sia somniar ab *aquella aurora d'independencia*», des dels «Bons recorts» responen que en algunes publicacions hi podria trobar «composicions hont veurá que no tots pensan com ell».

El Model de llengua literària. A propòsit d'unes paraules sobre la llengua d'Ausiàs March dites per Josep Pons i Gallarza en el seu discurs presidencial dels Jocs de 1870 es defensa que els poetes catalans han d'escriure en «lo llenguatge millor d'ara (que per alguns es tildat d'arcaich)», tal com ho faria si escrivís en el present segle el mateix A. March, el qual, en contra del que afirmava Pons, potser no canviaria

gaires de les paraules que va fer servir en el seu moment «pus es evident que paraulas ben tingudas per antigas, quan un menys s'ho pensa las veu moneda corrent».

Defensa del monolingüisme català. Es critica que en el certamen de l'Acadèmia bibliogràfica també es pugui concórrer en castellà al premi que fins ara era exclusiu per a la millor poesia catalana.

CC 1872

Crítica del monopoli teatral. En clara al·lusió a Frederic Soler i el grup d'autors de l'empresa del Teatre Romea se censura «l'exclusivisme d'alguns que han tingut l'habilitat de ficarse en los teatres, convertintse en mercaders del temple del art».

CC 1873

Insistència en la crítica del monopoli teatral. Hi veuen un impediment objectiu per al creixement de les obres teatrals en català. Lamenten que els interessos personals (és a dir, comercials) passin per sobre de les raons artístiques i patriòtiques.

Primeres al·lusions a la decadència literària dels Jocs. En referència al volum dels Jocs es planteja obertament la situació de decadència de la qualitat que s'hi observa i que és extensible, diuen, a d'altres certàmens que es fan fora de Barcelona. Pregunten si és una situació deguda al fet que «la sava poética s'estronca?» o per raó de jurats compostos de gent «tal volta per un gust literari no com cal»? Planyen, doncs, els resultats literaris que es donen en els certàmens a Catalunya i afirmen que si no s'inverteix la tendència serà la mort de la Renaixença. I, en darrer terme, apel·len al patriotisme i a l'orgull dels millors elements del catalanisme literari per redreçar la situació

Sobre el funcionament del cos d'adjunts dels Jocs. Exigeixen que es publiqui la reforma dels estatuts aprovada l'any 1867 essent president Marià Aguiló. Es pregunten si després de cinc anys finalment es podrà conèixer el contingut de la reforma o, per contra, el cos d'adjunts s'haurà de regir per unes lleis que els són desconegudes.

Catalanisme polític radical

a) es critica la presència de l'escut d'Espanya i escuts de Castella en la festa dels Jocs florals. El *Calendari* es pregunta: «¿Què hi tèn a veure açó ab la nostra festa? ¿Que's tractava d'alguna cosa castellana?» , i es respon amb ironia que «[s]i algú'ns diu que qu'es espanyola, li aconsellarém que la generalise mes fentla europea ó millor cosmopolita, y, en aquest cas, posis al mig de la sala la bola del món».

b) responen una crítica del diari *La Imprenta* als poetes catalans que canten massa el passat i ben poc el present i el futur. El *Calendari* argumenta que si això és així és perquè els poetes catalans canten Catalunya mentre aquesta «fou independenta, il·lustre y tingué vida propia. De Felip V ensá, ¿qué significa aquest nom barrejat, confós, petjat per lo nom d'Espanya?» I es conclou que encara es canta massa poc el passat i que, d'altra banda, el futur que podrien cantar els poetes catalans ni els mantenidor ni diaris com *La Imprenta* els el deixarien cantar.

Manifestació de catalanisme. Fan referència a les festes que la ciutat de Barcelona ha dedicat a la «Verge de la Mercé» i lamenten que, tret de la col·locació del retrat del pintor Viladomat, un recital dels cors de Clavé i un concert de cobla, aquestes festes no hagin tingut gaire caràcter català.

CC 1874

Ortografia i model de llengua literària. Presa de posició en el debat ortogràfic. Fent seves les consideracions i els arguments d'un article del *Diario de Barcelona* en què es critica la llengua del volum *Primerenques* de Francesc Ubach i Vinyeta, es defensa una llengua literària que no abusi de l'arcaisme i, posicionant-se en contra dels plantejaments d'Aguiló, s'advoca per una ortografia lògica i moderna. En relació a aquest punt afirmen –amb una reproducció literal del text del *Diario*– que si l'escola literària que representa Aguiló i de la qual s'ha fet seguidor Ubach va creixent com ho fa, representarà la mort del renaixement catalanista.

Defensa del monolingüisme català. Es critica que dues entitats (Academia bibliografica mariana i Associació literària de Girona) admetin composicions en castellà i a més l'adoptin com la llengua d'ús de la festa. Consideren que ni és lògic ni és patriòtic i demanen que «ja que no manca qui pensa al revés, ja que s'admet

tambè lo castellà, no's rebaixe nostre idioma, tingan los jutges la caritat de ferli ocupar lo lloch oficial que de dret li pertoca.

Crítiques al sector aguilonià i el control que exerceix sobre els Jocs. Critiquen la reforma aprovada dels estatuts dels Jocs amb data de desembre de 1873 amb una molt baixa assistència d'adjunts. Consideren que això significarà ferir de mort la institució. Així mateix, també se censura que en la mateixa reunió s'hagués aprovat que els Jocs passessin anomenar-se de la "llengua catalana" en lloc de "Barcelona".

CC 1875

El debat ortogràfic. Celebren que «el bon sentit en ortografia está creixent, puig de tots los llibres publicats enguany que nosaltres sapiguem, ni un sol usa la *é* pera'ls plurals femenins».

Defensa d'un model de L. literària equidistant dels extrems (arcaisme i vulgarisme). Contesten la *Revue des langues romanes* que els ha qualificat de partidaris del "catalá que ara es parla". L'afirmació no és del tot exacta segons el *Calendari*: «si be no anem á la una ab los arcaistas, tampoch podem anar ab l'escola oposada: rebutjem l'arcaisme perque volém que'ns entengan, y estém contra'l vulgarisme, perque es enemich del art y del ben dir. [...] Per altra banda som amichs de la puresa en l'idioma, y aixis procurem evitar tot lo que sian barbarismes; y, encara que'estigam lliures de la mania d'empedrar ab paraulas vellas nostres escrits no rebujem cap dicció catalana per antiga que sia».

Sobre els Jocs florals i la seva decadència. No aproven les paraules del secretari dels Jocs de 1874, Nanot-Renart, que afirmava en el seu discurs de gràcies la "salut" literària dels Jocs contradient per tant la posició del *Calendari* que n'havia denunciat la decadència.

Les tensions al si dels Jocs. Defensen que el cos d'adjunts pugui convocar junta general i afirmen que això no és potestat dels mantenidors ja que el reglament no ho disposa. Aproven, doncs, com a absolutament necessària per aturar la davallada dels Jocs, la convocatòria de junta que a finals de maig féu el cos d'adjunts en contra del parer de la majoria dels mantenidors del consistori de 1874.

CC 1876

Crítica del llemosinisme. Es feliciten que a València s'hagi fundat la societat *Los fills de la morta viva*, però «nos mortifica sentir als valencians com parlant de sa llengua l'anomenan llemosina». Recorden quin és l'origen històric de la llengua que parlen els valencians i els conviden a no buscar noms estranys per a la llengua quan ja n'existeix un de propi (admeten els termes valencià o mallorquí «com á dialectes ó modificacions del idioma catalá » però no usats en el sentit absolut de llengua).⁷⁴⁵

Defensa del volum dels Jocs de 1875 (amb el teló de fons de l'enfrontament entre mallorquins i els escriptors del Principat partidaris de les "as"). Enfront de les crítiques que ha rebut el volum (i en general els Jocs d'aquest any) per part d'un articulista de «cert periòdich» (es refereix sense esmentar-ho als dos articles signats per J.A [Joan Alcover] a la *Revista Balear*), el defensen perquè és un dels millors que han sortit els darrers anys i el que més composicions conté. També defensen, en contra del parer de l'articulista, la qualitat literària de les composicions de Frederic Soler que han rebut premi «puig valen mes que algunas composicions premiadas en anys anteriors».

CC 1877

Manifestació de catalanisme lingüístic. Aplaudeixen que l'alcalde de Barcelona, Manuel Girona, pronunciés en el certamen del Col·legi Mercantil un breu discurs en llengua catalana: «[a]prengan d'ell los que's pensan que'l parlar catalá está renyit ab la representació oficial».

Sobre els jurats dels certàmens. Cal posar més cura a l'hora de triar els jutges dels concursos. Han de ser gent de reconeguda aptitud per tal de garantir la qualitat de les obres premiades.

CC 1878

Crítica del felibrisme. En motiu del projecte promogut pels felibres d'agermanament ("L'Acadèmia del Felibritge") entre els poetes provençals i catalans, critiquen que

---

⁷⁴⁵ Aquesta crítica fou contestada per Constantí Llombart amb l'argument que utilitzaven el terme llemosí com a denominació supradialectal per no crear rivalitats «entre los pobles que parlen nostra llengua» (cf. C. LLOMBART, «Revista de l'any passat», *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí de 1876*, p 16-17). Llombart també precisà que l'entitat encara era tan sols un projecte i no una realitat, com donava a entendre Careta en els «Bons recorts».

aquells s'hagin volgut «afillar» la Renaixença. Remeten a un estudi de Joaquim Rubió i Ors (es refereixen a la *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas*) en què amb moltes dades es desmenteix la suposició que la Renaixença catalana és un producte de la provençal.

Crítica de les tendències popularitzants del teatre en català. «Lo teatre, per desgracia's ressent un xich de l'afició á las obras de espectacle y á las del genre *bufo*».

La proliferació de certàmens (I). Constaten que els resultats no són del tot positius per a la llengua i per a l'art. Es pregunten si hi ha suficient gent qualificada per formar part dels jurats de tants certàmens com es convoquen i si la freqüència amb què se celebren afavoreix la qualitat de molts dels treballs que s'hi presenten.

Crítica de l'exclusivisme castellà i defensa del català. Es lamenta que la *Ilustración española y americana* hagi aconsellat els poetes catalans que escriguin en castellà. Contesten a l'autor de tal afirmació que «cada hu's deu a sa patria» i que el català «idioma es, al menys, tant com puga serho'l castellà» i que «[s]abut es, ja de molt antich que'ls millors poetes tots ho foren en sa propia llegna: aixis ho deya fa mes de dos segles un home de gran cap y de cor recte, l'inmortal Cervantes».

CC 1879

Crítica a la proliferació de certàmens (II). Els arguments són idèntics als que s'esgrimeixen en els «Bons recorts» de l'any anterior. Són del parer d'espaiar més la convocatòria dels certàmens perquè siguin mes lluïts.

Defensa del catalanisme no contaminat per la política de partits. Afirmen que el catalanisme no pot ser arma de cap partit ja que «está mólt perdamunt de tals miserias, lo catalanisme es pèls que parlan y sentan en catalá y, al ferho, no'ls hi mena una segona intenció».

CC 1880

Crítica als certàmens (III). Es constata com es premien obres de poc nivell, i la causa principal n'és la poca categoria dels jurats que no jutgen amb rigor ni coneixement. Es fa una crida als que «verament estiman la literatura y l'idioma» per veure com

«se pot curar esta malaltía, y comensen pèls Jocsh florals, institució avans respectable y que avuy camina á la mort».

CC 1881⁷⁴⁶

Crítica dels certàmens (IV). Es fa el mateix diagnòstic que en els calendaris dels anys anteriors (la proliferació de certamens és un mal per a la literatura catalana). No comprenen com havent-hi escriptors i poetes de prestigi encara vius, aquests no són mai premiats. La quantitat de certàmens i els pèssims resultats literaris porten el *Calendari* a renunciar «ara com ara, á dir res per menut de tals festas».

Defensa del *Calendari* enfront de les crítiques de Francisco M. Tubino. S'afirma, en contra del que l'estudiós planteja en la seva obra *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*, que el *Calendari* no té una finalitat anticastellana sinó que es proposa simplement «fer estimar Catalunya com se mereix pel seu passat y també pel seu present y en eix concepte no compremem que sia desagradable». Altrament, també rebaten l'opinió de Tubino que qüestionava l'afirmació sobre Aribau com a iniciador de la Renaixença que es feia en el primer volum del *Calendari*, i ara tornen a defensar aquesta tesi: «[...] es lo verdader restaurador de la llengua catalana en lo present sigle, puig tot lo que avans d'ell s'escrigué (en lo sigle que som) no es altra cosa que un farrigo-farrago de castellanismes y vulgarismes».

1.5.3. La secció literària

La influència de l'*Armaná provençau* també és present en la forma com està plantejat el contingut de la secció literària dins del *Calendari*, un plantejament concebut per fer viable el projecte de Briz de divulgació de la literatura catalana dins la societat més enllà de les elits del catalanisme literari. Així, al costat de les composicions en vers i en prosa originals dels autors, es tractava d'oferir textos de ficció senzills per a l'entreteniment, de fàcil i amena lectura, perquè el públic aliè a l'alta literatura també pogués sentir-se atret per la publicació. Per tant, dins de cada calendari veiem com la literatura renaixentista s'alterna amb aquesta narrativa breu i anònima (i aquí Briz

---

⁷⁴⁶ És el darrer *Calendari* en què la secció adopta aquesta paper de tribuna crítica (cf. nota 717)

segueix fidelment la lliçó apresada en l'*Armaná*⁷⁴⁷) i amb altre material de caire popular com aforismes, anècdotes, acudits o passatemp (aquí el model no és tant el calendari provençal com els calendaris autòctons populars de l'època). Quantitativament, la literatura culta hi és sempre en una proporció major, però no és negligible els pes d'aquesta material literari o paraliterari popular (n'hem fet una quantificació aproximada en parlar del volum de 1882) que de mitjana, dins de cada volum, equival a un terç del recull. Val a dir, d'altra banda, que són aquestes contarelles breus el que en molts calendaris garanteix un mínim de presència de prosa narrativa de ficció.

1.5.3.1. Descripció sumària de la literatura d'autor del *Calendari*

En els divuit anys d'història del *Calendari* van publicar-se aproximadament unes set-centes seixanta i escaig composicions de poetes i escriptors de la Renaixença amb un clar predomini de la poesia sobre la prosa i tot just una presència testimonial del teatre (cinc fragments).

La poesia del *Calendari*, representada per unes sis-centes cinquanta composicions, és molt variada pel que fa a les formes i els temes, fet lògic si tenim en compte l'alt nombre de col·laboradors i la llarga durada de la publicació; i d'altra banda, és un corpus poètic molt desigual pel que fa a la qualitat literària i lingüística de les composicions. Per a una caracterització general podem tenir en compte:

1. Presència molt nombrosa els primers anys del *Calendari* de poesies que tenen com a model els gèneres poètics narratius o lírico-narratius de la tradició popular, tals com els romanços, balades o cançons.
2. Sota formes i registres diversos, la lírica és el gènere predominant en el conjunt del *Calendari*, representada tant per poesies de to i forma popularitzant com per poesies de formalització més culta. Hi trobem des de poemes que expressen els sentiments de l'home vinculats a una determinada experiència vital (per exemple, la mort d'un ésser estimat, l' enamorament, l'allunyament de la terra, l'enyorança de la infantesa...) fins als que tenen un aire més conceptual, reflexiu o fins i tot ideològic (i aquí els temes poden ser també diversos: la mort, Déu, la pàtria o

---

⁷⁴⁷ En l'*Armaná*, però, aquesta narrativa breu de caire popular no és anònima sinó que sempre va signada per «Louis Cascarelet» (molt probablement un nom creat *ad hoc* per Roumanilha per signar aquests textos).

d'altres més circumstancials), passant pels que canten o descriuen amb un punt de subjectivitat un paisatge (aquí l'aportació és sobretot mallorquina).

3. L'èpica hi és representada per formes menors del gènere característiques en la poesia de la Renaixença –el romanç històric– i només ocasionalment a través d'alguna forma més ambiciosa i culta –l'exemple més clar, no és però l'únic, és el fragment del cant primer de «Mallorca Cristiana» de Damas Calvet publicat al calendari de 1872. D'altra banda, també trobem romanços narratius i alguns altres que podem qualificar de costumistes que incorporen una certa descripció de la realitat
4. La poesia patriòtica hi té una presència quantitativament poc destacada. Hi observem els temes més tòpics i convencionals del gènere: alguns poemes dedicats a l'evocació de figures medievals (bàsicament del rei en Jaume), alguns altres d'exaltació genèrica de la pàtria catalana, de la llengua, de la mateixa Renaixença o d'alguns dels seus referents (per exemple, hi ha un poema de Marian Fonts sobre els Jocs Florals, un altre de M.V. Amer dedicat «A la Jove Catalunya», etc.) i de la germanor entre les terres de parla catalana o l'amistat catalano-provençal.
5. La poesia religiosa tampoc no hi té massa presència: algun poema que canta convencionalment la fe; algun altre dedicat a la Mare de Déu o a alguna efemèride del calendari religiós, nadales, etc.
6. Hi ha força poesia que en podem dir de circumstàncies, escrita per a alguna celebració col·lectiva de caire literàrio-patriòtic (per exemple, poesies dedicades als felibres) patriòtico-religiosa (poesies escrites en motiu del milenari de la Mare de Déu de Montserrat) o ciutadana. També hi ha una certa presència de poesies que formen part d'"Albums" i que llurs autors aprofiten per al *Calendari*.
7. Al *Calendari* es van publicar algunes poesies –poques– que per la seva significació històrica o el seu valor literari val la pena de recordar (algunes ja han estat esmentades en altres punts del treball): «La nova musa», «A baix la ciutadella» –CC 1865–, «Los quatre pals de sanch» –CC 1866–, «Los tarongers de Sóller» –CC 1868–, «La mort de Galind» –1869– i «La complanta d'en Guillem» –1873. Juntament amb algunes altres poesies menys conegudes però interessants per algun concepte (de Teodor Llorente, Marià Aguiló, Miquel

Costa i Llobera, Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà o Francesc Matheu, per exemple), les composicions esmentades són el més valuós en termes històrics o literaris (o totes dues coses) de tota la poesia que es va publicar al *Calendari*.

8. Finalment, cal esmentar la presència d'algunes traduccions poètiques: entre d'altres, de poetes greco-llatins (Catul, Horaci, Píndar, Anacreont), provençals (Mistral i Roumanilha), romàntics castellans (Becquer) i europeus (Víctor Hugo i Leopardi com a més destacats). Els autors que ofereixen més traduccions al *Calendari* són Joan Sardà i Antoni Careta.

En la prosa d'autor del *Calendari* hi comptem un centenar llarg de textos (cent-onze per ser exactes) que podem classificar en dues categories: la prosa narrativa de ficció i la prosa discursiva. La prosa de ficció hi és representada pels dos gèneres principals de la narrativa romàntica de la Renaixença: les narracions de caire costumista (retrat, quadre o conte amb un mínim d'argument) i les rondalles populars adaptades o mínimament versionades. Josep d'Argullol i Gaietà Vidal, d'una banda, i Francesc Maspons, de l'altra, són els qui millor representen dins del *Calendari* un i altre gènere respectivament. També hi trobem algunes narracions de caire sentimental i textos a mig camí de la ficció i la crònica històrica (Maspons, Briz). D'altra banda, hi ha algunes peces en prosa de caire més líric que narratiu (algunes d'autors mallorquins com Ferrà i Obrador, o del vigatà Francesc Rierola) i, com ja s'ha dit més amunt, també hi trobem el fragment d'una novel·la de Narcís Oller.

La prosa de no ficció hi és en general més nombrosa que la de ficció i està formada per textos molt diversos de caire informatiu, erudit o assagístic, la majoria dels quals de contingut històric, sobre aspectes de la Renaixença o culturals en un sentit ampli. En donem una possible classificació:

–Textos de divulgació històrica o cultural: articles que donen a conèixer episodis de la història de Catalunya, especialment de l'època medieval, la majoria dels quals són escrits per dos autors: Lluís Cutchet i Josep Fiter i Inglès. També en publiquen algun Francesc Maspons, Gaietà Vidal, Fidel Fita, Antoni Aulèstia, etc.

–Estudis erudits històrico-culturals: són els articles d'Andreu Balaguer, que se centren generalment en la descripció i transcripció de manuscrits medievals de contingut literari o relatius a fets, institucions i personatges catalans de l'Edat mitjana.

–Articles de reflexió sobre la Renaixença literària o el catalanisme en general: els dos articles en forma de carta oberta sobre la situació i perspectives de la literatura catalana renaixent escrits per Gaietà Vidal (recordem: «Carta á mon estimat amich Guillem Fortesa parlantli del renaixement de las lletras catalanas» –CC 1865– i «D'alguns medis pera fomentar la literatura catalana» –1879–); els escrits per Antoni Aulèstia, «Trascendencia del catalanisme» –1875– i «Nostras Academias» –1876–; o el text de Milà ja esmentat «Anyorament» i un de M. Vidal titulat «La música catalana» –1869–.

–Articles de reflexió política i social: sobretot els textos de Joaquim Sitjar, entre d'altres, les consideracions teòriques que reuneix entre 1870 i 1874 sota l'epígraf «Pensaments polítichs» en què exposa un ideari reactiu als corrents ideològics i polítics moderns.

–Biografies literàries i d'altre tipus: Principalment la sèrie de Francesc Maspons publicada entre 1875 i 1878 sobre poetes catalans renaixentistes i que reuneix en la secció «Nostres poetes» (foren onze biografies en total: Geroni Rosselló, Adolf Blanch, Victor Balaguer –1875–; J. L. Pons i Gallarza, Damas Calvet, Guillem Forteza –1876–; Manuel Milà, Teodor Llorente –1877–; i Joaquim Rubió i Ors, Marià Aguiló i Frederic Soler –1878–). També s'hi publicà una biografia de Frederic Mistral, traduïda del provençal.; una de Josep Anselm Clavé, escrita per Modest Vidal –1875–, i una altra sobre el pintor M. Fortuny, per F. Miquel i Badia –1877.

–Cròniques de fets literaris, culturals o ciutadans d'actualitat: sobre les festes llatines de Montpeller –Matheu, 1879–, per exemple

–Divulgació de llegendes, tradicions i costums: els articles de Briz ja esmentats, per exemple, o la narració d'una tradició religiosa, d'A. de Valldaura, etc..

–Estudis sobre temes diversos (literatura popular, etnografia)

–Crítica literària: pràcticament inexistent (l'article sobre *L'Atlàntida* de Pons i Gallarza).

CAPÍTOL 2

LO GAY SABER

2.1. ELS OBJECTIUS

Lo Gay Saber va néixer amb el mateix sentit de servei patriòtic a la Renaixença que havia orientat les realitzacions anteriors del Briz patriota: fomentar en el poble l'adhesió a les coses de la terra i, fonamentalment, a la llengua i literatura pròpies. La revista, doncs, fou concebuda pel seu fundador no tant com un espai de reflexió i debat a l'entorn dels problemes i necessitats de la Renaixença,⁷⁴⁸ sinó sobretot com un instrument pràctic per contribuir a la difusió de la literatura catalana dins la societat de forma més continuada i amb més eficàcia de la que fins aleshores s'havia obtingut amb el *Calendari Català*. Aquest propòsit era ben explícit en l'article-editorial del primer número:

Anem á arrodonir un pensament que ja duyám de temps. Lo "Calendari Catalá", que quatre anys fá se publica amb gran acceptació del poble, fou lo primer pas de nostra empresa, «Lo Gay Saber» es lo segon. No n'hi havia prou ab mostrar al poble, una sola vegada al any, los noms de sos poétas, no; era de tot punt precís felshi veure sovint, perquè coneixentlos á fons, arribés á poder distingir las bonas lletras catalanas de las dolentas.⁷⁴⁹

Així doncs, amb un programa d'actuació centrat en la defensa i promoció de la llengua catalana i de la seva literatura culta i, per extensió, en la difusió de qualsevol manifestació cultural i artística en què s'afirmés la identitat catalana,⁷⁵⁰ la revista convidava a participar en aquesta empresa literàrio-patriòtica tots els escriptors del domini lingüístic català i de les diferents generacions,⁷⁵¹ als quals només se'ls exigia

---

⁷⁴⁸ Subsidiàriament, però, la revista també acabarà acomplint aquesta funció encara que no s'hi expliciti mai com a propòsit en la presentació del seu programa d'actuació (vegeu més avall l'apartat «2.4. Propostes de la revista per a la Renaixença»).

⁷⁴⁹ «Qu'anem á fer», *LGS*, 1a època, any I, núm.1 (I-III-1868), p.1 (En endavant citem el nom de la revista per *LGS*).

⁷⁵⁰ «Protecció per tot lo catalá, vinga de allí hont vinga», llegim en aquest mateix text de presentació.

⁷⁵¹ «Tot escriptor que en catalá escriga, trobará las portas del Gay Saber de bát á bat obertas. Qui vulla escriure en altra llenga, prou diaris te per omplirhi planas) i [...] Allargar la ma als joves que de tot cayre vingan, obrir un pas pèls que als Jochs Florals vajin, oferir un lloch als que de fora ja dels anys en que's combat ab fe per una englantina, vulgan aplegarse baix nostra bandera, es lo que'ns proposem» («Qu'anem á fer»).

una cosa: la qualitat lingüística dels seus treballs: «[v]árem oferir las planas de nostre periódich á tots quants escriguessen en catalá, es veritat; més ja's dóna per entés que eixas portas sols obriran als que escrigan bé en catalá. Aixó ho dihem pèls molts que'ns remetèn composicions negadas de tot merit literari. [...] Rebrém de grat tot quant valga; mes lo que no valga res, tindrà de ser tirat al recó».⁷⁵²

El parèntesi llarg entre el final de la primera època i l'inici de la segona no va significar un trencament amb aquest programa d'actuació general, ben al contrari, ja que durant la segona època *Lo Gay Saber* es mantingué fidel al seu esperit original i al programa catalanista de promoció i defensa de la llengua i la literatura catalanes com a objectius principals:

[...] Contribuir ardentment á justificar lo crédit en que per fortuna comensem á ésser tinguts en terras foranas; [...] Donar á conéixer las obras capdals del ingeni humá; obrir una via mes ampla de la ab que conta avuy, á la joventut estudiosa; sostindre las bonas relacions que'ns lligan a los centres literaris de alguns indrets de llunyas terras; ajudar los esforços dels que en aras del amor á la llengua se llensan a travalls aspres y de poca esperansa de reheiximent; en una paraula, portar a tot arreu la bona llavor del esperit catalá, á tot aixó aspirem si'ls de casa nos ajudan [...].⁷⁵³

Dins d'aquesta voluntat general de seguir treballant per a l'extensió del catalanisme literari, Briz va introduir en la segona etapa de la revista un objectiu més específic: fer front al que ell interpretava com una situació de decadència de la literatura catalana i que ja venia denunciant des de mitjan anys setanta des del *Calendari Catalá*. Es tractava de contribuir a aixecar el nivell de la poesia i literatura escrita en català i tornar-li el prestigi d'altres temps, i això passava, fonamentalment, per obtenir el concurs dels poetes i escriptors de primer nivell, una de les grans obsessions de Briz durant tota la trajectòria de la revista, però que s'accentuà en la segona època. Així, per exemple, en

---

⁷⁵² «Reclam», *LGS*, 1a època, any I, núm. 4 (15-IV-1868), p. 32. En l'escrit de comiat de la primera època, la poca qualitat lingüística era posada com la causa de la no publicació de molts treballs: «Si alguns estan queixosos de no haverhi vist estampat lo que'ns ha tramés, donguinne la culpa á las condicions se sos escrits y no a á cap altra cosa», «A nostres suscriptors», *LGS*, 1a època, any II, núm. 39 (10-XI-1869), p. 303.

⁷⁵³ «Lo que volem», *LGS*, 2a època, any I, núm. 1 (1-I-1878), p. 1-2. *Lo Gay Saber* de la segona època també es mantenia fidel al seu esperit original en la voluntat de continuar essent una revista representativa de la Renaixença literària d'arreu de les terres del domini lingüístic: «Lo mou que ha presidit tots los travalls colectius que havem emprés (y lo mateix en *Lo Gay Saber*) en tot temps ha sigut lo be de la literatura catalana. Baix eix concepte sempre havem tingut com á germans als poetes mallorquins y als valencians : sempre havem volgut contar ab ells y sempre seguirem tenintlos en la mateixa bona estima y bona opinió que's mereixen per son saber y entusiasme catalaneschs» («Novas», *LGS*, 2a època, any I, núm. 2 (15-I-1878), p. 30)

carta a Marià Aguiló pocs mesos abans de la reaparició de *Lo Gay Saber*, Briz escrivia que «[l]a idea fonamental de la publicació es cridar a la vida literaria personas que valen molt y se mantenen retretas del moviment literari. Si havem de fer propaganda es mester que als de fora los pugam ensenyar mostrars de bon panyo y aquest se te de anar demanar als mestres en bo art». Així mateix, escrivint a Rubió i Ors a finals del segon any de publicació, Briz deixava ben clar que la revista en aquesta segona època havia «nascut mes per refivar la memoria dels elements antichs y bons de nostre renaxement que per lo desig de fer un periodich mes en català». ⁷⁵⁴

D'altra banda, en aquesta segona etapa, en un context de progressiva fragmentació del catalanisme amb l'entrada en el camp de l'acció política, *Lo Gay Saber* també volia ser bandera de la unitat de tots els catalanistes a l'entorn de l'objectiu patriòtic de fer avançar la literatura catalana lluny de «mesquinesas de partit» que, des de l'òptica de la revista, eren les que feien perillar aquesta unitat i la consecució dels objectius: «[t]ots los que aspirin al mateix fi que nosaltres, seran per nosaltres tinguts per germans y tractats ab l'amor que's mereixen;[...] Venim á unir; no á separar. Tots plegats podem fer molt; esbarriats, dura fora la tasca y los beneficis migradissims». ⁷⁵⁵ En la correspondència amb Aguiló, Briz també emfasitzava aquesta idea del catalanisme d'unitat que volia representar la revista i remarcava que en cap cas s'havia proposat de fer «un periódich de partit, ni d'escola». ⁷⁵⁶ Amb tot i aquesta voluntat de situar el catalanisme fora de quasevol apropiació ideològica partidista, la realitat és que durant aquesta segona època, *Lo Gay* també va dur a terme una major definició ideològica del seu catalanisme, que vinculà estretament als valors de la tradició i la fe (en plena coherència amb l'ideari de Briz) i que apropà la revista, doncs, als plantejaments del setmanari *La Veu del Montserrat*. ⁷⁵⁷ És dins aquesta línia de defensa dels valors

---

⁷⁵⁴ La carta de Briz a Aguiló és de 8 de desembre de 1878 (Fons Marià Aguiló. Biblioteca de Catalunya). La carta a Rubió és de desembre de 1879 (Correspondència F.P. Briz-J. Rubió i Ors. AR). En carta també a Aguiló del 7 d'octubre de 1880 insistia en la idea que «lo *Gay Saber* no du altre fi que fer lluhir en lo possible lo nostre renaixement» (Fons Marià Aguiló. Biblioteca de Catalunya).

⁷⁵⁵ «Lo que volem».

⁷⁵⁶ Carta de Briz a Aguiló de 8 de desembre de 1878. En termes semblants s'expressava a Pons i Gallarza quan li deia que «lo *Gay Saber* nou així com lo vell no es no es periodich de partit, es catalanista; per lo tant caben sota sa bandera tots los que volen bé a la nostra causa escrigan ab la ortografia que vullan» (Carta de Briz a J.L. Pons i Gallarza de 4 de desembre de 1877). Fixem-nos que Briz ha abandonat la intransigència ortogràfica que va mantenir durant uns anys en el *Calendari*.

⁷⁵⁷ «Molt nos plau l'entusiasme dels vigatans y la via que han empès en lo malmenat camp del catalanisme que "consagra sos esforços á la propaganda de las sanas ideas, dintre aqueix moviment que se'n diu renaixement catalanista que molts desgraciadament fan servir d'arma de destrucció y ruina de la patria; perque enemich es de la patria aquell que mata la fe y perverteix los sentiments morals del home».

catalanistes de caire conservador que cal situar el suport de la revista a la campanya de restauració del monestir de Santa Maria de Ripoll,⁷⁵⁸ d'una banda, i als actes de celebració del milenari de Montserrat, de l'altra.⁷⁵⁹ Totes dues campanyes, impulsades per Jaume Collell i *La Veu*, foren assumides com a pròpies per la *Lo Gay*, unes campanyes que, com bé ha assenyalat Josep Mª Fradera, tenien com a propòsit vincular catalanisme i fe catòlica.⁷⁶⁰

Per altra banda, també fora del marc d'actuació estrictament literari i cultural, durant aquesta segona etapa la revista assumí com a objectiu la defensa del dret civil català davant la unificació de codis plantejada des del govern de l'Estat.⁷⁶¹

2.2. HISTÒRIA EXTERNA DE LA REVISTA. REDACTORS I COL·LABORADORS

La trajectòria global de la revista *Lo Gay Saber* comprèn set anys i pocs mesos d'existència repartits en dues èpoques força distanciades en el temps: la primera època,

---

Estem completament d'acort ab aquesta manera de pensar» [«Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 2 (15-I-1880), p. 24].

⁷⁵⁸ Al número 13 del primer de juliol de 1879, la redacció informa que s'ha obert una subscripció popular per restaurar el monestir de Sta. Maria de Ripoll. Esmenten que *Lo Gay Saber* ja hi ha col·laborat i recomanen als lectors de la revista que també ho facin, i amb tal fi informen que s'obre una subscripció a la redacció.

⁷⁵⁹ Així, per exemple, a principis de 1881 Briz i la redacció accepten la invitació que els fa Jaume Collell i Jacint Verdaguer per participar en l'homenatge dels poetes catalans a la Mare de Déu de Montserrat, tot oferint-li una corona poètica que serveixi com «a sanció pontifícia y aprobació canònica del títol» [«Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 3 (1-II-1881), p. 32].

⁷⁶⁰ «[...] impressionar l'ànima popular catalana, impregnar de sentit religiós els estrats més profunds de la societat catalana, i vincular aquesta religiositat al sentiment diferencial» (Josep Mª FRADERA, «El vigatanisme en la transformació de les tradicions polítiques i culturals de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)», dins Maties REMISA, *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat»*, 1878-1900, Vic: EUMO, 1985, p. 40

⁷⁶¹ Per exemple, Francesc Maspons i Labrós, jurista de formació, proposà la defensa i l'estudi del dret català com un dels camps d'acció essencials que el catalanisme encara havia de cobrir, en la línia de superar la fase estrictament literària de la Renaixença: «Un renaixement literari's va duyen á cap en nostra terra [...]. Si á impuls d'ell s'hagués iniciat lo renaixement jurídic, potser no tindriam de plorar eixa tendència uniformadora de las lleys espanyolas fundada bon xich en lo esperit avasallador de una legislació central, mes també en la falta de datos dels diferents drets florals [...]. Prou potser que n'hi ha de mera literatura, lo catalanisme ja que tan en boga está avuy dia eixa paraula, no pot consistir única y exclusivament en lo cultiu de aquella [...], sino en la conservació, entre otras cosas, de tot lo dret propi y peculiar nostre. Si eix es una de las institucions que mes carácter y vida propia han dat á Catalunya, ¿Perqué no estudiarlo ab tota eficacia y donarlo sempre que's pugui a conéixer?» [Francesc MASPONS Y LABRÓS, *Lo Códich de las costums de Tortosa*, *LGS*, 2a època, any II, núm. 3 (1-II-1879) p.34]. La defensa del dret català també es manifestava en forma de crítica als catalans partidaris de la unificació dels codis: «Molt greu nos ha donat á l'ànima trobar, dintre del Congrés d'advocats que's reuneix en la Universitat per informar sobre la unificació de códichs, partidaris de la mort del dret catalá. Gracias á Deu no son gayres, son en notoria minoria; empero aduch en aquest cas no'ns sabém donar rahó de que hi haja qui, sent catalá, no estime y defense las cosas de casa seva» [«Novas», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 2 (1-II-1881), p. 22]

que és alhora també la més breu, comprèn els anys 1868 i 1869, i la segona va de 1878 a 1883.⁷⁶²

2.2.1. Primera època

El primer de març de 1868 va aparèixer a la ciutat de Barcelona la revista *Lo Gay Saber*,⁷⁶³ que cal considerar una de les publicacions pioneres de la premsa patriòtico-literària de la Renaixença. Desconeixem quan i de quina manera nasqué el projecte de la revista i, concretament, si la seva aparició pogué ser esperonada per la publicació dos mesos abans de *La Barretina*,⁷⁶⁴ una revista amb què *Lo Gay Saber* presentava notables coincidències:⁷⁶⁵ totes dues trencaven clarament amb la línia humorística dominant aleshores en les publicacions en llengua catalana i s'inscriven literàriament parlant en la tradició "jocfloralesca"; ambdues feien de la defensa de la llengua catalana un dels eixos centrals del seu programa i coincidien en la divulgació patriòtica de la història catalana i, fins i tot, en la presència d'uns mateixos col·laboradors (per exemple, Francesc Ubach i Vinyeta, Josep Roca i Roca i Antoni Aulèstia i Pijoan). És evident, però, que per la major durada i aportació objectiva a la Renaixença i pel fet que formava part d'un programa més ampli de catalanisme literari de temps posat en marxa per Briz, la significació històrica de *Lo Gay Saber* és molt superior a la de *La Barretina*

En aquesta primera època, *Lo Gay Saber* es publicà ininterrompudament gairebé dos anys, amb periodicitat quinzenal estricta fins al número 30 i a partir del següent i fins al final cada vint dies. Si hem de fer cas del que es deia des de la mateixa revista, aquesta fou molt ben acollida (el primer número va exhaurir-se), fins al punt que, com a mostra d'agraïment –i per incentivar la subscripció–, en el segon número anunciaven una sèrie de millores en profit dels subscriptors: vuit pàgines de folletí, que es donarien

---

⁷⁶² Els quatre números que sortiren el 1883 es relligaren conjuntament amb els del 1882 formant l'any cinquè de la segona època.

⁷⁶³ En la capçalera de la revista apareixia el nom en la part central i, sota d'aquest, s'hi feia constar explícitament que era «fet per escriptors catalans, valencians y mallorquins»; damunt del nom hi havia un escut amb les quatre barres envoltat pel lema dels Jocs Florals «patria, fides i amor». Per a la descripció de les característiques materials de la revista vegeu Maria Carme RIBÉ, *Index de «Lo Gay Saber»*. Barcelona, 1868-1869, 1878-1883, Barcelona: Editorial Barcino, 1988, p. 12-13.

⁷⁶⁴ *La Barretina* es publicà fins a finals d'octubre del mateix any.

⁷⁶⁵ També caldria considerar la hipòtesi que Briz ja tingués de molt de temps abans el projecte de fer una revista. L'any 1865 Gaietà Vidal en l'article «A mon estimat amic Guillem Fortesa, parlantli del Renaixement de las lletres catalanas», reclamava un diari o una revista que vertebrés el renaixement de les lletres catalanes: «[...] on és sino lo diari, si diari no pot esser, la revista, il·lustrada ó sens il·lustrar, setmanal, quinsenal ó mensual, que sia diemho aixi com lo verdader eco y oficial manifestació de las lletres catalanas?» (*Calendari Català del any 1865*, p. 78). Fou tres anys més tard *Lo Gay Saber* la resposta amant i patriòtica de Briz a la demanda de Gaietà Vidal?

amb la revista cada dia quinze de mes, i així mateix la possibilitat de comprar obres catalanes, d'entre una llista que es donava en el número 4, pagant-ne un vint per cent del seu valor amb rebuts de *Lo Gay*, de manera que «los vindrà á sortir quasi de franch la suscripció del periódich». De fet, la recerca de nous subscriptors i la fidelització dels que ja ho eren fou una constant en tota la vida de la revista. Així, per exemple, en començar el segon any també s'oferien incentius per a subscriure-s'hi (regal de la traducció del poema «Calendau») o, més endavant, s'informava que els subscriptors podien comprar la col·lecció completa dels volums dels Jocs Florals entre 1859 i 1868 amb una rebaixa sobre el preu de venda.⁷⁶⁶ Tot i els esforços de la revista per tenir un nombre suficient de subscriptors que garantís la viabilitat del projecte, la revista aviat topà amb dificultats econòmiques. L'1 de juny de 1869, amb el número corresponent, s'adjuntava un fullet («Á nostres suscriptors») en què podem llegir el següent:

Es innegable que Lo Gay Saber ha fet y segueix fent un gran servey á las lletras catalanas. [...] La importancia que té ningú li pot negar, salta á la vista; en quinze mesos de existencia ha fet coneixe dos grants poemas, ha publicat mes de 100 articles de tot género y altres tantas poesias, algunas d'ellas premiadas en Jochs Florals. Empero, una publicació aixi necessita recursos que no'ls conta en abundó *lo Gay* per esser en primer lloch reduhit son mercat, y en segona per no donarli tota la seua ajuda alguns dels quins creyam esser los primers en eixirnos al encontre. Nosaltres pensem que es menester fer tot lo posible porque aquest periódich no desaparega; es precis sostenirlo [...]. Aixis es que no volent privar á Catalunya del únich periódich literari verament important que te escrit en llenga de la terra, posem la nostra publicació d'avuy en avant baix las següents condicions [...]

Les condicions no variaren respecte del preu de subscripció, que es mantenia, però sí quant a la periodicitat, que s'espaiava una mica (en lloc de sortir cada quinze dies a partir del següent número ho faria cada vint), i també la del “folletí”, fins aleshores quinzenal passava a lliurar-se només dues vegades per trimestre. D'altra banda, es mantenia la possibilitat que els subscriptors poguessin pagar el vint per cent del preu de les obres que oferia la revista amb rebuts, però aquest dret només es podia exercir al cap d'un mes d'haver satisfet la subscripció.

El darrer número d'aquesta primera època, el 39, duia data de 10 de novembre de 1869 i s'hi incloïa un text sense signar en què es posava com a causa principal de la

---

⁷⁶⁶ «Reclams», *LGS*, 1ª època, any II, núm. 28 (15-IV-1868), p. 224.

desaparició de la revista l'agitació social provocada per la revolució de setembre.⁷⁶⁷ En el mateix text es feia un balanç positiu dels gairebé dos anys de publicació en constatar amb satisfacció que s'havia pogut dur a terme en tota la seva extensió el programa que s'havien proposat en néixer; i també s'hi destacava la bona acollida que se li havia donat tot i ser una revista exclusivament escrita en català. L'escrit es cloïa amb l'agraïment al públic lector i als subscriptors «per l'afecte que han demostrat duyan á la llengua de sa terra» i afegia que és una «llengua que naltres ab tot grat estimem y'ns proposám no oblidar may, com may tampoch oblidarém la llegenda del nostre sagell, qui llengua té á Roma va».⁷⁶⁸

La revista arribava al públic per mitjà del sistema de la subscripció o adquirint-la directament a les llibreries.⁷⁶⁹ Observant la taula de subscriptors⁷⁷⁰ podem establir amb força precisió que l'àmbit de difusió de la revista era bàsicament la ciutat de Barcelona, i, amb una proporció molt menor i al més sovint amb caràcter estrictament testimonial, la revista també arribava a altres viles i pobles del Principat (Lleida, Girona, Blanes, Sabadell, La Garriga, Palafrugell, Palamós, Reus, la Bisbal, Vic...), a l'illa de Mallorca (Palma i Sóller), a la de Sardenya, a Perpinyà, Montpeller, París i fins i tot a Anglaterra. En nombre de subscriptors s'aprecia com la gran majoria –116– corresponien a la ciutat de Barcelona; molt enrera, ja, Ciutat de Mallorca amb 9,⁷⁷¹ La Bisbal d'Empordà amb 7, Lleida amb 6, l'Illa de Sardenya i la ciutat de Girona amb 5, Perpinyà i Sant Feliu de Guixols amb 4, i la resta de poblacions en què se subscribia la revista, que es movien entre un i dos subscriptors només. Distribució territorial desigual, però coherent amb el

---

⁷⁶⁷ «Lo bull polítich que avuy tot ho ofega, la agitació sorda que cria eix malestar que's llegeix en la cara de tothom, junt ab altres poderosos motius, nos posan en lo cas de tenir de nunciar á nostres constants suscriptors que ab lo nombre present termena» [«A nostres suscriptors», *LGS*, 1a època, any II, núm. 39 (10-X-1869), p. 305].

⁷⁶⁸ *Ibid.*

⁷⁶⁹ Només comptem amb la nòmina de subscriptors com a paràmetre per poder avaluar i interpretar la incidència de la revista. No disposem de documentació que ens pogués donar notícia sobre quin era el nombre d'exemplars que es tiraven de la publicació o sobre el nombre d'exemplars que de mitjana es venien.

⁷⁷⁰ La taula de subscriptors, juntament amb l'índex, una portada i una coberta de cartró, fou lliurada a aquells per relligar els números de la primera època. En total, es fa constar el nom de 167 subscriptors. No podem saber si aquests 167 en foren durant tota la primera època o només durant un període concret. D'altra banda, és interessant d'observar que hi havia tres persones que tenien al seu càrrec cinc subscripcions de la revista: Francesc Pelai Briz, Francesc Maspons i Labrós i Francesc Ubach i Vinyeta

⁷⁷¹ Les cartes conservades de Tomàs Forteza a F.P. Briz i també a Marià Aguiló dels anys 1868 i 1869 mostren com *Lo Gay Saber* era la revista de referència per als mallorquins catalanistes. En suspendre's la publicació, Forteza escrivia a Aguiló que «[h]e sabut ab pena la mort del gay saber» (Carta sense data. Fons Marià Aguiló i Fuster. BC).

caracter bàsicament barceloní que aleshores tenia la Renaixença literària. Tot i que hi ha absències remarcables (Víctor Balaguer la més significativa, però tampoc no hi són Marià Aguiló i Antoni de Bofarull, per exemple), entre els subscriptors s'observa una notable representació dels principals escriptors i intel·lectuals de la Renaixença, tant de Barcelona com de la resta del territori i de totes les generacions: entre d'altres, Josep d'Argullol, Miquel Victorià Amer, Andreu Balaguer, Celestí Barallat, Adolf Blanch, Damas Calvet, Antoni Careta, Tomàs Forteza, Marià Franquesa, Manuel Milà, Francesc Miquel i Badia, Francesc Maspons, Ramon Muns, Pere Nanot-Renart, Francesc Manuel Pau, Joan Montserrat, Josep Pella i Forgas, Felip Pirozzini, J.L. Pons i Gallarza, Albert de Quintana, Joaquim Riera i Bertran, Lluís Roca i Florejachs, Josep Roca i Roca, Joaquim Sitjar, Francesc Ubach i Vinyeta i Gaietà Vidal. També hi consten com a subscriptors el poeta anglo-provençal W. Bonaparte Wyse, el llibreter Àlvar Verdager,⁷⁷² el polític i jurista Manuel Duran i Bas, el crític musical del *Diario de Barcelona* Antoni Fargas Soler, un joveníssim Fernando Segarra (Ferran de Sagarra i de Siscar),⁷⁷³ entitats i institucions com L' Ateneo Catalá, el Circol del Liceo i El Col·legi de Notaris i, ben curiosament, «Lo cónsul francès» [sic] i el General Espalter [sic].

En aquesta primera època la redacció de la revista era formada per Francesc Pelai Briz, com a director i màxim responsable,⁷⁷⁴ i per un conjunt ampli de persones amb funcions diverses:⁷⁷⁵ els qui tenien al seu càrrec alguna de les seccions fixes de la revista (crítica teatral, crítica literària, les «Novas», la secció literària de divulgació dels poetes valencians, etc.); els que hi figuraven en qualitat de col·laboradors especialitzats

⁷⁷² En fou l'editor en aquesta primera època a partir del número 25, de l'1 de març de 1869. Amb anterioritat n'havia estat editor Joan Roca i Bros

⁷⁷³ Ferran de Sagarra i de Siscar tenia quinze anys aleshores i fou subscriptor de la revista des del primer número. Ho explica en un llibret de memòries manuscrit inèdit: «Llibres i llibreters o la gènesi d'un catalanista (gènesi del meu catalanisme). Records de la infantesa» (Fons Ferran de Sagarra i de Siscar. BC).

⁷⁷⁴ En la seva qualitat de director, Briz s'encarregava de buscar les col·laboracions dels escriptors de més prestigi, a qui perseguia incansablement; corregia i arreglava els escrits dels autors novells; i, amb cinquanta-dos treballs, també fou el qui més col·laboracions féu per a la revista (obres en prosa, poesia –algunes de les quals signava amb els pseudònim Lo trovador del Montseny–, crítica literària, traduccions i articles-editorials que no acostumava a signar).

⁷⁷⁵ Segons Careta i Vidal (CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», p. 5) la major part d'escriptors que formaven el cos de redactors de la revista foren reclutats per Briz d'entre els joves que acudien a ell a demanar-li consells. Els redactors de la revista es fan constar en les portades dels números de l'any 1869 i són els següents: Miquel Victorià Amer, Celestí Barallat, Adolf Blanch, Francesc Pelai Briz, Andreu Balaguer, Antoni Careta, Jaume Collell, Bartomeu Ferrà, Rafael Ferrer Bigné, Tomàs Forteza, Jacint Labaila, Gabriel Maura, Josep Masferrer, Manuel Milà, Francesc Miquel i Badia, Pere Nanot-Renart, Per de Alcantara Penya, Ramon Picó, Josep Lluís Pons, Joaquim Riera, Lluís Roca, Josep Roca i Roca, Pere Antoni Rosselló i Francesc Ubach i Vinyeta.

en tractar algun tema de forma regular (divulgació d'episodis d'història de Catalunya, temes de llengua i literatura, etc.) i els qui molt probablement hi eren considerats redactors en tant que corresponsals de la revista fora de Barcelona.⁷⁷⁶ Del grup de redactors, cal remarcar-ne diversos elements d'interès, per exemple la diversitat generacional. Però més destacable és, d'una banda, la presència d'escriptors de tot el domini lingüístic català (el Principat, València i Mallorca)⁷⁷⁷ i, de l'altra, la presència d'un petit nucli de joves escriptors la singularitat dels quals respecte de la resta de redactors era la seva afinitat amb els plantejaments de catalanisme radical defensat per Briz. D'entre aquests, hi sobresurt Josep Roca i Roca, que, juntament amb Briz, serà la persona de més relleu i amb més pes dins la revista durant el primer any. Roca i Roca, nou anys més jove que Briz, ja col·laborava amb aquest des dels primers anys de publicació del *Calendari Català*, i en la revista va ocupar la secretaria de redacció des de l'inici de la publicació fins al número 23 de l'1 de febrer de 1869.⁷⁷⁸ A més d'aquest càrrec, mentre va formar part de la redacció es féu càrrec en diverses ocasions de la secció «Teatres»; també hi publicà un interessant article en què exposava quin havia de ser el camí a seguir per la Renaixença per tal de consolidar-se socialment,⁷⁷⁹ i, encara, hi col·laborà literàriament amb les seves composicions poètiques. A més de Roca, en aquest grup de joves catalanistes redactors de la revista hi havia Francesc Ubach i Vinyeta, que hi col·laborà activament amb una quantitat important de treballs de diversos gèneres, entre els quals destaquen els seus articles de contingut polític catalanista;⁷⁸⁰ Andreu Balaguer i Merino, que en abandonar Roca i Roca la revista fou el qui exercí les funcions de secretari de redacció fins a la suspensió de la publicació; Joaquim Riera i Bertran, com a col·laborador literari i molt ocasionalment amb alguna notícia d'actualitat teatral i, finalment, Antoni Careta, que en aquesta primera època hi col·laborà exclusivament com a poeta, però que en la segona època esdevingué un home clau en la revista. Tots ells, juntament amb altres col·laboradors de la revista, per

---

⁷⁷⁶ Seria el cas, per exemple, de Josep Masferrer, corresposal de la revista a Vic

⁷⁷⁷ Per exemple, l'escriptor valencià Rafael Ferrer i Bigné, que, entre altres col·laboracions, tenia al seu càrrec la secció de divulgació «Poetas valencians» que es publicava amb força regularitat. Dels mallorquins que consten com a redactors, hi col·laboren bàsicament amb les seves poesies. Hi destaquen com a col·laboradors més assidus Miquel Victorià Amer i Josep Lluís Pons i Gallarza.

⁷⁷⁸ La seva baixa era explicada per la revista «en rahó á sas moltas ocupacions».

⁷⁷⁹ «Los certámens», *LGS*, 1a època, any I, núm. 16 (15-X-1868), p. [121]-122.

⁷⁸⁰ «Tot per tots, o lo propi per cada hu», *LGS*, 1a època, any II, núm. 25 (1-III-1869), p. 193-194 i «Lo Pacte Federal de Tortosa y los furs de Catalunya», *LGS*, 1a època, any II, núm. 31 (1-VI-1869), p. [241]-242.

exemple Antoni Aulèstia i Pijoan –que fa de corresponsal de la revista des de Reus–, els trobarem en la fundació i creació de la societat catalanista La Jove Catalunya l'any 1870.⁷⁸¹

La nòmina de col·laboradors d'aquesta primera època és força extensa i alhora representativa de les diverses generacions d'escriptors de la Renaixença. Així, per exemple, al costat de Milà i Fontanals, Víctor Balaguer, Antoni de Bofarull i Marià Aguiló hi trobem escriptors més joves com Josep Argullol, Gaietà Vidal i Valenciano, el seu germà Eduard, Felip Pirozzini o el mateix Jacint Verdaguer.⁷⁸² D'altra banda, també observem representats entre els col·laboradors totes les terres del domini lingüístic català. Així, per territoris hi predominen els escriptors del Principat (bàsicament, de Barcelona, Vic, Reus i algunes poblacions empordaneses⁷⁸³), però també hi són representats els escriptors valencians, amb els capdavanters de la Renaixença en aquella ciutat (Teodor Llorente, Fèlix Pizcueta...), i els poetes mallorquins (Guillem Forteza, Josep Tarongí i Cortés, Margarida Caimari, Victoria Peña...).

2.2.2. Segona època

La segona època de *Lo Gay saber* s'inicià l'1 de gener de 1878.⁷⁸⁴ En l'article-editorial de presentació es justificava la reparició de la publicació i s'hi destacava el lligam amb

---

⁷⁸¹ Vegeu TOMÀS, «La Jove Catalunya».

⁷⁸² Milà es feia constar com a redactor, però potser fora més precís, considerant que només hi va publicar un treball i una traducció, veure'l com un simple col·laborador. Balaguer hi publicà només una poesia («A la poetisa provenzal Rosa Anais Gras de Roumanille») que signà amb el pseudònim Lo Trovador del Montserrat. A Verdaguer li fou publicat l'1 de juny de 1868 el seu text «Discurs pera donar comensament a las academias literarias tingudas en la Font del Desmay, per lo cercle de joves viganas entusiastas aymadors de la llengua y de las glórias catalanas».

⁷⁸³ D'entre els viganas que hi col·laboren cal destacar Jaume Collell amb l'article programàtic «Cantem massa y parlem poch» publicat en el número 3 (vegeu *infra* 2.4.1.). D'ell també es publicà «Breu parlament llegit pera donar comensament a les sentadas poéticas que, en la font del desmay, celebra l'esbard de joves viganas aymadors de la llengua y de las glorias catalanas» [*LGS*, 1a època, any II, núm. 15 (1-X-1868), p. [113]-114]. D'entre els escriptors de la Bisbal que hi col·laboren, cal destacar Joaquim Sitjar i Bulceruga amb els seus articles de contingut polític: la reivindicació de poder per a Catalunya des d'uns plantejaments ideològics ben propers al carlisme, en l'article «De la naturalesa y efectos de la centralisació» [*LGS*, 1a època, any II, núm. 22 (15-I-1869), p. 174], i la reivindicació de la dimensió política de la festa literària dels Jocs Florals a «Reflexions sobre l'objecte de la catalana y popular institució dels Jochs Florals de Barcelona» [*LGS*, 1a època, any II, núm. 8 (15-VI-1868), p.[57]-58].

⁷⁸⁴ En aquesta segona època el format de la revista era més reduït. En la capçalera es mantenen els mateixos referents ideològics que apareixen en la primera època: el lema «patria, fides, amor» i el subtítol en què es remarca que la revista és feta per escriptors de totes les terres de parla catalana

la primera època en la voluntat de continuar treballant pel mateix programa i objectius que l'havien dut a aparèixer aleshores:

Vuit anys fa que Lo Gay Saber suspenguè sa publicació. Molts son los que se'n recordan encara y alguns los que l'anyoran. Per complaure als uns y als altres; y á no poch que moltas vegadas nos han pregat lo traguessem novament á la llum, es per lo que avuy lo donem al públich rafiats de la bona acullida que li atorgará sens dupte, confiansa fonamentada en la bona rebuda que aquell va dispensar á la mateixa publicació en sa primera època. (...) Nostre lema diu prou lo camí que devem seguir: nostres dos anys d'enrera, justifiquen nostres propòsits y lo bon compliment dels mateixos.⁷⁸⁵

La reparició de la revista també tingué força bona acollida si ens atenem al que es diu des de la redacció en una «nova» del número 3 (1-III-1878) en què demanaven perdó pel retard i les faltes en l'enviament del periòdic, i la causa que adduien era «la nombrosa subscripció recollida».⁷⁸⁶

Amb periodicitat quinzenal, la revista es publicà durant gairebé cinc anys de manera ininterrompuda fins al número 23 de 15 de setembre de 1882, quan se suspengué la publicació per «causas independents de la nostra voluntat».⁷⁸⁷ Amb tot, s'avisava els lectors del caràcter temporal de la suspensió i, per tant, s'hi expressava la voluntat de tornar a sortir ben aviat.⁷⁸⁸ La reparació s'esdevingué al cap de pocs mesos, l'1 de febrer de 1883, però tot fa pensar que ja no amb gran ambició de futur sinó amb l'únic objectiu pràctic de completar per als subscriptors i lectors les obres literàries la publicació de les quals s'havia iniciat l'any anterior i havia quedat interrompuda amb la suspensió.⁷⁸⁹ En sortiren, per tant, ara amb periodicitat mensual, tan sols quatre números. El darrer, el número 22, amb data de 20 de maig de 1883, tancava la segona època de la revista de manera definitiva. Segurament, com apunta Joan Torrent, el

---

⁷⁸⁵ «Lo que volem», *LGS*, 2a època, any I, núm. 1 (1-I-1878).

⁷⁸⁶ En aquesta segona etapa, com en la primera, se seguí amb la política d'incentivar (i fidelitzar) les subscripcions oferint avantatges (descomptes econòmics) per a l'adquisició de llibres catalans.

⁷⁸⁷ «A nostres llegidors», *LGS*, 2a època, any V, núm.18 (15-IX-1882). Molt probablement, els problemes econòmics foren una de les causes principal de la suspensió, ja que s'observa en els últims números publicats durant l'any 1882 una reducció important del número de pàgines.

⁷⁸⁸ Briz tingué molt interès a deixar clar que no es tractava d'una desaparició definitiva de la revista. R. E. Bassegoda escrivia a *La Il·lustració Catalana* que «Lo Gay Saber no está mort sinó suspés. Aixís nos ho diu lo seu director D. Francesch Pelay Briz en una atenta carta en la que al mateix temps nos prega qu'ho fem constar de tal manera» (R.E. Bassegoda, «Crònica general», *LIC*, any III, 15-XI-1882, p. 322).

⁷⁸⁹ Aquestes obres eren: L'obra de teatre *L'hostal de la farigola*, de Frederic Soler, la publicació de la qual s'inicià al número 1 de l'1 de gener de 1882; la traducció del *Mireio* de Mistral, a càrrec de Briz, publicació iniciada l'1 de febrer de 1882, i la traducció d'*Els cavallers d'Aristofanes* feta per Enric Franco, publicada des del 15 de febrer de 1882.

dèficit que generava la revista, que havia de ser cobert per Briz, féu insostenible la continuïtat de la publicació.⁷⁹⁰ La revista no tornà a publicar-se mai més, encara que en l'escrit de comiat als lectors, signat per «Lo director F.P.Briz», no es descartava una eventual reparició futura, sempre que el seu concurs fos necessari altra vegada i amb els mateixos plantejaments patriòtics que havien orientat la revista en totes dues èpoques, això és, «pera profit y defensa de las bonas lletras catalanas».⁷⁹¹

A diferència de la primera època, no comptem amb dades concretes per poder determinar amb una certa precisió l'àmbit de difusió de la revista durant aquesta segon període, ja que en cap moment durant els cinc anys i pocs mesos de vida de la revista hi apareix publicada cap taula amb els noms dels subscriptors i les seves poblacions. Cal suposar, però, que la ciutat de Barcelona seguia essent el nucli principal de difusió i que, segurament, seguia difonent-se en aquells nuclis de fora de la capital en què en la primera època ja hi tenia presència: la ciutat de Girona, les principals viles de l'Empordà, la ciutat de Vic i les poblacions més importants del Vallès; i fora del Principat, a Mallorca⁷⁹² i, novetat important respecte de la primera època, a la Ciutat de València en l'entorn literari de la societat Lo Rat-Penat.

Seria important poder determinar amb exactitud l'abast real de la difusió de la revista durant aquesta segona etapa, entre d'altres coses per poder conèixer quin era aleshores el grau d'acceptació dels plantejaments catalanistes radicals de Briz dins de la Renaixença. La nostra hipòtesi és que per diverses raons, lluny de créixer en nombre de lectors, sobretot n'hauria anat perdent amb el pas dels anys.⁷⁹³ En primer lloc, perquè a diferència del que ocorre durant la primera època de la revista, aquesta ja no ostenta a

---

⁷⁹⁰ TORRENT, «Un periódico barcelonés LO GAY SABER». Aquest mateix autor també apuntava com a raó d'aquesta suspensió temporal «sensibles discrepancias entre los redactores de “Lo Gay Saber”» (*Ibid.*).

⁷⁹¹ «A nostres llegidors», *LGS*, 2a època, any V, núm 22 (20-V-1883), p. 217. És l'únic escrit en tota la trajectòria de la revista que Briz signà fent constar la seva condició de director

⁷⁹² Josep Pons Lluís i Gallarza havia estat subscriptor de la revista durant la primera època. En iniciar la segona, Briz li demanava per carta si volia subscriure's a *Lo Gay* i alhora li pregava que fes propaganda de la revista a Mallorca ja que només comptava com subscriptors, entre els mallorquins, amb Geroni Rosselló, Tomàs Forteza i Mateu Obrador, i considerava que «[l]a llista es molt reduhida per una ciutat hont hi ha tants homes de lletras» (la carta no du data però ha de ser del primer any d'aquesta segona etapa, ja que en coneixem d'altres a Pons datades aquest any –o de finals de 1877– en què Briz insisteix per aconseguir que el poeta de Mallorca es faci subscriptor).

⁷⁹³ Torrent diu que el darrer any de la revista aquesta només comptava amb 300 subscriptors (TORRENT, «Un periódico barcelonés LO GAY SABER»). Si tenim en compte que el desembre de 1879 Briz escrivia a Rubió i Ors que la revista tenia 400 subscriptors, sembla evident que hi havia hagut una disminució notable de lectors amb el pas dels anys. D'altra banda, també s'aprecia un descens important de col·laboradors en l'últim any de publicació: dels més de cinquanta que es fan constar durant els quatre primers anys es va passar a vint en el cinquè any.

finals dels anys setanta el monopoli de la premsa patriòtico-literària en català i ha de competir per un mateix tipus de públic amb una revista de prestigi i consolidada com era *La Renaixensa* i, des de primers dels vuitanta, també amb *La Il·lustració Catalana*; en segon lloc, pel rebuig de *Lo Gay Saber* de connectar el seu catalanisme cap a posicions més polítiques; i en tercer lloc, possiblement, per l'estil "bel·ligerant» cada cop més acusat amb què *Lo Gay Saber* defensava els seus plantejaments i atacava els qui no els compartien, actituds que haurien dut la revista, tal com reconeixia el propi Briz,⁷⁹⁴ a crear-se molts enemics i a ser objecte d'una certa marginació per part de sectors amb plantejaments catalanistes més moderats o que tot just no compartien l'actitud d'intransigència de la revista (al diari *La Renaixensa*, per exemple, el 28 de juny de 1881 es fa referència a *Lo Gay Saber*, sense anomenar-lo, com «una revista literària catalana, molt propensa al mal humor y á la displicencia [...]»,⁷⁹⁵ una consideració que creiem que mostra la imatge força generalitzada que de portes enfora devia tenir la revista).

Lo Gay Saber durant aquest segon període també serà dirigit per Francesc Pelai Briz,⁷⁹⁶ però a diferència de la primera època ara comptarà amb un equip de redacció més estable i amb un sentit de la feina periodística que en podríem dir més professional, visible en una distribució força rígida de les tasques tendint a una clara especialització de funcions.⁷⁹⁷ En aquesta segona època no es fan constar mai els noms dels membres de la redacció, i per poder determinar-ne la composició un camí és fixar-se en aquells que hi col·laboren amb més assiduïtat i, sobretot, en els qui escriuen algunes de les seccions fixes o, amb certa periodicitat, els articles-editorials.⁷⁹⁸ D'aquesta manera doncs, podem pensar que la redacció de la revista era formada, pel cap baix, per Antoni Careta, Enric Franco, Francesc Fayos, Francesc Maspons i Labrós, Eduard Vidal i Valenciano i Conrad Roure. Tots ells –amb l'excepció dels dos darrers–⁷⁹⁹ seran els

---

⁷⁹⁴ Vegeu «A nostres llegidors», *LGS*, 2a època, any V, núm 22 (20-V-1883).

⁷⁹⁵ «Bibliografia», *LR*, 28-VI-1881. El subratllat és nostre.

⁷⁹⁶ També s'encarregà de la secció de crítica literària «Bibliografia forana» i, probablement, fou l'autor d'alguns dels articles-editorials que apareixien sense signar.

⁷⁹⁷ Aquesta major definició de les funcions dins la redacció es reflecteix en el fet que es procura que les diverses seccions fixes de la revista siguin escrites sempre per la mateixa persona.

⁷⁹⁸ En el primer número d'aquesta segona època, en la secció «Novas», es feia una crida als antics redactors i col·laboradors perquè tornessin a participar en la revista.

⁷⁹⁹ El paper d'Eduard Vidal i Valenciano i Conrad Roure és una mica diferent que els de la resta de persones citades, ja que estigueren menys temps a la revista. Vidal i Valenciano hi col·laborà només

col·laboradors més actius de *Lo Gay Saber* durant aquesta segona època i són un exemple clar de fidelitat a la persona de Briz, bé sigui per raons d'amistat o parentiu, bé sigui per coincidència ideològica, o bé per totes dues raons alhora.

D'aquest grup de redactors, cal destacar en primer lloc Antoni Careta, que ja sabem que era amic íntim de Briz i el seguidor més fidel dels seus plantejaments catalanistes. Careta, que ja havia estat redactor de la revista durant la primera època, tindrà en aquesta segona etapa un paper molt més destacat, ben visible en la quantitat de tasques que hi va realitzar: secretari de redacció, encarregat, per tant, de la secció de notícies d'actualitat «Novas»; a partir de l'any 80 i fins al final de la publicació es féu càrrec, alternant-ne la redacció sobretot amb Briz, de la secció de crítica literària «Bibliografia»; i també publicà articles on tractava de qüestions relacionades amb els problemes que havia d'afrontar la Renaixença.⁸⁰⁰ Amb Careta, també hi van tenir un paper destacat com a redactors durant aquesta segona època els escriptors Enric Franco i Francesc Fayos, absents tots dos en la primera època. Franco s'hi especialitzà com a traductor, sobretot dels clàssics grecs⁸⁰¹ i, encara que molt ocasionalment, també s'encarregà de les seccions de crítica literària de la revista («Bibliografia» i «Bibliografia forana»); Francesc Fayós també hi féu treballs de traducció, però la seva aportació més important com a redactor foren, d'una banda, els articles de divulgació sobre tradicions, costums i aspectes d'història de la literatura universal, entre d'altres molts temes que tractà, i d'altra banda, la secció de crítica teatral «Revista Dramàtica», de la qual es féu càrrec des dels primers mesos de 1880 i que signava amb les inicials «F.F.» o en alguna altra ocasió «F» simplement.⁸⁰² Finalment cal esmentar Francesc Maspons i Labrós. La seva aportació fou molt important al llarg dels més de cinc anys de publicació de la revista, tant per la qualitat dels seus treballs com per la quantitat

---

durant l'any 1878, durant el qual s'encarregà de la secció «Bibliografia» de crítica literària; Conrad Roure hi col·laborà els anys 1878, 1879 i el primer trimestre de 1880, exercint la crítica teatral a la secció «Revista Dramàtica».

⁸⁰⁰ «Lleugeras consideracions sobre'l teatre català» (1-IV-1879 i 15-IV-1879) i «Porgaduras del idioma» (1-V-1880).

⁸⁰¹ Hi publicà traduccions d'Aristòfanes (*Los cavallers*), Eurípides (*Ifigènia a Tàurida*), Sòfocles (*Edip Rey*) i Xenofont (*Apologia de Sòcrates*). També traduí Becquer (*Rimas*) i Ossian (*Las queixas de Minvana*).

⁸⁰² Per la seva condició de valencià, fou l'any 1880 el qui representà la revista als Jocs Florals de València. Per altra banda, segons *La Veu del Montserrat*, Fayos exercí també de director en el tram final de la publicació: «Aquesta setmana'ns ha tornat a venir Lo Gay Saber, que feya algun temps havia sospès sa publicació [...]. La direcció d'aqueix periòdich, que havia estat sempre á càrrech de D. Francesch P. Briz, tenim entés que ha passat ara al escriptor valencià D. Francesch Fayos» [*La Veu del Montserrat*, any V, núm. 6 (10-II-1883), p. 46]. A la revista, però, no es fa constar cap relleu en la direcció.

(una trentena llarga d'estudis sobre literatura, tradicions i costums populars: a instàncies de Briz s'encarregà entre 1878 i 1881 de la secció de folklore «Creencias populares catalanas»), i ocasionalment també es féu càrrec de la secció «Bibliografia forana».

D'altra banda, i aplicant el concepte de redactor en un sentit ampli, també en podrien ser considerades les següents persones: Josep Bodria, present a la revista des de 1880 com a corresponsal des de València informant puntualment als lectors de *Lo Gay Saber* de les activitats realitzades per la societat Lo Rat-Penat;⁸⁰³ Rafael Ferrer i Bigné, que hi escrigué periòdicament una secció sobre poesia valenciana que ja havia iniciat en la primera època; Francesc Ubach i Vinyeta, que hi publicà l'important article-editorial «Remoras del catalanisme» i l'obra de teatre «La cua del xueta: comedia de costums mallorquines»;⁸⁰⁴ Celestí Barallat, que hi col·laborà amb un conjunt important d'articles sobre qüestions literàries i tradicions populars; Gaietà Vidal i Valenciano, amb divesos articles sobre temes literaris; Damas Calvet, amb col·laboracions poètiques i traduccions (en una «nova» de l'any 78 s'hi fa referència com a «company de redacció»), etc.

En l'àmbit dels col·laboradors trobem les mateixes particularitats de la primera època. D'una banda, una representació significativa dels escriptors de totes les generacions de la Renaixença: la generació dels més grans, la dels qui restauraren els Jocs Florals, amb Manuel Milà, Víctor Balaguer, Joaquim Rubió i Ors⁸⁰⁵ i Josep Lluís Pons i Gallarza; la generació intermitja, amb Josep Argullol, Ramon Picó i Campamar, Jaume Collell, Joaquim Riera i Bertran, Frederic Soler, etc., i finalment, la generació dels més joves, aquells qui adquireixen la seva maduresa com a escriptors en l'època de la Restauració o que, simplement, s'hi donen a conèixer, amb Francesc Matheu, Josep Feliu i Codina, Jacint Verdaguer, Dolors Monserdà, Narcís Oller,⁸⁰⁶ Lluís B. Nadal,

---

⁸⁰³ Josep Bodria va ser corresponsal de la revista des de 1880 fins a 1882, un fet, segons Pere Marcet, «que cal valorar en la seva extensió, ja que no era gaire habitual trobar un corresponsal que mantingués durant tres anys la seva corresponsalia i encara és més difícil trobar un corresponsal del País Valencià en una revista literària» [«Josep Bodria, corresponsal del País Valencià a *Lo Gay Saber*», *Miscel·lània Sanchis Guarnier*, vol. II, a cura d'Antoni Ferrando, Barcelona: Departament de Filologia Catalana (Universitat de València)–Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 300]. Marcet, d'altra banda, creu que des del País Valencià no devia ésser massa ben vist que J. Bodria col·laborés en una publicació que constantment els recordava quin era el camí que havien de seguir

⁸⁰⁴ «Rémoras del catalanisme» (15-VIII-1879); «La cua del xueta: comedia de costums mallorquines» (publicada entre el 15 d'abril de 1881 i el 15 de setembre del mateix any).

⁸⁰⁵ Rubió i Ors no hi havia col·laborat durant la primera època. En aquesta segona, entre d'altres textos, hi publicà diverses poesies i una peça teatral («Guttemberg: quadre dramàtic»).

⁸⁰⁶ Hi publicà el conte «Lo Baylet del pa» (15-IV-1879) i la traducció «Lo Forjador de Suravia» (1-IV-1881).

Antoni Rubió i LLuch, Joan Sardà, Joan Maragall,⁸⁰⁷ etc. D'altra banda, també segueix havent-hi una representació dels principals escriptors de fora del Principat, els valencians (Teodor Llorente, Constantí Llombart, Jacint Labaila, etc.) i els mallorquins (a més dels ja esmentats, Marià Aguiló, Tomàs Forteza, Geroni Rosselló, Margarida Caimari, entre d'altres, i per primera vegada Josep M. Quadrado).

La correspondència que coneixem de Briz amb alguns dels autors històrics de la Renaixença (Milà i Fontanals, Rubió i Ors, Pons i Gallarza, Marià Aguiló), ens mostra l'esforç continuat de l'escriptor per aconseguir col·laboracions de qualitat per a la revista durant aquesta segona època. L'argument recurrent que apareix en les cartes amb tots aquests autors és que *Lo Gay Saber* treballa per al bé de la literatura catalana i que per tant tots els catalanistes, més encara els "pares" dels Jocs Florals, tenen l'obligació moral d'ajudar-lo. Briz serà realment un "corcó" amb aquests autors, que perseguirà una i altra vegada perquè l'obsequiïn amb alguna composició, i, si no obté l'ajut que n'espera, mostrarà sovint el seu enuig pel desinterès o el «retrahiment» que mostren cap a la seva publicació. Per exemple, en carta del 21 de setembre de 1879 a Pons i Gallarza, Briz hi escriu el següent:

Molt senyor meu y estimat ach.: aprofitant un moment que'm deixan las meas ocupacions li escrich pera pregarli que m'envie algo pera lo gay saber del qual vostè sembla que no 's recorda. Recordis que'm va prometre ajudarme y encara no ho ha fet y així que sa ajuda jo la estimo en molt. Confio en que veyent que tinch rahó en recordarli la promesa, mes que sia fent un esfors, me afavorirà ab alguna cosa xica ó grossa, sent de vosté per mi sempre será estimada y ben rebuda, y també dels lectors del gay.

Vostès los que foren los primers estan fent en literatura, lo que'ls conservadors en política. La culpa dels desconcerts de la nació no la tenen los comunistas, no, tota y ben tota es dels que'ls deixan fer. Aixis en lo camp de las lletras catalanas, que tambe hi ha ficat la bruixa, la culpa es dels que, podentho fer com v. y altres, se retrahuen y deixan obrar als desgavelladors. Sent aixis no vulla que per sa part se perda, fasca un esfors y ajudim.

També a Milà i Fontanals li farà retret de la seva poca col·laboració amb *Lo Gay*:

[...] li prego que's digne honrar las planas de «Lo Gay Saber» ab sa firma. Li prego com amich y com á catalá, puig me dol que, recordantse de la «Revue des Langues Romanes», no pensi un xich ab lo nostre periodich que es catalá, y catalá de bona mena,

---

⁸⁰⁷ Hi publicà dues poesies: «A l'aureneta» (1-II-1880) i «¡Angel no volis!» (15-IX-1880).

y que no du altre objecte que desfé tot lo mal que al catalanisme fan los catalans extraviats.⁸⁰⁸

En algun moment, davant de la manca de resposta a les seves peticions, Briz fins i tot arribarà a prendre la iniciativa i publicarà composicions d'algun d'aquests autors de prestigi sense tenir-ne l'autorització. Per exemple, el 5 d'octubre de 1879 escriu a Milà que ha vist publicada a *La Veu del Montserrat* la seva poesia «Un temple antic» i afegeix que «com m'ha agradat molt, me he pres la llibertat de donarla al impresor pera reproduirla en lo vinent *Gay Saber*. No crech que hi tinga inconvenient».⁸⁰⁹ També Marià Aguiló serà víctima de l'excessiu zel de Briz i veurà com aquest li repodueix una poesia a *Lo Gay* sense permís agafada del volum *Flors de Mallorca*.⁸¹⁰

Un aspecte que revela l'afany de Briz per comptar amb col·laboracions dels autors de prestigi és la publicació en traducció catalana de textos d'aquests autors escrits originalment en castellà. Es tracta d'una operació, amb clares implicacions ideològiques, de renaixentització de l'obra castellana (generalment són assajos però també hi ha algun poema) d'autors com Milà,⁸¹¹ Rubió, Pons i Gallarza i Josep M. Quadrado, entre d'altres,⁸¹² que Briz du a terme per tal que la llengua catalana no es vegi privada de les produccions de qualitat d'aquests escriptors i que han de servir per prestigiar la Renaixença i, de passada, la publicació. En aquests casos, Briz sempre demanarà l'autorització per fer la traducció catalana dels originals castellans, cosa que acostuma a aconseguir, tot i que amb alguns autors discutirà sobre conveniència de fer constar que l'escriu és una traducció del castellà.⁸¹³

El cas de l'escriptor mallorquí Josep M. Quadrado és potser el més paradigmàtic d'aquesta operació de renaixentització, ja que d'aquesta manera Briz aconseguirà

---

⁸⁰⁸ Carta de Francesc Pelai Briz a Manuel Milà i Fontanals de 20 de setembre de 1880 (*Epistolari d'en Manuel Milà i Fontanals. Correspondència recollida i anotada per L. Nicolau d'Olwer. Tom II. Anys 1875-1880*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1932).

⁸⁰⁹ Carta de Francesc Pelai Briz a Manuel Milà i Fontanals de 5 d'octubre de 1879 (*Ibid.*).

⁸¹⁰ Aguiló li ho explicava a Tomàs Forteza en carta del 5 d'agost de 1880 (Ms 2068: Epistolari de Marià Aguiló a Tomàs Forteza. BC).

⁸¹¹ El primer text traduït fou precisament de Milà: l'estudi «Notas sobre la influencia de la literatura italiana en la catalana: dedicada a J. Pitre» [dins *LGS*, 2a època, any I, núm. 4 (15-II-1878), p. 49-52]. Li demanà autorització per fer-ne la traducció catalana en una carta de gener de 1878 (cf. *Epistolari d'en Manuel Milà i Fontanals*. II). Es publicà sense fer-ne constar el traductor.

⁸¹² Tambés es traduïren textos de Geroni Rosselló i de Rafael Ferrer i Bigné.

⁸¹³ Briz no n'era partidari, que es fes constar que eren traduccions («[...] per la rahó senzilla de que se interpretaria per escases de original y perque ab altres autors ha succehit lo mateix y no s'ha fet constar» escrivia en carta a Rubió i Ors de 28 de novembre de 1879), però en ocasions hagué de transigir davant la demanda d'alguns autors.

incorporar, o pel cap baix acostar, a la Renaixença un intel·lectual de prestigi que se n'havia mantingut al marge. D'aquest autor, *Lo Gay* publicarà traduïts al català un poema («Lo darrer rey de Mallorca», publicat en castellà a *La Palma* l'any 1840) i l'estudi «Ausiàs March» (publicat l'any 1841 a *Revista de Madrid*). La versió catalana d'aquest estudi crític va anar a càrrec de Francesc Fayos i la del poema fou del mateix Quadrado. Briz n'havia fet una primera traducció que volia que sortís amb la firma de l'escriptor mallorquí i no pas la seva, ja que pretenia de totes totes incorporar-lo a la Renaixença,⁸¹⁴ però al final Quadrado optà per fer-ne ell mateix la traducció ja que no podia acceptar que la versió de Briz aparegués amb la seva signatura.⁸¹⁵

2.3. L'ESTRUCTURA DE LA REVISTA: SECCIONS I CONTINGUTS

Lo Gay Saber presenta al llarg de tota la seva trajectòria una estructura força fixa composta per set grans seccions, encara que no totes hi tenen la mateixa importància ni

---

⁸¹⁴ En carta a Quadrado del 10 de novembre de 1880, Briz li argumentava la conveniència que la traducció sortís amb el seu nom i no pas amb el del traductor:

[...] No deu estranyarse ni oposarse á n'aixó que conve baix molts conceptes: primera perque no aparegan certs elements que valen molt, indiferents ó contraris al nostre renaixement; 2ª perque cal que l'honrem ab l'autoritat de sa firma. Dona la desgracia que, aquests mateixos elements, per moltas rahons son á vegadas poch actius (perdoni la franquesa) y perçò jo ab tota bona voluntat me prenc ab molt gust gust lo treball á fi de que aixís puga realisarse lo meu somni qu'es veure á tothom dins de la nostra catalana vida literaria. Dech manifestarli que lo mateix he fet ab altres travalls de algun altre. Lo publicar jo la traducció ab firma meva no significaria res: ab la firma de v. significarà molt».

(La carta és en la correspondència de Josep M. Quadrado depositada a la Biblioteca Bartomeu March de Palma de Mallorca. Agraïxo a Manuel Jorba que me n'hagi fet conèixer l'existència i proporcionat una còpia. També m'ha fet a mà una còpia de l'esborrany de la carta de resposta de Quadrado, que transcriu en la nota següent).

D'altra banda, en aquesta mateixa carta Briz també li demanava a Quadrado que «m'honre ab quelcom original mes que sia en prosa».

⁸¹⁵

Molt Sr. Meu é indulgent amich: li remet á la fi traduhit á la meua manera lo romanç sobre el qual se [serví ?] v. fixar s'atenció y exercitar tan ventatjosament la seva ploma. No m'era absolutament possible posar al [illegible] la versió de v. la meua firma, y molt manco quant millor era aquella; empero no he resistit á la temptació y encare á la necessitat de aprofitarme de molts dels seus acerts, lo [illegible] per incorrer en la [culpa?] de plagiari; la seua generositat volia encara mes, y axó 'm tranquilisa. En la nota indich alguna cosa y sent no poder dir mes. Sens deixar de transigir un poch en lo de arcaisme y unitat llinguística, he cregut deure seguir, una volta posat en feyna, mon criteri, mon sistema axi en punt á llenguatge com á ortografia, que he [illegible] ocasió de formar desde 1841 en mon estudi sobre Ausias March y en 1840 amb la publicació del [Mavili?]; pot ser que cada estrofa nos donàs lloch á amistosas discussions si'ns vagàs el parlarne; pero mentres tant he cregut que li plauria mes ma espontaneitat que una imposada disciplina. No li puch prometre perare ningun treball original, perque no poch afany m'ha costat aquest tant lleuger enmitj dels quefers qui 'm [torben?]. Me retenc com estimat recort la traducció de v. suposant que v. sen haurá dexat copia.

tampoc la mateixa freqüència d'aparició. La base de la revista està formada per tres seccions que apareixen regularment a cada número: la secció dels articles-editorials o d'opinió, que alterna el seu espai amb la publicació de la secció que convencionalment podem anomenar articles temàtics; la secció literària i la secció d'actualitat «Novas». Després hi ha un segon grup de seccions d'aparició més irregular que en completa l'estructura: la secció de crítica literària, la de crítica o ressenya de l'actualitat teatral, la secció «Correspondència» i la secció «Reclams». D'altra banda, en la primera època apareixen amb periodicitat molt irregular les seccions «Máximas, Passatemps, Curiositats i Pensaments», i l'any 1882 s'introduirà la secció «Sumaris», on es resumeix el contingut de les principals revistes catalanes i aquelles de l'estranger quan tracten alguna qüestió relacionada amb la Renaixença, una informació que abans quedava integrada dins la secció «Novas» (aquesta secció, que era presentada com una de les grans innovacions en l'estructura de la revista, només es publicà durant quatre números: del 2 al 5).

2.3.1. La secció d'articles editorials

Ocupa les primeres pàgines de la revista i els articles que s'hi publiquen són escrits directament per Francesc Pelai Briz o per algun membre destacat de la redacció i més ocasionalment per col·laboradors externs. Aquesta secció és l'espai destinat a la reflexió sobre els aspectes d'actualitat i els problemes de la Renaixença literària i del moviment catalanista en general, i és també l'espai de la crítica als detractors del moviment; és una secció fonamental, doncs, per descobrir i caracteritzar els principals trets ideològics de la revista: la defensa radical de la llengua catalana, l'anticastellanisme, la defensa de la dimensió política de la Renaixença literària, l'antillemosinisme, el conservadorisme social i l'antiliberalisme.

Durant la primera època els articles d'aquesta secció tracten sobretot de la Renaixença literària, amb plantejaments estrictament descriptius («Jochs Florals en lo segle XIX» i «De nostra literatura»)⁸¹⁶ o interpretatius («Reflexions sobre l'objecte de la catalana y popular institució dels Jochs Florals de Barcelona»);⁸¹⁷ i específicament, dels problemes que ha d'afrontar el moviment literari per a la seva consolidació («Cantem massa y parlem poch», Academia Catalana» i «Los Certàmens»). La crítica al

---

⁸¹⁶ Publicats tots dos sense signar el 15-V-1868 i el 20-VI-1869, respectivament.

⁸¹⁷ Escrit pel col·laborador de la Bisbal Joaquim Sitjar i Bulceruga i publicat el 15-VI-1868.

centralisme castellà («De la naturalesa y efectos de la centralisació» i «Tot per tots, o lo propi per cada hu»),⁸¹⁸ la reivindicació de sobirania política per a Catalunya («Lo Pacte federal de Tortosa y los furs de Catalunya») o el comentari puntual sobre aspectes de l'actualitat sociopolítica en què es fan presents els interessos dels catalans («Protecció y Llibre cambi. La manifestació celebrada en Barcelona, lo dia de mars de 1869»)⁸¹⁹ són alguns dels altres temes de què s'ocupen els articles d'aquesta secció durant la primera època de la revista.

En la segona, l'actualitat de la Renaixença, la seva trajectòria i problemes, la defensa contra els qui la combaten, són temes que segueixen essent tractats de manera preferent en aquesta secció d'opinió (entre d'altres, podem citar els articles «Es hora ja de fer una Acadèmia Catalana?», «Dels Certámens», «Nostre Renaixement fora de casa», «Los mestres en Gay Saber», «Lo Renaixement literari catalá», «Unes quantes reflexions a proposit del Renaixement de la nostra literatura», «Lleugeras consideracions sobre'l teatre catalá», «Porgaduras del idioma», etc.).⁸²⁰ Altres temes tractats són la defensa i reivindicació del dret catalá («L'últim judici dels castellans sobre nostre dret foral» i «Lo codich de las costums de Tortosa»);⁸²¹ l'anàlisi crítica de l'evolució del catalanisme («Remoras del Catalanisme») i la seva conceptualització teòrica («Lo Catalanisme y'ls catalans»);⁸²² la defensa de la catalanitat de la Renaixença a València («Lo catalanisme en Valencia»),⁸²³ etc.

2.3.2. La secció d'articles temàtics

Ocupa l'espai dels articles editorials quan aquests no es publiquen i és a càrrec, generalment, dels redactors de la revista o d'algun col·laborador extern de prestigi

---

⁸¹⁸ El primer article no ocupa l'espai acostumat de l'article de fons a principi de la revista, però s'adscriu clarament al gènere; escrit per Joaquim Sitjar i publicat el 15-I-1869. El segon ja hem dit que fou escrit per Francesc Ubach i Vinyeta .

⁸¹⁹ Escrit per Gaietà Vidal (1-IV-1869).

⁸²⁰ «Nostre Renaixement fora de casa» i «Los mestres en Gay Saber» es van publicar sense signar (15-IX-1879 i 5-XI-1879 respectivament); «Lo Renaixement literari catalá» és un estudi d'Eduard Lidfors publicat en diferents lliuraments (15-VIII-1878, 1-IX-1878 i 15-IX-1878); «Unes quantes reflexions a proposit del...» és la reproducció d'un discurs pronunciat per Geroni Forteza a la societat Lo Rat-Penat «ab motiu d'haver estat combatudas en l'Ateneo de dita ciutat, la nostra parla y literatura» (1-IV-1882).

⁸²¹ El primer escrit per Andreu Balaguer (1-VIII-1878), i el segon, per Francesc Maspons i Labrós (1-II-1878).

⁸²² Signat amb el pseudònim Escolastich, és un extens article publicat originalment a *La Lluanera de Nova York*. A *Lo Gay Saber* es publica en diversos lliuraments (1-IX-1880, 15-IX-1880 i 1-X-1880).

⁸²³ Escrit per Careta –hi signa C.– (1-II-1882).

reconegut en la seva matèria.⁸²⁴ Els articles d'aquesta secció, caracteritzats per una orientació força erudita i especialitzada i en alguns casos amb clar sentit patriòtic,⁸²⁵ tracten un ampli ventall de temes que podem relacionar amb el camp d'interessos dominants en el moviment de la Renaixença: la divulgació del passat històric i literari de Catalunya; estudis filològics i lingüístics; la divulgació del patrimoni popular i folklòric català i d'altres nacions, etc. A títol orientatiu donem a continuació un llistat dels temes més tractats amb alguns dels articles representatius de cadascun d'ells:

–Episodis i aspectes de la història medieval catalana: «Historia dels Almugavers», «De lo Consolat de Mar», «De la forma de Govern de la ciutat de Barcelona», «Estil y forma ab que eran celebradas las Cortes Generals de Catalunya», etc.⁸²⁶

–Estudis històrics sobre la institució dels Jochs Florals: «Jochs Florals en lo segle XV» i «Jochs Florals».⁸²⁷

–Estudis sobre la llengua i la literatura catalanes i altres qüestions filològiques: «La llengua Catalana a Sardenya», «Notas sobre la influencia de la literatura italiana en la catalana», «Estudi literari d'un manuscrit català conservat a la biblioteca de Marsella», «Etimologies catalanas», «Formació dels cognoms llemosins», «Ausias March», etc.⁸²⁸

---

⁸²⁴ És el cas, per exemple, de Manuel Milà i Fontanals, Joaquim Rubió i Ors, Vicenç Bastús, Antoni de Bofarull o Antoni Rubió i Lluch.

⁸²⁵ Per exemple, Andreu Balaguer justificava la intencionalitat patriòtica que hi havia darrera d'algun dels seus articles amb aquestes paraules: «[...] qual desig al escriptorer estas ratllas no es estat d'altre que lo fer rebifar en vostres pits una guspira de lo foch beneyt qu'alenta lo recort de la qu'en temps fou la gran terra catalana» [«Novas historicas referents á la capella que fou de Sant Miquel Archángel de la present Ciutat», *LGS*, 1a època, any I, núm. 20 (15-XII-1868), p. 153].

⁸²⁶ Seguint l'ordre amb què s'exposen els títols dels articles, els autors i les dates de publicació són les següents: Antoni de Bofarull (15-VIII-1868, 1-IX-1868 i 15-IX-1868); Ignaci Pollita (30-VII-1869). La redacció fa constar que és la reproducció d'una memòria que l'autor envià als mantenidors dels Jocs l'any 1864 l'original de la qual es conserva a l'Acadèmia de Bones Lletres); Francesc Maspons i Labrós (1-XII-1868) i *Ibid.* (15-IV-1869).

⁸²⁷ El primer, sense signar, publicat l'1-V-1868; el segon és un estudi de Joaquim Rubió i Ors publicat en dues parts (1-XII-1879 i 15-XII-1879).

⁸²⁸ Seguint l'ordre amb què s'esmenten els títols, els autors i les dates de publicació són: Manuel Milà i Fontanals (1-V-1869); *Ibid.* (15-II-1878); Víctor Lieutaud (15-I-1879), (15-II-1879), (15-VI-1879), (1-VII-1879), (1-VI-1880) i (1-VII-1880); Celestí Barallat, (1-I-1880); Josep M. d'Aloy (1-X-1881), (15-X-1881) i (1-XI-1881); Josep Mª Quadrado, publicat entre l'1-VI-1881 i el 15-VIII-1881. D'altra banda, encara que dins la revista no ocupin l'espai propi de l'article temàtic, també caldria incloure dins d'aquest grup d'articles que tracten temes literaris i lingüístics els estudis de Rafael Ferrer i Bigné sobre poesia valenciana publicats dins la primera època sota l'epígraf «Poetas valencians» i la traducció al català de l'obra original de Josep Fiter i Inglès *Estudi històric-crítich sobre 'ls poetas valencians dels segles XIII, XIV y XV*, publicat entre els anys 1878 i 1880.

–La literatura popular catalana, les tradicions i els costums populars: «Observació sobre'ls cants populars», «Lo poll y la pussa (quento popular catalá)», «Refranys y modismes locals», «Novas d'un Ball popular», «La mona de pascua», «L'home dels arsos (tradicció mítica del Vallès)», «Algunas endevinallas populares catalanas», etc.⁸²⁹

–Literatura i costums populars d'arreu del món: «La tonada maravillosa (quento popular irlandés)», «Qüentos populares vienesos», «Endevinallas populares franceses», «Cuentos populares zulus», «La pasqua en Russia, un cuento popular hebreu», etc.⁸³⁰

2.3.3. La secció literària

Ocupa la part central de la revista i hi té una gran importància, ja que respon a l'objectiu principal de *Lo Gay Saber* d'estimular entre els escriptors catalans el conreu de la seva pròpia llengua i, consegüentment, fer de pont entre aquests i el públic. La secció es pot dividir en les obres de creació original i en les obres de traducció. Durant la primera època, l'apartat de creació original és un reflex fidel de la situació de reducció de funcions de la llengua catalana en l'àmbit literari, ja que s'hi publica bàsicament poesia, la qual segueix molt estrictament la temàtica i els gèneres de la poesia jocfloralesca; pel que fa a la prosa narrativa, aquesta hi ocupa molt menys espai, encara que progressivament hi anirà tenint més presència sempre a través de gèneres de tall popular (rondalles, llegendes, etc.).⁸³¹ En la segona època, en canvi, hi ha més equilibri entre aquests dos gèneres i fins i tot es podria afirmar que la poesia original hi acaba tenint un paper menor en comparació a la narrativa si observem la importància dels treballs d'aquest gènere que s'hi publiquen. Ens referim a la publicació d'una sèrie de novel·les que potencien enormement la secció de narrativa i alhora ens descobreixen una certa voluntat programàtica de *Lo Gay Saber* per promocionar el conreu d'aquest gènere i específicament de la novel·la.

---

⁸²⁹ Pere Nanot-Renart (15-XI-1868); Francesc Maspons i Labrós (15-I-1878); Enric Claudi Girbal, (1-V-1878); Antoni Careta, (1-I-1879); Gaietà Vidal, (1-iV-1880); Celestí Barallat, (1-II-1880) i Francesc Pelai Briz -hi signa F.P.B.- (1-VII-1882). També cal considerar dins d'aquest grup la sèrie d'articles que Vicenç Bastús publicà en els darrers números de l'any 1869 en què comentava diversos aforismes i frases fetes de la llengua catalana

⁸³⁰ Francesc Maspons i Labrós (1-II-1878); *Ibid.* (1-III-1878); *Ibid.* (15-III-1878); *Ibid.* (1-VII-1879) i (15-VII-1879); Celestí Barallat (1-V-1881) i Francesc Maspons i Labrós (15-XII-1881).

⁸³¹ Les xifres globals sobre el nombre de treballs publicats donades al final d'aquesta primera època per la mateixa revista són prou explícites per apreciar aquesta desproporció que hi ha entre la poesia i la prosa: «*Lo Gay Saber ha publicat 128 treballs literaris en prosa y 193 en vers*». I cal remarcar que el concepte «literaris» es fa extensible més enllà de la prosa de ficció estricta.

Aquest caràcter programàtic es fa ben visible en el certamen que la revista va convocar l'abril de 1879 obert, com llegim en el cartell, «á tots los escriptors de la terra: catalans, mallorquins y valencians».⁸³² S'hi oferien dos premis: l'un a la millor novel·la històrica (es deixava a lliure elecció l'època) i l'altre al «qui escriga ab mes triat llenguatge una novela de costums de principis del segle actual».⁸³³ El termini d'admissió d'originals acabava el juliol del mateix any, però s'hagué de prorrogar perquè, segons nota de la redacció, tots els originals que fins aleshores s'havien rebut no complien el número exigible de pàgines per poder ser considerats novel·les. Briz va buscar un jurat de qualitat que servís per prestigiar el certamen. En una carta que escriví a Marià Aguiló fa ben explícita aquesta voluntat quan li diu que «[d]esitjo que'l fallo sia donat per personas de valer real y en eix concepte he cregut que V. no deixarà d'ajudarme acceptant lo càrrech de individuo del jurat»,⁸³⁴ i en la mateixa línia escrivia a Rubió i Ors demanant-li la seva participació en el jurat i afegia que «[j]o no so enemich dels certamens si no dels jurats dolents que son los que descrediten los certàmens; perço desitjo que v. accepte».⁸³⁵ Rubió no formà part del jurat –cal pensar, doncs, que no acceptà la invitació que li feia Briz–, però Aguiló sí. També en foren membres Damas Calvet, Francesc Ubach i Vinyeta, Frederic Soler, Jacint Verdaguer, Francesc Maspons i Francesc Matheu. Finalment, en el número d'1 de juliol de 1880 es donà a conèixer el veredict: el premi de novel·la històrica fou concedit a *Cor i sang*, d'Antoni Careta, i el de novel·la de costums a *Tomeu Boncor*, de Joaquim Riera i Bertran. Totes dues foren publicades a la revista tal com preveien les bases del certamen.⁸³⁶

Lo Gay publicà dues altres novel·les: *Vigatans i Botiflers*, de Maria de Bell-Lloch, i *Lo Poble del Alzinar*, també de Joaquim Riera i Bertran. Al costat de les novel·les, el teatre –absent durant la primera època– és l'altre gènere amb què es potencia el vessant de la creació literària original durant la segona època. Podem

---

⁸³² «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 7 (1-IV-1879), p. 103.

⁸³³ *Ibid.*

⁸³⁴ La carta no du data però és de poques setmanes abans de la publicació del cartell dels premis (Fons Marià Aguiló i Fuster. BC).

⁸³⁵ Carta de Francesc Pelai Briz a J. Rubió i Ors de 13 de febrer de 1879 (AR).

⁸³⁶ *Cor i Sang* es publica entre l'1 de juliol de 1880 i l'1 de juny de 1881, i *Tomeu Boncor*, entre el 15 de juny i el 15 de novembre de l'any 1881.

destacar les següents obres: *La Pinya d'or*, de Francesc Pelai Briz, *Lo Rabadà*, de Josep Feliu i Codina, i *L'Hostal de la farigola*, de Frederic Soler.⁸³⁷

Les traduccions literàries, a les quals la revista dóna molta importància amb l'objectiu de contribuir al prestigi literari de la llengua catalana, són bàsicament de poesia provençal –obres de Frederic Mistral, Lluís Roumieux, Josep Roumanilha, etc.–;⁸³⁸ de poesia i teatre dels clàssics grecs –poesies d'Anacreont, Safo, Horaci; i teatre de Sòfocles, Eurípides, Aristòfanes, etc.–⁸³⁹ i de poesia romàntica: Bécquer, Víctor Hugo, Heine, etc. Les traduccions d'obres narratives hi són ben poc representades, encara que excepcionalment s'hi publiqui la traducció d'una novel·la: *Louki Laras* del novel·lista grec Dimitros Bikela.⁸⁴⁰

Per completar la descripció de la secció literària cal parlar de les obres publicades en forma de fulletó fora del cos de la revista. Foren les següents: en la primera època, *Lo Jardinet d'Orats*; i en la segona, les poesies premiades en el certamen de la Societat L'Aranya de l'any 1878 –publicades l'any 1879–; els volums de poesia *Vidrim*s, de Damas Calvet –publicat entre 1880 i 1881–, *Primaveras*, de Francesc Pelai Briz –publicat entre 1881 i 1882–, *Euras*, d'Antoni Careta –publicat el 1882– i *Plansons*, de Francesc Fayos –publicat també el 1882–. Totes les obres publicades en fulletó durant la segona època formaren els diferents volums de la «Biblioteca de Lo Gay Saber». La desaparició definitiva de la revista sembla que no hauria fet desistir Briz, almenys inicialment, de la voluntat de continuar amb el projecte de la biblioteca. Així ho fa pensar la nota que apareixia en un reclam de l'últim número en què s'anunciava la publicació per a final d'any de l'obra *Romancer, Llegendari y cansoner, històrichs* –antologia ordenada pel propi Briz– i que era ambiciosament presentada com una de les obres cabdals de la història de la Renaixença: «[a]questa obra de las colleccions de Cants populars será la mes important y la que mes avaluará'l nostre renaixement, ha de veure la llum á las derrerías d'enguany. [...] A son temps rebran los suscriptors de *Lo Gay Saber* lo corresponent primer plech, y esperém de son

---

⁸³⁷ Publicades, respectivament, el 1878, el 1879 i entre 1882 i 1883

⁸³⁸ De Mistral es publiquen els seus dos grans poemes llargs: *Calendau* –en la primera època– i *Mireio* –en la segona–, traduïts per Josep Roca i Roca i Francesc Pelai Briz respectivament

⁸³⁹ Les obres de teatre publicades són les següents: *Edip Rei*, traduïda per Enric Franco i publicada durant l'any 1878; d'Eurípides, *El ciclop*, traduïda per Josep Roca i Roca i publicada el 1868, i *Ifigènia a Taurida*, traduïda per Franco i publicada el 1880; i d'Aristòfanes, *Els cavallers*, traduïda també per Enric Franco i publicada entre 1882 i 1883.

⁸⁴⁰ Traduïda per Antoni Rubió i Lluch. Fou publicada des de l'1-IX-1881 al 15-VII-1882.

no desmentit entussiasme per tot lo bo que ix en lo camp de las lletras catalanas, que no'ns han de rebujar la sua poderosa ajuda [...]».⁸⁴¹

2.3.4. Les «Novas»

És una secció que va a càrrec del secretari de redacció i apareix sempre a la part final de la revista, encara que l'extensió concreta que se li destina és variable segons les èpoques i els anys.⁸⁴² S'hi informa exhaustivament de l'actualitat de la Renaixença literària a Barcelona i arreu del domini lingüístic, i progressivament –sobretot a partir de la segona època–, també d'altres aspectes culturals i artístics i, en darrer terme, de qualsevol manifestació de catalanisme. D'altra banda, aquesta secció va més enllà de ser un espai estrictament informatiu de la Renaixença, ja que també funciona com un espai de comentari crític, de reflexió i opinió sobre molts aspectes d'aquesta mateixa actualitat sobre la qual s'informa. Des de la secció, doncs, també es vehicula l'ideari i els interessos de la revista: la defensa de l'ús social del català i l'exigència de qualitat lingüística als escriptors, institucions i revistes; la crítica a l'ús de la llengua castellana a Catalunya; la crítica a la ideologia llemosinista de la Renaixença a València; la crítica a la decadència literària dels certàmens; la crítica genèrica a les manifestacions socials i culturals mancades d'esperit catalanista; la defensa d'una literatura que sigui vehicle dels valors de la fe catòlica; etc.

Els fets principals sobre els quals s'informa regularment amb l'objectiu de mostrar que la literatura i cultura catalanes són ben vives i en procés ascendent són els següents:

–Els certàmens literaris: la revista es fa ressó de qualsevol certamen en llengua catalana que es realitza arreu del domini lingüístic català, tant dels organitzats per institucions o entitats com pels convocats per una revista i de vegades fins i tot dels organitzats per algun particular. Se'n publica sempre la convocatòria fent un resum de les bases del concurs i, generalment, s'acostuma a fer la ressenya de les principals incidències (premiats, ambient general de l'acte, etc) un cop el concurs s'ha realitzat.⁸⁴³ Alguns

---

⁸⁴¹ «Reclams», *LGS*, 2a època, any V, núm. 22 (22-IV-1883). El projecte global no s'arribà a realitzar mai; desconeixem, però, si arribaren a sortir alguns dels primers plecs de l'obra.

⁸⁴² D'una pàgina per mitjana durant la primera època a dues durant la segona.

⁸⁴³ En algun cas –els Jocs Florals, la Societat l'Aranya...– reproduïxen el cartell oficial de la convocatòria.

dels certàmens dels quals es dona informació són els següents: Jocs Florals, Centre de Lectura de Reus, Societat l'Aranya, Acadèmia Bibliogràfica-Mariana de Lleida, Joventut Catòlica de Barcelona-Secció catalanista, Associació Literària de Girona, Societat Lo Rat-Penat de València, Col·legi Mercantil de Barcelona Ateneu de Sants, Centre Catalanista Provensalenc, Ateneu Tarraconense de la Classe Obrera, Ateneu Sabadellés, Ateneu Igualadí de la classe obrera, la revista *Lo nunci*, etc.

-Les novetats editorials en llengua catalana: informació sobre obres en curs de redacció, obres publicades, obres catalanes traduïdes a altres llengües, etc.

-L'activitat dels escriptors catalans: llurs projectes literaris; seguiment dels diversos actes en què aquests participen: vetllades literàries, homenatges, actes socials, etc.

-La premsa en llengua catalana: seguiment periòdic de la trajectòria de diaris i revistes en llengua catalana; descripció del contingut d'alguna d'elles, amb especial atenció als treballs literaris que s'hi publiquen; reproducció de fragments, etc. L'aparició de premsa en llengua catalana sempre és saludada cordialment i vista com un acte patriòtic al servei de la Renaixença i de la propagació de l'ideal catalanista. Entre d'altres, *Lo Gay Saber* saludarà al llarg de la seva trajectòria l'aparició de les següents revistes: *La Veu del Montserrat*, *L'Escut de Catalunya*, *Lo Ferro-Carril* (diari catalanista de Vilanova i la Geltrú), *La Il·lustració Catalana*?, *L'Avens*, etc.

-Presència de la literatura catalana a l'estranger: s'informa regularment dels estudis sobre literatura catalana publicats a l'estranger i d'altres manifestacions que mostren l'interès que aquesta literatura succeïa fora de Catalunya.

-L'actualitat teatral: notícia de les estrenes teatrals i obres en projecte.

-La Renaixença literària al País Valencià: seguiment de l'activitat de la Societat Lo Rat-Penat.

-Literatura provençal: seguiment periòdic de l'actualitat de la literatura provençal (novetats literàries, relació entre el felibrisme i la Renaixença, etc.).

-Literatura popular: informació de les novetats editorials de literatura popular catalana i estrangera, amb especial atenció durant la segona època als reculls i estudis de literatura popular italiana.

-Les entitats i institucions: sobretot es fa el seguiment periòdic de les activitats literàries i culturals realitzades per l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana. Les societats d'excursions són vistes com un dels elements que «donan fe de vida del esperit català» i, encara que sovint se'ls retreu un excés d'academicisme en detriment d'una activitat més orientada a la propaganda catalanista, en general llur tasca és valorada positivament en tant que acte de servei a la terra, «puig ab ella s'ha escampat la coneixensa de sants recorts de nostres avis, y mes d'un cop s'ha contingut la desaparició de venerables monuments».⁸⁴⁴ Així mateix, *Lo Gay Saber* també valora molt positivament que aquestes entitats facin servir el català com a llengua oficial dels seus actes. D'altra banda, també s'informa de l'activitat de la RABLB i de l'Ateneo sempre que aquesta activitat connecta amb els interessos de la Renaixença (vetllades literàries, homenatges a escriptors, conferències sobre història de Catalunya, etc.).

-Pintura: en la segona època es fa una especial atenció a la pintura, fins al punt que ocupa un espai propi dins la secció, diferenciat tipogràficament de la resta de noves. S'hi informa regularment de les exposicions de la Sala Parés i es fa la crítica d'algunes pintures, crítica centrada en qüestions de tècnica i contingut, etc.

-Música: l'actualitat musical també es seguida de prop informant de l'estrena d'òperes i sarsueles, de les quals es remarca sempre entusiàsticament que són en català.

---

⁸⁴⁴ C., «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 3 (1-II-1881), p. 34.

2.3.5. La secció de crítica literària

És una secció de periodicitat irregular, a càrrec de Francesc Pelai Briz i Antoni Careta bàsicament.⁸⁴⁵ A partir de la segona època, la secció es desdobra en dos apartats diferenciats segons es tractin obres en llengua catalana («Bibliografia») o bé obres en d'altres llengües («Bibliografia forana»). La poesia i la narrativa ocupen la major part de ressenyes crítiques. En poesia, es fa la crítica dels volums que contenen les poesies premiades en certàmens literaris (Jocs Florals...) i d'una sèrie d'obres la majoria d'escàs interès atesa la poca representativitat dels seus autors. A destacar, però, la crítica de les obres de Verdaguer *Idilis i Cants Místics* i *Cansons de Montserrat* i l'estudi crític de Josep Lluís Pons i Gallarza sobre la poesia de Bartomeu Ferrà.⁸⁴⁶ En narrativa es fa la crítica d'obres dels principals autors del realisme costumista: *La vida en Lo Camp*, de Gaietà Vidal i Valenciano; *Quadros en prosa*, de Joan Pons i Massaveu; *Escenes de la vida pagesa*, de Joaquim Riera i Bertran; *Cròquis del Natural*, de Narcís Oller i *Del meu tros*, d'Emili Vilanova. La crítica del llibre d'aquest autor fou feta per Briz, el qual aprofitava per criticar la proliferació en la literatura catalana del gènere festiu i per reclamar major exigència als autors, que, segons Briz, havien de saber fugir dels vulgarismes i buscar els assumptes dels seus quadres allunyant-se de la realitat mancada de poesia.⁸⁴⁷

L'any 1869 es publica l'article programàtic «Que deuria ser y'l qu'es la critica avuy en dia»,⁸⁴⁸ que explicita, d'una banda, el rigor amb què és assumida aquesta tasca dins la revista i, de l'altra, ens permet de caracteritzar el model de crítica literària que proposa *Lo Gay Saber*. En l'article, s'hi defensa una crítica valorativa que parteixi de l'explicació i anàlisi del que és l'obra, però que ha de tenir com a objectiu principal emetre'n un judici crític: «[...] assenyalar, de la mateixa, aquella part ó parts defectuosas que privan al tot del conjunt armónich y perfet que deu tindre, pertanyi al orde que pertanyi». Un objectiu, doncs, que exigeix del qui exerceix la crítica literària una sèrie de coneixements i habilitats (el coneixement de les regles artístiques, del bon

---

⁸⁴⁵ També l'escriuen Eduard Vidal i Valenciano -l'any 1878- i, ocasionalment, Enric Franco l'any 1882.

⁸⁴⁶ *LGS*, 2a època, any I, núm. 19 (1-X-1878), p. 289-292. Era una traducció de l'article que en llengua castellana havia publicat a la *Revista Balear* l'any 1872.

⁸⁴⁷ B., «Bibliografia. *Del meu tros. Escenas casulanas, de carrer y de mes enfora*, per E. Vilanova. *Veus escampadas* -J.M. Folguera. *Consideracions sobre la literatura popular catalana* per C. Vidal i Valenciano», *LGS*, 2a època, any II, núm. 10 (15-IV-1879), p. 134-135.

⁸⁴⁸ Signat amb la inicial X -Briz?-, *LGS*, 1a època, any II, núm. 37 (31-IX-1869), p. 289-290.

gust, escriure bé, conèixer la llengua en profunditat, evitar l'ús de tecnicismes perquè el judici de l'obra sigui intel·ligible per a tothom, etc.) i una determinada ètica: d'una banda, evitar antipaties d'escola, no ser sectari, és a dir, elogiar l'obra pel seu valor artístic i no pas perquè pertanyi a una escola contrària a la del crític; i de l'altra, el coratge suficient per donar sempre el punt de vista personal i evitar l'elogi i l'adulació indiscriminada cap als escriptors, especialment als joves que comencen.

En general, la pràctica crítica de *Lo Gay Saber* s'ajusta força als pressupòsits generals exposats en aquesta formulació teòrica (judicis de valor a partir de l'anàlisi dels elements que componen una obra; claredat expositiva, etc), però no s'allibera del tot d'aquest sectarisme d'escola que és presentat com un dels perills de què ha de fugir el crític ni tampoc de certs apriorismes ideològics i patriòtics alhora de jutjar –i, per tant, salvar– determinades obres. Així, per exemple, moltes obres són valorades positivament per la seva orientació catalanista,⁸⁴⁹ una virtut extraliterària que les redimeix de possibles deficiències compositives i tècniques; o en la crítica de poesia, ignorant el judici estrictament literari o estètic, es combat frontalment aquelles obres que exalten els ideals materialistes, als quals contraposen els ideals de la fe catòlica i la resta de temes propis de la poesia jocfloral.⁸⁵⁰ Pel que fa a la crítica de narrativa, s'hi

---

⁸⁴⁹ Per exemple, el llibre de poesia *Veus escampadas*, de J.M. Folguera, és valorat bàsicament perquè demostra «que en la ciutat de Reus lo catalanisme hi té saho y entussiasas paladins» (B., «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any II, núm. 10 (15-V-1879)).

⁸⁵⁰ La poesia portuguesa, amb el poeta Teixeira Bastos com a centre de les crítiques, és combatuda reiteradament per materialista i atea: «Eix es lo corch que mina aquella literatura, eix es lo blasó dels nous adalits de las lletras portuguesas, als qui apenas gosan resistir los que guardan en son cor un noble amor á las damas, á son Deu y á la Pátria! En la nostra terra per ara no es aixís y Deu fassa que no sia may. La vera escola catalana no es fanática; pero tampoch es descreguda» [B., «Bibliografia Forana», *LGS*, 2a època, any II, núm. 17 (1-IX-1879), pàg. 225]. La defensa d'una literatura que sigui vehicle dels ideals de la fe catòlica explicita perfectament el sincretisme que fa la revista entre catalanisme literari i catolicisme («Per nostra part estem ben contents de veure que 'ls elements de mes valua de la nostra literatura segueixen tenint fe i creient en Déu. Percó de les obres d'aquests ne brolla sempre poesia; poesia que es troba a faltar en la dels escriptors que tenen lo cor buit de fe y 'l cap ple de castells en l'aire» [«Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 14 (15-II-1880)]. És en l'article de Geroni Fortesa «Unes quantes reflexions a propòsit del Renaixement de nostra literatura», publicat el primer d'abril de 1882, on es defensa amb més èmfasi la relació entre literatura catalana renaixent i la seva essència religiosa, essent-ne aquesta la justificació última d'aquest renaixement. A l'entendre del poeta mallorquí, la literatura catalana renaixent vindria a neutralitzar l'onada de materialisme de la societat: «cantar en la llengua materna les glòries de l'esperit humà davant la faresta i poderosa croada del materialisme». Així, segons Fortesa un dels principals objectius de la Renaixença literària és el de cantar la bellesa que és obra de Déu. Per tant, la veritable poesia és aquella que «arplega totes les inspiracions que Déu escampa en los misteris de la natura», i els poetes catalans es distingeixen perquè, si bé canten l'amor, no embruten «ses ales dins el fang de la matèria».

observa una prevenció ben clara cap al realisme de base positivista, al qual s'oposa la defensa d'un realisme moral i idealitzat de base romàntica.⁸⁵¹

2.3.6. La secció de crítica teatral

També apareix amb periodicitat irregular, amb el títol «Teatres» durant la primera època –a càrrec bàsicament de Josep Roca i Roca⁸⁵² i amb el de «Revista Dramàtica» a la segona –a càrrec de Conrad Roure i Francesc Fayos–. S'hi fa la crítica de les obres més importants estrenades en els principals teatres de Barcelona al llarg de la temporada i, ocasionalment, d'alguna estrena a la ciutat de València. En general es una crítica valorativa a partir d'una anàlisi tècnica de les obres, tant en el vessant textual i literari (breu resum de l'argument, descripció del tema i personatges, de l'estructura dramàtica, observacions sobre l'estil i el llenguatge, grau d'adequació de l'obra a les lleis generals del seu gènere, etc.) com en el vessant d'espectacle (dramatització, treball dels actors, actitud del públic, etc.). Els principals dramaturgs catalans de l'època són tractats en aquesta secció: Francesc Ubach i Vinyeta, Josep Feliu i Codina, Josep Mª Arnau, Eduard Vidal i Valenciano, Víctor Balaguer, un inicial Àngel Guimerà⁸⁵³ i Frederic Soler, considerat «lo primer de nostres autors dramàtics».⁸⁵⁴ A Soler, que serà objecte d'una atenció especial en aquesta secció, se li aplaudeix que hagués deixat enrera el gènere faceciós i poc moral de les gatades i que es comprometés amb un teatre seriós i

---

⁸⁵¹ Per exemple, en la crítica de *Croquis del Natural* de Narcís Oller, Briz hi fa les següents objeccions al desenllaç de la narració «Lo Vaillet del Pa»: «Una sola cosa tal volta pren al quadro en qüestió un xich del efecte moral que hauria pogut produhir. ¿Per qué te de ser víctima de la sospita, lo qui té la desgracia de apareixe culpable als ulls del seu amo, sent innocent y víctima de una mala art en lo acte de realisar una acció filla de un noble afecte? ¿Per qué té de fer interessar al lector, lo Sr. Oller, envers un pobre y desgraciat baylet pera ferlo injustament y de cop desapareix de la escena ab lo nom de dolent? Nos respondrá lo autor que eix fet se reproduheix sovint en la vida real; mes cal respondre á n'aixó que la misió del poeta ó escriptor, es practicar l'art, y l'art se practica conreant lo bell de la realitat, no tot lo de la realitat» [B., «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any III, núm 6 (15-III-1879), p. 85]. Una altra mostra significativa d'aquest realisme idealitzat que preconitza la revista i, específicament, del rebuig del naturalisme, la trobem en la ressenya de l'obra *Noveles*, de Martí Genís i Aguilar, apareguda en la secció «Novas». En aquesta ressenya es valora positivament l'actitud literària del novel·lista vigatà perquè «les narracions d'est autor no pecan may de recorre á grans efectes á costa de la veritat, com ne pecan molts novelistas francesos y alguns altres que s'inspiran en aquells; no, lo nostre escriptor es mes partidari de la senzillesa, y nosaltres li alabem lo gust, donchs l'art deu esser un mirall de la naturalesa, mes de la naturalesa bella, y aixis ho compren també 'l Senyor Genís, ja que fuig de tot xavacanisme sens voler enlayrarse mes de lo que la naturalitat demana. [...] Los sentiments que campejan en todas las obras no poden esser mes purs: l'amor á la patria, á la religió, á la familia y á las bonas tradicions, de manera qu'est llibre pot llegirlo tothom sens cap perill, ans bé molt al contrari [...]» [«Novas», *LGS*, 2a època, any V, núm 17 (1-IX-1882), p. 155].

⁸⁵² Briz se'n féu càrrec quan Roca i Roca abandonà la revista.

⁸⁵³ Es fa la crítica de la seva primera obra *Gala Placidia*.

⁸⁵⁴ F.F., «Revista Dramàtica», *LGS*, 2a època, any IV, núm 21 (1-XI-1881), p. 235.

de qualitat amb el qual feia una aportació cabdal al teatre català de la Renaixença.⁸⁵⁵ D'altra banda, la valoració positiva que es fa d'aquest autor entronca amb una de més general: la reivindicació de la comèdia de costums com un dels gèneres principals a través dels quals s'ha de construir el teatre català modern.

2.3.7. «Correspondència» i «Reclams»

«Correspondència» és una secció de periodicitat molt irregular, però té una significació important ja que tradueix la voluntat de la revista de connectar els diversos nuclis de la Renaixença que van apareixent fora de Barcelona. Durant la primera època s'informa sobretot de l'activitat literària a la ciutat de Vic⁸⁵⁶ i puntualment també es publica correspondència de Palma de Mallorca –informació sobre una sessió d'homenatge a Pons i Gallarza–, Terrassa –informació sobre els actes celebrats amb motiu de la visita a la ciutat dels poetes de fora convidats als Jocs Florals de 1869–, Montserrat –crònica de l'anada al santuari dels poetes catalans i els felibres– i Reus –crònica del certamen literari celebrat el 1868–⁸⁵⁷; durant la segona època també hi ha correspondència des de la ciutat de Vic, però és la crònica de l'activitat de la societat Lo Rat-Penat i, en general, l'activitat dels escriptors valencians el que ocupa de manera preferent aquesta secció, a càrrec, com ja s'ha dit més amunt, de Josep Bodria.

Finalment, els «reclams» són informacions dirigides als subscriptors de la revista: lloc i preu de venda de les novetats editorials en llengua catalana; requeriment de pagaments endarrerits als subscriptors de fora de Barcelona; lloc on es poden trobar números endarrerits de la revista, llista d'obres catalanes que poden comprar amb descomptes, etc.

2.4. PROPOSTES DE LA REVISTA PER A LA RENAIXENÇA

En la seva trajectòria *Lo Gay Saber* no s'acontentà només a ser un simple vehicle que difongués arreu la literatura catalana i els seus escriptors sinó que també, coherent amb aquesta voluntat general de ser un instrument al servei de la Renaixença, va voler incidir

---

⁸⁵⁵ Cf. la crítica de Briz a *Las Eurás del Mas* («Teatres», LGS, 1a època, any II, núm 28 [15-IV-1869]).

⁸⁵⁶ Les cròniques des de Vic són signades amb les inicials J.M. A *Index de «Lo Gay Saber»*, Maria Carme Ribé indica que es podria tractar de Josep Masferrer i Arquimbau.

⁸⁵⁷ Signada per Antoni Aulèstia i Pijoan.

en el món cultural de l'època amb un seguit de propostes concretes dirigides totes elles a la creació d'unes bases més sòlides per al desplegament literari i social del moviment renaixentista.

2.4.1. Una crida als escriptors: «Cantem massa i parlem poch»

En aquesta direcció, una de les primeres grans qüestions que es plantejaren, no directament la redacció sinó a través del col·laborador de Vic Jaume Collell, fou la necessitat d'eixamplar els límits literaris de la Renaixença. En l'article-editorial «Cantem massa y parlem poch»,⁸⁵⁸ Collell, partint del reconeixement de l'important paper jugat pels poetes fins aleshores en el procés de recuperació literària i remarcant l'absoluta normalitat d'aquest fet en tota literatura quan comença, plantejava la necessitat d'anar més enllà:

[...] no n'hi ha prou de las poesías per formar una literatura en toda la estensió de la paraula, es necessari ademes escriurer prosa y sobre diferents géneros pera que sigui completa y ben marcada la fesomia literaria d'un poble [...] y no volguém que pugui dirsen que la actual literatura catalana no es mes que flors y violas, y algun burleta'ns bescanti dihent que no sabem fer mes que cansons y romansos. Hem de donar á comprendre á molts increduls y envejosos que aqueix moviment catalá no es un passatemp de mitja dotzena de fanátichs qu'han perdut lo seny, que quan no saben que fer escrihuen quatre versos y'ls envian als Jochs ó be al Calendari [...].

Collell, doncs, animava els escriptors catalans a escriure en prosa i assenyalava que ja existien unes certes condicions objectives per tal que la literatura catalana renaixent pogués fer aquest salt qualitatiu perquè gràcies a l'aparició de *Lo Gay Saber* desapareixia «un inconvenient que s'ha oposat fins ara á la composició de treballs en prosa, y era, la falta de lloch ahont donarho llum: pus que per cert se necessita molta vocassió per fer una cosa sens altra esperansa que la de tenirho que posar en un reco de calaixera y guradarho com reliquias. *Ara las planas d'aquest periódich estan per tothom obertas, y no duptem que aixó sera un poderós estimul que mourá á escriurer en catalá, á molts que no ho han fet per las causas indicadas*».⁸⁵⁹ A més, Collell apel·lava al sentit patriòtic dels escriptors per tal de dur a terme aquesta empresa de (re)construcció de la tradició de prosa catalana; els orientava tot proposant-los temes i continguts que podien

---

⁸⁵⁸ Jaume COLLELL, «Cantem massa y parlem poch», *LGS*, 1a època, any I, núm. 3 (1-IV-1868), p. 17-18.

⁸⁵⁹ El subratllat és nostre.

tractar,⁸⁶⁰ i, finalment, exigia un estudi pacient de la pròpia tradició prosística catalana per assolir amb rigor l'objectiu desitjat: «Estudiem nostres bons prosistas, com son las crónicas totas, llibres de caballeria, llibres de devoció que ni há abundancia y fins las fáulas d'Isop, que ab tot y esser senzillas faulas, hi ha mòlt que aprendrer en lo tocant á llenguatge; y después ab una práctica constant, arribarém á escriurer en prosa corrent y pulida y farem cláusulas tan arrodonidas com pujan serho las millors de Castella».

2.4.2. L'ampliació territorial de la Renaixença: la creació de certàmens

La segona proposta important de *Lo Gay Saber* fou feta per Josep Roca i Roca en l'article «Los certàmens».⁸⁶¹ L'article plantejava la necessitat de crear una base social i territorial per a la Renaixença més àmplia de la que tenia fins aleshores per tal que l'esperit patriòtic inherent a la poesia catalana arribés a tot arreu. Roca començava fent un balanç positiu dels deu anys de Renaixença constatant una recuperació efectiva de la llengua catalana en el camp de la poesia, el teatre i fins i tot en el de la premsa, però lamentava que la incidència territorial d'aquest procés fos més aviat reduïda, de manera que plantejava la necessitat d'estendre el moviment literari arreu del país:

[u]nimnos donchs tots y esteném nostra pacífica revolució per tot Catalunya. Los pobles que nostres cants no coneixan encare, al oirlos sentirán esclatar son cor, y al veure que pintém las dolsors de sa llar, las prohuesas de sos passats, l'amor de sos fills, la hermosura de son sol, l'ufana de sos camops y vinyas y'ls himnes de fé [...] de segur serán los qui'ns obrirán los brassos [...].

I els certàmens eren vistos com el mitjà més eficaç per assolir aquest propòsit:

[a]b ells, a més de escampar l'esperit catalá per tot Catalunya, pot conseguirse també'l que molts de las poblacions de primer y segon ordre de nostre Principat tingan un centre de bons fills de la bona mare, ahont catalá's parli, catalá's pensi y catalá s'obri. [...] Aquesta manera es, a nostre juhí la millor pera conseguir l'unió de tots los fills de nostra terra, y de traure ventatjas del conreament de una literatura quin cultiu tant pot fer per la vida moral y material dels pobles que com lo nostre tan necessitan de rebifament.

---

⁸⁶⁰ Un programa per a la prosa ben en sintonia amb els pressupòsits romàntics que informen la Renaixença: «Ahont hi ha assumptos, se'ns pregunta? Donchs per ventura no tenim una historia plena de fets gloriosos y d'altas proesas, no tenim un passat tan lluminós y resplendent com puga tenirlo qualsevol altre nació; no estan plenas las afraus y contradas de la nostra aymada terra de poeticas tradicions y fets llegendaris; las nostras llars no guardan un sens fi de encantadoras rondallas; no tenim costums y festas tradicionals; no tenim obres artísticas de gran mérit, plasas arquitectónicas admirables [...]».

⁸⁶¹ J. R. y R., «Los certàmens», *LGS*, 1a època, any I, núm. 116 (15-X-1868), p. 121-122.

La proposta de creació de certàmens incloïa no tan sols algunes de les principals poblacions de Catalunya (Manresa, Vic, Tarragona, Terrassa, Sabadell, Reus, Igualada...) sinó també, en coherència amb el concepte ampli de nació catalana defensat per la revista, els «reyalms de Valencia y Mallorca, que com antichs germans del nostre de Catalunya, sentan corre dintre sas venas la mateixa sanch de nostres pares».

L'any següent a la publicació del text de Roca, en l'article «De nostra literatura»⁸⁶² es constata amb satisfacció la celebració de certàmens fora de Barcelona (València, Ciutat de Mallorca, Reus i Lleida), ja que d'aquesta manera es contribuïa a eixamplar el cercle de la Renaixença, però es recordava encara la necessitat de seguir creixent en la direcció que havia apuntat el secretari de redacció: «[a]ra sols falta que no'ns contentem ab lo que tenim, es menester que ho millorém y que naixcan ab abundó certamens per tot arreu, y si tots duhen los fruyts dels de Mallorca, Valencia y demás, ben contents podrem estarne d'haver nát a Catalunya los quins no tenim mes goig que'l cultiu de l'art».

2.4.3. L'acadèmia de la llengua catalana: una necessitat de la Renaixença literària

La creació d'una acadèmia de la llengua catalana fou l'altre gran proposta de la revista durant tota la seva trajectòria. S'hi fa referència per primera vegada en l'article-editorial «Acadèmia Catalana», de la primera època,⁸⁶³ en el qual es defensava la viabilitat del projecte i es donaven arguments a favor de la seva creació. De fet, però, no podem considerar-la una proposta original de *Lo Gay Saber* perquè era un tema que ja s'havia plantejat dins els cercles renaixentistes però sense èxit,⁸⁶⁴ per la qual cosa la revista tornava a proposar-ne la creació tot recordant l'absoluta necessitat d'un organisme representatiu dels escriptors que actués com a autoritat en el camp de la llengua literària catalana i hi posés ordre:

[a]llí hont hi ha trenta poetas, poetas premiats en los Jochs Florals, prosistas triats, crítichs eminents, homes erudits, hi té d'haver los elements precisos per tirar avant lo que avuy es una necessitat. Ja es hora de que no's deixi tot á la escalfor que donan als

---

⁸⁶² «De nostra literatura», *LGS*, 1a època, any II, núm 32 (20-VI-1869), p. 249-250.

⁸⁶³ «Acadèmia catalana», *LGS*, 1a època, any I, núm. 4 (15-IV-1868), p. 25-26. Publicat sense signar (Briz?).

⁸⁶⁴ «No ha mancat qui plé de fé y entussiasme l'ha creguda factible aquesta idea; no ha mancat qui congregant á tots los mes coneguts escriptors catalans los ha proposat dur á bon terme eix pensament, los lletrats que foren ab eix fi convocats varen esser catorze ó quinze y, cosa estranya, ab tot y que, dels quinze, los tretze cregueren realisable la idea, aquesta no's dugué á bon port» (*Ibid.* p. 25).

cors entusiastes los Jochs Florals en lo mes de May, ja es hora de que no's deixi á la bona de Déu la formació d'eixa llenga que fins ara va vestida á tot gust y á tota moda y potser á cap moda y gust verament catalá. No se'ns diga que la llenga ja és feta y que no necessita qui la endressi perquè a ésser veritat aixó, no tindrian raho de existencia totas quantas academias hi ha al mon, pus de las llengas que aqueixas han pulit y treballat, també se n'haguera pogut dir altre tant. La llenga es veritat que hi es; mes també es cert que viu com un arbre salvatge, sens qui li talli'ls rebolls, ni la podi á temps, y perço es poch triada en sas paraulas y a voltas poch clara en sas formas.

Per tant, des de la perspectiva de la revista, l'avenç de la literatura catalana exigia establir una autoritat lingüística amb l'objectiu de dur a terme la necessària fixació i depuració de la llengua catalana, tasca que no podien fer els escriptors per si sols sinó només «un aplech dels mes entesos en l'art del ben dir», els quals s'haurien d'encarregar de la creació dels instruments filològics amb què necessàriament ha de comptar tota llengua literària: «[a]b esta institució tindriam [...] una ortografia fixa i constant, ortografia que fora obligatoria per quans als Jochs Florals lluytessen; tindriam un bon diccionari [...]».

En iniciar-se la segona època, a l'article «Es hora ja de fer una Academia catalana?»,⁸⁶⁵ es tornà a plantejar la qüestió amb els mateixos termes amb què s'havia fet en la primera: la necessitat objectiva per a la llengua catalana (present en els més diversos gèneres –poesia, teatre, novel·la, crítica literària, edicions dels escriptors clàssics....–) de comptar amb una acadèmia que dugués a terme, mitjançant la creació d'un diccionari i una gramàtica, la tasca d'unificació i depuració lingüístiques. Així, per a la constitució efectiva de l'organisme la revista proposava una fórmula que establia com a criteri principal que els acadèmics havien de ser una representació autoritzada dels escriptors de la Renaixença:

[...] Nosaltres creyem mes, creyem que está casi feta que's pot donar per feta ab un sol pas que's fassa donar als Jochs Florals, ab una senzilla adició de un article á son reglament tantas voltas discutit y parellat. Los Jochs Florals fan Mestre al que guanya tres flors ¿no es aixís? Donchs be, afeginthi un article que diguès «lo titol de MESTRE (que ara es purament honorífich) involucra'l de mantenedor vitalici» tindriam á horas de ara, si aixó fos, un núcleo de dotze mestres que ja foran de fet una Acadèmia [...] quals membres fills dels Jochs, als Jochs tindrian de acudir per aixamplar sa base en sa part purament poética.

---

⁸⁶⁵ Publicat com el de la primera època també sense signar (Briz ?Antoni Careta?) a *LGS*, 2a època, any I, núm. 7 (I-IV-1878), p. 97-98.

La proposta sobre els qui haurien de formar part de l'acadèmia també incloïa, al costat dels mestres en Gai Saber, els escriptors en prosa que haguessin estat premiats al Jocs, amb la mateixa importància i categoria que aquells, i també es pensava que el càrrec d'acadèmic es podria fer extensible a tots els qui, sense ser mestres, llur vàlua fos reconeguda públicament per tothom. D'aquesta manera «ab aqueix padró se tindria ja de moment una acadèmia composta de mes de trenta notabilitats que totas ab viu amor treballarian pera la prosperitat de la nostra literatura. Si's vol fer academia eix y no altre cami'ns apar que deu seguirse».

La celebració del Primer Congrés Catalanista convocat pel *Diari Catalá* de Valentí Almirall, en què es va debatre la creació de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, donà l'oportunitat a *Lo Gay Saber* per ratificar els seus plantejaments sobre la forma que s'havia de seguir per crear aquesta acadèmia i sobre els membres que l'havien de compondre, uns plantejaments tot sovint en franca oposició amb les resolucions que sobre la qüestió es preniën en el Congrés.⁸⁶⁶ D'entrada la revista n'aplaudí la iniciativa, però al mateix temps ja criticà els criteris que es dibuixaven per escollir els acadèmics i reiterà el seu argument que l'acadèmia havia d'estar integrada exclusivament per escriptors de vàlua literària per tothom reconeguda, per tal que la institució tingués autoritat i alhora fos representativa. Així, *Lo Gay saber* no acceptava que, tal com es proposava en la base del Congrés, en poguessin formar part de manera indiscriminada tots aquells qui havien estat presidents del consistori dels Jocs florals, ja que entre aquests n'hi havia molts que havien ocupat aquest càrrec no per la seva vàlua literària sinó per mèrits en d'altres camps;⁸⁶⁷ i advertien que, si aquest criteri no es modificava, l'acadèmia naixeria morta i sense cap mena d'autoritat entre els escriptors ja que «podrá molt ben succehir que hi haja dins l'Acadèmia de la llengua catalana, qui no sápigá escriure en catalá».⁸⁶⁸ La constitució de l'acadèmia fou aprovada pel Congrés

---

⁸⁶⁶ Per a informació sobre el desenvolupament de la discussió sobre aquesta qüestió en el Congrés Catalanista es pot consultar el «Diari de Sessions del Congrés Catalanista» reproduït dins de Josep M. FIGUERES, *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*, Barcelona Generalitat de Catalunya. 1985, especialment p. 144-149, 155-170, 175-185, 192-203 i 230; d'altra banda, hi ha un resum del debat dins el Congrés a Jordi GALOFRÉ I ILLAMOLA-SIMAL, *El Primer Congrés Catalanista (1880)*, Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1979, p. 35-39.

⁸⁶⁷ «De académich no mes ho deu ser qui reunesca prou condicions en si mateix per ocupar dignament un lloch hont deurian cridar lo saber, lo talent y á mes á mes y sobretot, un amor á tota prova á la nostra terra, a la nostra estimada Catalunya» [«Novas», *LGS*, 2a època, núm. 24 (15-XII-1880), p. 282].

⁸⁶⁸ «Novas», *LGS*, 2a època, any IV, núm 1 (1-I-1881), p. 11

Catalanista el primer de gener de 1881 amb els termes següents pel que fa als membres que l'havien d'integrar:

Base primera. L'Acadèmia de la Llengua Catalana es constituirà amb tots els Mestres en Gai Saber absents i residents a Barcelona, agregant-se-li, si no formen el número que més avall se dirà, els individus que compongueren el primer Consistori dels Jocs Florals, i si encara no fos bastant, s'aniran traient per ordre d'antiguitat dels Presidents catalans dels successius consistoris, sempre que hagin publicat obres en català; i si encara així no bastés, els mateixos per votació directa completaran el numero fixat a la base tercera.⁸⁶⁹

Cal pensar que la fórmula aprovada degué plaure *Lo Gay Saber*, perquè recollia plenament la seva proposta en garantir el criteri que l'acadèmia fos integrada per escriptors amb autoritat literària i lingüística indiscutible (els Mestres en Gai Saber al capdavant); amb tot, en conèixer els noms dels membres que l'havien d'integrar, des de la redacció es lamentà que en la llista dels acadèmics fossin absents una sèrie d'escriptors que haurien contribuït a reforçar encara més l'autoritat de l'organisme.⁸⁷⁰ Entre els que hi trobaven a faltar, «tots ells catalans entusiastes y distingits, y alguns de gran reputació, no sols aquí, sinó al estranger»,⁸⁷¹ citaven els noms de Josep Mª Quadrado, Tomàs Aguiló, Josep Lluís Pons i Gallarza, Terenci Thos i Codina, Antoni Careta, Ramon Picó i Campamar, Francesc Matheu, Bartomeu Ferrà, Lluís Roca i Florejachs, Josep M. Arnau, Wenceslau Querol i Marian Fonts.

2.4.4. Quina llengua literària?

El problema de la fixació d'un model de llengua per al català literari també va ser present en les pàgines de la revista. Els plantejaments referits a aquesta qüestió es troben dispersos al llarg de tota la trajectòria de la publicació en ressenyes d'obres literàries o en articles-editorials que tracten aspectes de caràcter més general. Però tot i aquesta dispersió i l'aparent manca d'un plantejament sistemàtic i prou elaborat de la qüestió és possible d'identificar i caracteritzar, encara que sigui de manera molt general,

⁸⁶⁹ GALOFRÉ, *El Primer Congrés Catalanista*, p. 38.

⁸⁷⁰ La base tercera de l'Acadèmia aprovada establia que havia d'estar formada per un màxim de 25 persones. En la llista d'acadèmics que es proposava, entre d'altres noms, hi havia els Marià Aguiló, Miquel Victorià Amer, Antoni Aulèstia, Víctor Balaguer, Andreu balaguer, Adolf Blanch, Antoni de Bofarull, Antoni Camps i Fabrés, Damas Calvet, Jaume Collell, Lluís Cutxet, Tomàs Forteza, Àngel Guimerà, Teodor Llorente, Francesc Maspons, Manuel Milà, Josep Pella i forgas, Joaquim Rubió i Ors, Frederic Soler, Francesc Ubach i Vinyeta, Jacint Verdaguer i Gaietà Vidal i Valenciano, etc. Francesc Pelai Briz renuncià voluntàriament al càrrec d'acadèmic, al qual tenia dret per estar en possessió del títol de mestre.

⁸⁷¹ «Novas», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 21 (I-XI-1881), p. 236.

el model de llengua que defensa *Lo Gay Saber*. Així, es proposa una llengua literària que parteixi preferentment de l'assumpció de l'herència lingüística que proporcionen els clàssics medievals catalans:

Partidaris decidits de la tradició filològica no podem menys de combatre tot lo que tinga tendències mes o menys marcadas á la fonètica. Si volem no perdre'l nom de familia, si no volem que a la nostra parla se la bateji ab lo nom de patois y dialecte, devem procurar no estudiar las malesas que ha fet lo poble rustich en una llengua, sino conservar las ensenyancas dels clàssics é imposarlas al us y oposarlas á la corrent de la ignorancia. Ferho d'altre modo es facilitar la destruccio de una llengua, es ferla despreçiable als ulls dels filòlechs, es convertirla en caló.⁸⁷²

Tanmateix, tampoc no s'exclou, especialment quan es parla del llenguatge del teatre –per tal de respectar l'exigència de versemblança lingüística en gèneres com la comèdia de costums–, la llengua viva del poble com a punt de partida per a la creació del català literari, sempre que aquest català no «sia'l castellanitzat que's parla à Barcelona» i alhora sigui passat pel sedàs de l'estudi per tal d'obtenir un «llenguatge català pur y triat». Així, per exemple, Briz valorava el llenguatge dels diàlegs d'una de les obres premiades en els Jocs de 1868 perquè «sobre ésser molt natural está ple de maneres de dir i paraules que demostran haver fet son autor un bon estudi de la llengua del poble»;⁸⁷³ o, a la segona època, Antoni Careta, a l'article «Porgaduras del idioma», definia «lo parlar del poble» com l'«arxiu etern dels mots y maneres de dir de bon origen».⁸⁷⁴ En darrer terme, tant la via dels clàssics com la de la llengua popular degudament depurada són contemplades com a viables per a la fixació d'un bon model lingüístic, en la mesura que satisfan la condició primera que *Lo Gay* exigeix al català literari: la puresa i genuïtat, això és, l'absència de castellanismes en la llengua dels escriptors catalans. És per això que la llengua del Rector de Vallfogona, i per extensió la dels escriptors catalans del XVII i XVIII, mai no podrà ser presa com a model a seguir ja que se la considera profundament castellanitzada. I així mateix, l'exigència constant de qualitat lingüística que fa la revista als escriptors cal entendre-la sobretot en el sentit d'exigència de depurar la llengua de llurs obres de castellanismes i barbarismes.⁸⁷⁵ En

---

⁸⁷² F.P.B., «Bibliografia Forana», *LGS*, 2a època, any I, núm.18 (15-IX-1878), p. 284.

⁸⁷³ F.P.B., «Bibliografia. Jochs Florals de Barcelona, 1868», *LGS*, 1ª època, any I, núm. 15 (1-X-1868), p 116

⁸⁷⁴ Antoni CARETA Y VIDAL, «Porgaduras del idioma», *LGS*, 2a època, any III, núm. 9 (1-V-1880), p. 101.

⁸⁷⁵ Careta dedicà l'article «Porgaduras del idioma» a defensar la necessitat de depurar la llengua de barbarismes i altres mots estrangers (gal·licismes i provençalismes) que, segons la seva opinió, envaïen la

síntesi, *Lo Gay Saber* se situa dins el debat lingüístic de la Renaixença mantenint-se equidistant tant de l'extrem "arcaista" com de l'extrem del "catala que ara es parla", amb una certa actitud de modernitat lingüística.

2.4.5. Altres propostes

Al costat d'aquestes grans qüestions, hi ha moltes altres mostres de la voluntat de *Lo Gay Saber* d'incidir amb les seves propostes en el procés de consolidació de la Renaixença. Així, per exemple, l'any 1878 proposaven que es construís un edifici que s'hauria de convertir en la seu permanent i definitiva dels Jocs Florals i d'altres institucions artístic-literàries de la ciutat; així, amb l'alt sentit pràctic que caracteritzava sempre les propostes de la revista, se suggeria una fórmula concreta de finançament i s'apel·lava, com sempre, al sentit patriòtic dels «vertaders catalanistes» per tal de tirar endavant la iniciativa. Una altre exemple interessant d'aquesta actitud patriòtica militant és la crítica a les societats d'excursions, a les quals es retreia que no orientessin la seva activitat cap a les necessitats col·lectives del catalanisme i que es dediquessin sobretot a buscar el lluïment de la pròpia entitat amb activitats que no transcendien més enllà dels seus associats. Des del punt de vista de la revista hi havia encara molts objectius col·lectius a cobrir i aquests es recordaven a les associacions excursionistes invitant-les a assumir-los patriòticament: «La nostra historia no hi ha ningú que la ensenye; de llegir i escriure tothom se n'ha d'apendre; los manuscrits quedant corcantse en los racons dels arxius; á montanya ningú li ensenya d'estimar sa llengua y en las grans ciutats ningú s'esforça en aturar la invasió de modismes, giros y frases extrangers. Fixinse bé en aixó las associacions catalanistes y vejan de treballar un xich en aquest sentit, ab la seguretat, de que si aixís ho fan, los agrahirá la terra á la qual tot los bons catalans devem procurar enaltir y fer ocupar lo lloch que li pertoca [...]».⁸⁷⁶

---

llengua literària catalana. A l'espera de la creació d'una Acadèmia que fes aquesta feina elaborant un bon diccionari, presentava un repertori de barbarismes amb un equivalent català per evitar-los. Careta tenia la certesa que amb la proposta que feia —exemple del camí que calia seguir per depurar la llengua— no faltaria algú «qu'ns diga arcaistas porque sustituhim mots barbres, corromputs é impropis ab altres qu'expressan degudament las ideas, y al ferho no sempre'ns valém de paraulas que sian conegudas de tothom». Uns possibles retrets enfront del quals calia respondre-hi afirmant que «no es arcaisme tot lo que'u sembla, y, encara que'u fos, val mes parlar un xich antiquat ab puresa, qu'expressarse ab termes bordissenchs presos al un y al altre idioma y mal aplicats algunas vegadas» (*Ibid.*, p. 102).

⁸⁷⁶ «Novas», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 7 (1-IV-1881), p. 79.

2.5. EL CATALANISME DE *LO GAY SABER*

2.5.1. El catalanisme lingüístic: català llengua exclusiva i unitat de la llengua

Ja des de la primera època *Lo Gay Saber* preconitzà un catalanisme d'unió a l'entorn del gran objectiu patriòtic de defensa de la llengua i la literatura catalanes, i ho féu amb una sentit militant i uns plantejament ideològics radicals, inèdits en l'època, reflex de les posicions del seu fundador i director. L'exceptonalitat del discurs catalanista sobre la llengua que introdueix *Lo Gay Saber* en el context de la Renaixença, es deu, d'una banda, al sentit d'afirmació de la identitat catalana que es dóna a l'acte de fer servir la llengua catalana («Som y volem ser catalans. Y perquè ho som y ho volém ser en catalá parlém»),⁸⁷⁷ i al fet que és la primera veu que criticarà obertament el caràcter bilingüe de la cultura literària a Catalunya i no dubtarà a proposar el català com a llengua única per als escriptors i intel·lectuals del país.

La defensa de l'ús exclusiu del català que fa la revista té com a base una argumentació de tipus sociològic que supera l'argumentació clàssica de caire romàntic, més restrictiva aquesta en la mesura que només reivindicava la llengua catalana per a la poesia.⁸⁷⁸ Així, l'argument principal sobre el qual es fonamenta la proposta monolingüe de *Lo Gay Saber*, el trobem en la formulació del català com a llengua de la terra: és l'única llengua que parla i entén el conjunt de la societat catalana, la qual cosa obliga els escriptors a fer-ne ús en els seus treballs literaris i també a les entitats i associacions catalanes a tenir-la com a llengua oficial de la seva activitat pública, com a manifestació

---

⁸⁷⁷ «Qu'anem á fer», *op. cit.*

⁸⁷⁸ Val a dir, però, que l'argumentació típicament romàntica no desapareix del tot del discurs de defensa de la llengua catalana que fa la revista. La trobem tant en articles deguts a la redacció (per exemple, vegeu una mica més endavant en el cos del text la citació de l'article «De nostra literatura») com en els dels col·laboradors. És el cas, per exemple, de l'article ja esmentat de Geroni Forteza «Unes quantes reflexions a propòsit del Renaixement de la nostra literatura», en què la llengua catalana és defensada per a l'expressió poètica perquè «nos repugna comunicar en son accent [el de la llengua castellana] y no en el nostre les armonies de l'esperit y les anyorances de l'ideal [...]; l'entusiasme per la bellesa y l'aconsoladora melangia dels recorts que nos sospenen demunt l'abisme de les miseries humanes; y lo intim y perdurable ressó de les tradicions antigues que engrandex la fantasia [...] Es un fet [...] que m'omple de noble satisfacció y sant orgull com á fill apassionat de la terra mallorquina, regada ab sanch d'héroes que parlavan ma propia llengua y arrencada á les tenebre infernals y conquerida á la llum de les edats presents per un rey que tambe parlava en mallorquí y el qual per si sol haguera pogut fer brillar l'història de l'Edat Mitjana. ¿Que hi podem fe, germans, si estimam la llengua de nostre pares? ¿Que volen que fassem los qui fan befa d'exa gota de sanch del cor de Deu que se'n diu lo cor huma? [...] ¿Volen que rebutjem la llengua del rey en Jacme, de Sant Vicens Ferrer y del benhaventurat Ramon Llull, de n'Ausies March y d'en Corella? [...]» (p. 66).

de patriotisme però també de reconeixement de la realitat sociolingüística del país.⁸⁷⁹ I, en conseqüència, és aquesta realitat la que justifica que des de la revista el castellà sigui tractat com a llengua forastera, és a dir, estranya i inhabitual per a la immensa majoria de la població catalana. D'altra banda, la consideració del català com a llengua de la terra té una altra implicació important, ja que permetrà a *Lo Gay Saber* defensar un programa de recuperació lingüística ampli. És un programa que reivindica l'exclusivitat de la llengua catalana no només per a la literatura sinó també per a la resta d'usos socials públics (escrits i orals) no literaris (l'assaig científic, els textos didàctics per a l'ensenyament, els parlaments públics, la propaganda política, etc.).⁸⁸⁰

La conseqüència pràctica d'aquesta proposta de monolingüisme català serà l'adopció d'una actitud de crítica sistemàtica i bel·ligerant cap als qui a Catalunya (des dels escriptors fins a les institucions privades i públiques) utilitzen en els seus escrits i actes el castellà en detriment del català, actituds que es reprovaran com a manifestació de poc catalanisme.⁸⁸¹ Així, per exemple, a l'article «De nostra literatura», esgrimint l'argument romàntic de les llengües maternes com les més aptes per a la creació literària, s'hi censura la diglòssia d'aquells escriptors catalans que usen el castellà en la seva obra i la consideren, per tant, llengua pròpia. Se'ls recorda que la llengua catalana, en tant

---

⁸⁷⁹ Per exemple, la revista aplaudeix que l'Associació de Caçadors de Barcelona faci servir el català com a llengua oficial: «Nos alegrém moltíssim de que's vaja comprenent la necessitat de usar de nostra llengua si's vol que'l poble entenga lo que se li diu» [«Novas», *LGS*, 2a època, any I núm. 7 (1-IV-1878), p. 111]. Així mateix, en donar la notícia de la creació a Palafrugell d'una societat amb l'objectiu de fomentar les bones lletres, reclamen que la llengua oficial de l'entitat sigui el català que és «la llengua de la terra [...]» [«Novas», *LGS*, 2a època, any I, núm. 17 (1-IX-1878), p. 272]

⁸⁸⁰ Entre d'altres, una mostra d'aquesta voluntat d'estendre l'ús social de la llengua catalana més enllà de la literatura, la trobem en un text aparegut a la secció «Novas» en què s'informa de la publicació en llengua catalana de l'elocució que la Comissaria dels Sants Llochs de Jerusalem fa anualment als fidels. La notícia és comentada en els termes següents per part de la revista: «Lo fet que acabem de donar compte prova que la experiencia ensenya que el català es l'únich idioma entés per tots los fills d'aquí, puig, d'altra manera, no creyem que's conservás la esmentada práctica; per lo tant, ja que açó's fa tractant de dirigirse á la voluntat, mes necessari es encara que per la ensenyansa de las veritats externas (qu'es dirigirse al seny y al cor) s'use la mateixa llengua donchs no hi ha dupte de que s'obtenen mes grans y millors fruits», [«Novas», *LGS*, 2a època, any III núm. 19 (1-X-1880), p. 226]. En aquesta direcció la revista aplaudeix, per exemple, l'aparició d'un manual de química en llengua catalana: «Ja es hora que la ciencia catalana comense á donar fruits en sa llengua» [«Novas», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 21 (1-XI-1880), p. 246].

⁸⁸¹ Ni Manuel Milà i Fontanals, a qui *Lo Gay Saber* reconeix en tot moment la seva autoritat intel·lectual, no s'escaparà dels retrets que fa la revista als qui usen el castellà. Així, en informar d'un estudi d'aquest autor publicat a París, la redacció es lamenta «perqué no ha escrit, lo que ha motivat aquestas ratllas, en sa llengua catalana y'ns ne planyém, perqué aixís los enamorats de ella hem perdut una ocasió mes de poder saborejar unas quantas planas de bona, pura, castissa i en catalana prosa» [«Novas», *LGS*, 2a època, any IV núm. 21 (1-XI-1881), p. 245]. D'entre les entitats catalanes, la que serà objecte de més crítiques és l'«Asociación Literaria de Geronæ», a qui se li censura la poca presència que dóna al català en els certàmens literaris que organitza anualment.

que materna, és l'única que els pot assegurar la qualitat literària de les seves obres, ja que «la llengua apresada, may será com la nadiua. Un catalá jamay podrá pensar y escriure en castellá sense aminorar lo valor de sas obras [...] Val mes en literatura ser llibre escrivint en la propia llengua, que no sentirse esclau havent de compondre en una llengua apresada». I per aquesta mateixa raó, doncs, i combatent els qui diuen que l'ús del català impedeix l'escriptor de ser conegut fora dels seus límits lingüístics, s'afirmarà rotundament, en l'article esmentat, que la projecció literària dels escriptors catalans cap a l'exterior només és possible si es parteix de la llengua materna: «Quants y quants que escrivint en castellá may havian surat, avuy día, gracias á la varonina llengua de Ausias March, se fan aplaudir de entesos y savis estrangers». D'altra banda, especialment a partir de la segona època, la revista també criticarà la premsa catalana perquè només fa atenció a la literatura en llengua castellana i no col·labora, per tant, a la difusió del coneixement de la que es fa en català, que és la llengua de la terra: «[...] en terra catalana hi ha crítichs per aquesta literatura [la castellana] y en cambi quan te lloch algun aconteixement, sobre tot dramátich, en llengua de la terra, tot lo mes que se li fa es una gacetilla mes o menys llarga. ¿Es just? ¿Es lógich? ¿Es catalanista la conducta de la nostra premsa [...]? Com a part interessada no podem donar resposta á n'aquestas preguntas: lo que si podem fer es plányens d'aquesta idolatría per lo defora y de tan oblit per lo nostre; lo que si nos podem doldre es de que se fabriquen reputacions a autors que no coneixem [...], de que se soterrin esperansas legítimas molt sovint, de que no s'ajudí a estendre lo nom de nostras eminencias literarias [...]».⁸⁸²

La Renaixença literària de la llengua catalana és entesa per *Lo Gay Saber* com una empresa patriòtica que no compromet tan sols els escriptors de la Catalunya estricta sinó també els valencians i els mallorquins, en la mesura que tots junts hi representen «los tres trossos que formaven la nostra antiga nacionalitat»,⁸⁸³ però sobretot pel fet que uns i altres comparteixen una mateixa llengua. Exactament: la llengua és el factor comú que permet afirmar la identitat catalana de tots plegats amb independència de quina sigui l'adscripció territorial: «[...] nosaltres som catalans, no perquè varem néixer precisament dins del vell Principat, puig catalans foram aixis mateix si Dèu hagués volgut fernos veure la primera llum del dia en los embaumats Jardins de Valencia, com

⁸⁸² «¿Per qué?», *LGS*, 2a època, any II, núm. 5 (1-III-1879), p. 62.

⁸⁸³ «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 23 (1-II-1869), p. 183

en qualsevol de la llegendàries illas Balears, ó entre las nevadas penyas del Pirineu hont se parla catalá»,⁸⁸⁴ i en conseqüència, s'afirma en un altre moment, «tant catalá s'és havent nascut en lo Principat com si s'ha vist la llum primera á Valencia o en las illas que feu cristianas lo gran Rey en Jaume».⁸⁸⁵ *Lo Gay*, doncs, presenta la llengua catalana com l'element definidor de la catalanitat i, per tant, com l'element objectiu que alhora possibilita la delimitació de l'àmbit territorial de la nació catalana.⁸⁸⁶

Un corol·lari de l'actitud de defensa de la unitat de la llengua és la crítica a l'ús del terme llemosí que fan els poetes valencians («bon nom te la llengua de casa nostra pera que no tinguem de batejarla ab cap mot foraster»⁸⁸⁷). Els arguments de fons que farà servir la revista per criticar l'ús del terme llemosí són els següents: d'una banda, es considera que amb aquesta denominació es posa en dubte la unitat de la llengua catalana i, per tant, comporta el perill de la divisió entre els catalans de les diferents terres,⁸⁸⁸ i de l'altra, que l'ús del terme no respon a cap realitat històrica.

La primera referència crítica que trobem dins la revista a l'ús de llemosí és en un comentari dins la secció Novas –15 d'abril de 1869– a propòsit d'un article aparegut al diari *Messenger du Midi* signat per Achille Montel, en el qual l'autor afirmava que els espanyols anomenen llemosins els poetes catalans. *Lo Gay Saber* negarà aquest plantejament perquè «tot Espanya, esceptuant Valencia (y aquesta ya sabem perquè no vol nomenar catalá á son llenguatge) coneix la nostre literatura per literatura catalana».⁸⁸⁹ Ja des de la primera època, doncs, la revista va combatre «aquesta tendència á desbatejarse de nostres vehins valencians». Però fou durant la segona etapa quan la crítica al “llemosinisme” dels valencians tindrà més presència dins la revista. Ja l'any 1878 *Lo Gay Saber* polemitzarà amb la publicació *Valencia Ilustrada* que havia

---

⁸⁸⁴ C. [Caretà], «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 5 (1-III-1881), p. 51.

⁸⁸⁵ «Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 19 [1-X-1880] (el subratllat és nostre).

⁸⁸⁶ La idea de la llengua com a element que permet de definir els límits territorials de la nació s'explicita clarament en les paraules següents: «[...] Quan Déu va separar los homes en la torre de Babel, no's valgué de fitas, sinó de llengas. Las fronteras naturals de cada poble déhuen ser las seuas corresponents llengas[...]» [F.P.BRIZ, «Bibliografia del moviment literari de certas nacionalitats antigas: cantars gallegos de Na Rosalia de Castro de Murga», *LGS*, 1a època, any I, núm. 12 (15-VIII-1868), p. 92].

⁸⁸⁷ «Novas», *LGS*, 2a època, any V, núm. 11 [1-VI-1882], p. 112.

⁸⁸⁸ «Diguemnos catalans tant los de Valencia com tots los demès que'u som; ¿Qué guanyarem adoptant falsas denominacions que'ns divorcien?» [C.[Caretà], «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 12 (15-VI-1881), p. 123]

⁸⁸⁹ A. Montel va escriure a Víctor Balaguer lamentant la rèplica irada de què havia estat objecte el seu article a *Lo Gay Saber*: «Il lui a consacré», escrivia, «vuelques lignes si aigres e si pleines d'euve que je n'ai pas cru devoir repliquer. C'est trop injuste et trop méchante [...]» (la carta du data de 24 de juny de 1869. Epistolari Víctor Balaguer. BMVB).

criticat la revista de Briz perquè, en informar de la fundació de la societat Lo Rat-Penat, s'hi havia referit amb l'adjectiu catalanista en lloc del que s'hauria escaigut: "valencianisme". La resposta de *Lo Gay* al retret que se'ls feia des de València va aparèixer en una «Nova»:

Com aixó de defugir de voler ser catalans literalment no es nou en los fills de Valencia, donchs son los mes fermos campions del nom llemosí ab que batejan sos escrits pera no acceptar lo de catalá que fora'l mes encertat, preguntárem als redactors del escullit setmanari que'ns ocupa ¿Que era, de hont venían, y quina llengua parlavan los que á la ordres del may prou lohat rey En Jaume feren cristiana la terra de Lo Rat Penat donantli usos lleys costums i fins llengua? ¿Quina llengua empleavan los trovadors dels segle XV nats á Valencia pera compondre sas bellíssimas esparsas? Al mateix temps nos podrián dir ¿que es lo que ha motivat la decadencia y corrupció de que avuy es víctima la llengua catalana en sa branca Valentina? ¿Es degut á la afició ab que Valencia se's tirada ja de anys en brassos de Castella? ¿Es potser també degut a la poca amor ab que tal volta se mira lo niu de hont eixiren sos passats? De tots modos felicitém als propagadors de la nova societat desitjantli que fassa molt, molt valencianisme porque, fentho aixís, molt catalanisme han de fer de segur, donchs catalanas seran las paraulas de que s'haurá de valdre per dur endavant sa propaganda. Sia com se vulla, catalana o valenciana, pot contar la nova societat ab las nostras simpatias.⁸⁹⁰

Durant l'any 1879 les crítiques de *Lo Gay Saber* cap al terme llemosí desapareixen, però l'any següent la revista tornà a ser bel·ligerant amb la qüestió criticant un discurs de Víctor Balaguer a València perquè havia analitzat un per un els termes fets servir per designar la llengua catalana, entre els quals el de llemosí: «lo que'ns dol en gran manera», escriuen, «es que una persona de la valua del nostre mestre en Gay Saber s'entretenga examinant una per una todas las denominacions ab que s'ha volgut bateijjar á nostra llengua sols per donar gust als qui, no sabem porque l'anomenan llemosina, quan aquí en lo Principat, en lo Rosselló, a Valencia y á las Balears, los escriptors y'ls poetas que avuy nos serveixen de models de llenguatge (y que deurian ser també 'l nostre mirall de patriotisme) li deyan catalana, puix llavors no's coneixia com avuy l'art d'inventar mots impropis que no serveixen per altra cosa que per separar lo que, lògicament y per rahons d'alta conveniencia deuria romandre estretament unit».⁸⁹¹

---

⁸⁹⁰ «Novas», *LGS*, 2a època, any I, núm. 18 (15-IX-1878), p. 288.

⁸⁹¹ «Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 16 (15-VIII-1880), p. 190.

La crítica més articulada que féu la revista a la ideologia llemosinista dels autors valencians fou la resposta d'Antoni Careta a un discurs de Rafel Ferrer i Bigné.⁸⁹² El discurs de l'escriptor valencià pot considerar-se com un dels manifestos clàssics de la ideologia llemosinista i, en darrer terme, del valencianisme regionalista. En el text, després de defensar-hi la conveniència que el nom comú de la llengua no fos el de cap de les varietats que la componen i proposar, doncs, amb l'aval d'arguments d'història literària la validesa del terme llemosí per anomenar el català literari, Ferrer i Bigné hi denunciava l'estratègia d'apropiació que des de Catalunya es feia de la llengua i la literatura dels valencians i, encara, hi afirmava rotundament l'existència d'una escola poètica valenciana diferenciada de la catalana. D'altra banda, en una clara al·lusió a *Lo Gay Saber*, criticava els odis a Castella i separava la Renaixença valenciana d'aquestes actituds presents al Principat. La rèplica d'Antoni Careta a aquests plantejaments començava amb una crítica genèrica a l'afany de singularització («de fer, com se diu, llinatge á part») observat en els escriptors valencians des de feia temps i que, segons Careta, el discurs de Ferrer i Bigné n'era la mostra més evident. Centrant-se ja en la crítica al contingut del parlament del valencià, Careta rebatia un per un els arguments donats per aquell a favor de l'ús del terme llemosí i, provada la impropietat de la denominació, preguntava retòricament amb quina finalitat, doncs, els escriptors valencians feien ús d'aquest terme per anomenar la llengua catalana: «¿[o] es, potser que volent ferse ells una escola á part, per conseguir aquest fi, tractan d'eleva sa parla local a la categoria d'idioma?». Sense negar les particularitats existents en la llengua a València, però combatent aquestes posicions, Careta feia una defensa aferrissada de la unitat de la llengua catalana, una unitat que veia compromesa en l'actitud secessionista dels valencians, als quals instava a assumir positivament llur contribució en la construcció de la llengua literària comuna:

En tots los idiomas, l'ús constant y excluirse de certas locucions pertanyents al llenguatge general determina diferencias de comarcas, y la parla de Valencia, en lo que tè de castissa es una de tantas formas del catalá. Voler llevar á aquest per si sol á la categoria

---

⁸⁹² L'article de Careta és «Lo Catalanisme á Valencia» [*LGS*, 2a època, any V, núm. 3 (1-II-1882), p. 21-23]. El del parlament de Ferrer i Bigné, *Discurs pronunciat en Lo Rat-Penat*, fou reproduït íntegrament per *Lo Gay* dins la secció d'articles de fons el 15 de gener de 1882. En una nota, la redacció de la revista ja anunciava la resposta de Careta que apareixeria en el número següent: «Publiquem est treball tal com ha eixit de la ploma de son autor; pero, no essent las nostras algunas ideas sostingudas aquí, nos reservém lo dret de contestarhi, ho farem en lo propvinent nombre», [*LGS*, 2a època, any V, núm. 2 (15-I-1882), p.13].

d'idioma, equivaldria casi á autorisar lo mateix ab la manera especial d'expressarse de cada localitat [...] lo que cal es que cada hu trega del lloch hont viu tot lo pur y lo castis que hi trobe pera durho al general idioma, com alguns ho fan a Catalunya y á Mallorca especialment [...].

L'article de Careta acabava fent una crida als escriptors valencians perquè no llancessin més desafiaments i demanant-los que contribuïssin a estrènyer «mes y mes lo llas d'unió entre'ls membres de la noble família catalana».

L'article de Careta fou respost pel corresponsal valencià a la revista, Josep Bodria, en la seva crònica de 2 de març (publicada a la revista el dia 15 del mateix mes).⁸⁹³ Hi defensava la Renaixença a València «perquè porta solsament per senyera, valencianisme y valencianisme», un «valencianisme» que, segons Bodria, no es plantejava com un moviment al marge del catalanisme, sinó que amb aquest volia «afiansar los llasos de carinyo y germandat». Aquesta declaració fou aplaudida per la redacció de *Lo Gay* en una nota al peu del mateix escrit de l'autor valencià en què llegim el següent:

[n]os alegrem molt d'aquesta declaració del corresponsal. Fent Valencianisme ja fan Catalanisme donchs la llengua en que escrihuen es també la nostra ó sia la catalana, y no fan llemosinisme que es lo que combatiam en lo nombre á que fa referencia lo corresponsal. No'ns oposem á que batejen la seua escola ab lo nom de Valenciana, lo que si'ns dol y ataquem es que li donen lo dictat de llemosina.⁸⁹⁴

2.5.2. L'anticastellanisme i el rerafons polític de la Renaixença literària

L'anticastellanisme militant i radical és un altre dels trets principals que caracteritza la l'ideari catalanista de la revista. Es retreu a Castella el seu esperit centralista i uniformitzador i sobretot l'apropiació que aquesta nació ha fet de la idea d'Espanya, enfront de la resta de pobles de la Península que també reclamen la seva condició d'espanyols, no sotmesos, però, al domini castellà: «Es massa l'afany que tèn Castella de

---

⁸⁹³ *LGS*, 2a època, any V, núm. 5 (15-III-1882), p. 60-61.

⁸⁹⁴ Rafel Ferrer i Bigné sembla que va tenir la intenció de respondre l'article de Careta. Briz li ho deia a Rubió i Ors en carta del 17 de febrer de 1882 (AR):

[...] Se que'l senyor Ferrer y Bigné de Valencia pensa respondre al article que en *Lo Gay Saber* se publicá rebatent las doctrinas y tendencias del nom *llemosina* ab que vol batejar lo *catalá*. Si ho fes, ¿tindria v. inconvenient en facilitararnos la memoria llegida per v. en la Academia de Bones Lletres ocupantse del mateix, pera traduhirla y publicarla en resposta del article que ell nos dirigi?

castellanisarho tot, ja fora hora de que las provincias comensassen á pensar en provincianejar a Madrid. Nosaltres los catalans y aixís los demás provincias podem voler ser espanyols; castellans ja may. Si'ns ne volen fer ser per forsa, pot ser acabarem per no serne may mes».⁸⁹⁵ Castella, per tant, en el seu afany d'hegemonia sobre la resta de pobles d'Espanya, és vista per la revista com una realitat històrico-social negativa per als catalans, ja que és presentada com la responsable històrica de la mort de la Catalunya nacional de l'Edat Mitjana, i amb ella, de la seva llengua i literatura:

Es ben sabut que fou en lo segle XV quan la llengua catalana arribá á son major grau d'esplendor, com també'u es qu'en lo mateix segle, unintse Ferran d'Aragó ab Isabel de Castella, lo rey y la cort desapareixian de Barcelona per anarsen al país de la regina. Passem per alt l'importancia política d'aquest succés, y mirantlo sols pèl cantò que ara'ns convè, deixem assentat que d'esta feta reberen un cop de mort la literatura y l'idioma nostres. [...] Son ús aná reduhinse de dia en dia gracias al poder dela centralisació, que després de manar com á déspota arriba a pervertir lo bon sentit del nostre poble en tal manera que no manca qui de bona fè arribès a à calificar de «dialecte» la gloriosa parla en que va dictarse lo primer códich de mar que's va coneixe á Europa.⁸⁹⁶

L'anticastellanisme de *Lo Gay Saber* és també el catalitzador d'un discurs de catalanisme polític no separatista. Un catalanisme entès sobretot com un acte d'afirmació i de defensa de la pròpia identitat però que mai no planteja la ruptura amb Espanya, ben al contrari. Espanya és presentada idealment com la "gran pàtria" dins de la qual han de poder conviure harmònicament els diferents pobles que en formen part –i que en el passat ja contribuïren a construir-la–, sense imposicions dels uns sobre els altres i cadascun d'ells podent manifestar-hi lliurement la seva pròpia identitat:

Espanya, y permetissens la espressió, es una xamfaina de nacionalitats, com ho era ja avans de la vinguda dels Gots; mes perque sos fills puguin viure com á germans, que obligació tenen en ferho, es precís que ningú per propi engrehiment, deixi de estimar en lo que valguin los mereixements dels altres [...] qu'entre los que juns han vensut en aquest sigle al Atila dels reys de dret diví, y mes tart en sa mateixa terra als degenerats descendents del gran Almanzor, no hi pot haver supremacia ni indiferencia de cap mena, per que de cap profit pot sernos, ni pot parar en res de bé per los que afavorirse vulguin ab ella. Siguem justs y siguem espanyols, y tingues en compte: que la terra dels concellers es massa lliberal per atentar á res que no li pertanyi ni deixarse ferir en res de lo que estima, y que si bé Catalunya es espanyola, avans que tal ja era catalana.⁸⁹⁷

---

⁸⁹⁵ «Novas», *LGS*, 1a època, any II, núm. 23 (1-II-1869), p. 183

⁸⁹⁶ «Porgaduras del idioma», p. 99.

⁸⁹⁷ «Tot per tots ò lo propi per cada hu», p. 193

Per tant, el catalanisme de *Lo Gay Saber* no fa altra cosa que reclamar la plenitud de la identitat pròpia i el respecte des de fora per aquesta identitat. En conseqüència, no hi ha oposició a la idea d'Espanya, sinó a l'apropiació político-cultural exclusivista que n'ha fet històricament la nació castellana.

La crítica del centralisme castellà en el camp literari i lingüístic també és present a *Lo Gay Saber*. D'una banda, es critica el menyspreu i la ignorància que els escriptors castellans mostren per les literatures renaixents i específicament per la catalana, una actitud que contrasta amb la bona acceptació i l'interès que succita la Renaixença literària a l'estranger. Amb tot, sempre que des la cultura castellana hom se separa d'aquestes actituds i es reconeix la literatura catalana parlant-ne positivament, *Lo Gay Saber* se'n fa ressò i aplaudeix aquests gestos amb entusiasme. Així, per exemple, la revista agraiïa que un diari de Madrid hagués publicat un retrat i la bibliografia de Jacint Verdaguer i n'hagués fet grans elogis: «Tot açó'ns obliga á estar mòlt reconeguts al periòdich de la cort; pero encara'ns mou mes a estarli agrahits los sentiments de justícia que manifesta al elogiar l'esperit de nostra renaixensa, y estas manifestacions són de tanta mes estima en quant no solen abundar en aquell pais».⁸⁹⁸

D'altra banda, la revista també criticà l'apropiació que des de Castella es feia del terme "nacional" per designar només la seva literatura. A aquest exclusivisme, *Lo Gay Saber* hi responia reivindicant també per a la literatura catalana el tractament de literatura nacional espanyola⁸⁹⁹ i exigint, doncs, el tracte d'igualtat i la consideració que com a tal es mereixia:

---

⁸⁹⁸ «Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 19 (1-X-1880), p. 116.

⁸⁹⁹ En aquest sentit, *Lo Gay Saber* aplaudeix totes les iniciatives editorials que, des de Madrid, reconeixen l'estatus d'espanyola a la literatura catalana: «[c]oleccionat per D. Carlos Coello s'ha donat á la imprenta en Madrid un llibre [...]. Figuran en la colecció 53 poesias d'autors espanyols, entre las quals ni hi ha dos de catalanas, dos de llatinas y una en llengua euskara. Be pot calificarse donchs aquest llibre de obra nacional, ja que [...] revela la fraternitat literaria que may debia haber disminuit ni mica ni gens entre las diversas provincias espanyolas» [«Un Llibre Nacional», *LGS*, 1a època, any II, núm. 10 (15-V-1879), p.129]. D'altra banda, *Lo Gay Saber* també es fa ressò del tracte d'igualtat que reben en altres punts d'Europa llengües minoritàries, unes actituds que contrasten amb les que el govern de Madrid mostra cap a les llengües no castellanes dins d'Espanya. Així, per exemple, aplaudeixen l'actitud lingüística del govern austríac en declarar a Bòsnia la llengua del país com a oficial: «Nos plau molt veure com per aquell govern se respectan tots los idiomas, no considerant que'l ferho sia motiu de desunió entre diferentas rassa que constitueixen l'imperi austríach, sinó que molt al revés allí se te per causa de estreta germanor lo conservar tot lo que de bo te cada poble que ve á formar part d'aquella gran nació» [«Novas», *LGS*, 2a època, any III, núm. 10 (15-V-1880), p.125].

Segons los diaris lo parlament a la Academia de la llengua castellana, fet per lo senyor Compte de Casa Valencia, tractá de las escriptoras espanyolas. Donchs be, segueix son autor en ell lo mateix camí de tots los castellans que no saben veure á Espanya mes enllá dels termes hont se parla castellá: aixís es que per dit Sr. acadèmich ni la eminentíssima poetissa gallega Na rosalia de Castro, ni la inspirada mallorquina Na Victoria Penya, ni la decana de las escriptoras espanyolas, la ilustre Massanés, ni la Vives, ni la Bell-Lloch, ni la Moncerdá [...] tenen cabuda en lo treball del Sr. Compte [...]. En cambi quan nosaltres cursam historia de la literatura espanyola en las nostras universitats se'ns fan aprendre los noms de tots los versificadors castellans. [...] Preguem fassa coneixe als acadèmichs companys seus las escriptoras catalanas ja qu'ells nos fan coneixe las de castella, y aixís estarem en pau.⁹⁰⁰

L'exclusivisme castellà no es manifesta només en el terreny literari sinó també en el lingüístic. Així, el col·laborador de la revista durant la primera època, el bisbalenc Joaquim Sitjar, va criticar l'equiparació entre llengua castellana i llengua nacional, i demanava que es diferenciés entre aquest concepte i el d'"oficial": «la llengua de Castella, no perquè s'adopta per oficial, es llengua espanyola ó nacional [...] sinó perquè la parla un digne poble espanyol; y per aquesta mateixa rahó no és exclusivament nacional, ja que per ella no's pot negar eix títol ó'l de ensemps espanyolas, a las restants que usan com á propias altres pobles, així mateix dignes dels que componen nostra estimada nació [...]».⁹⁰¹

La denúncia sistemàtica de *Lo Gay Saber* a les actituds de menyspreu i exclusivisme de la cultura castellana cap a les altres literatures tingué la seva expressió paradigmàtica dins la revista en la crítica que es féu a l'obra de Francisco Mª Tubino *Historia del Renacimiento literario contemporaneo en Cataluña, Baleares y Valencia*. D'antuvi, la notícia de la publicació d'aquesta obra succità dins *Lo Gay Saber* una expectació positiva. Aquest autor havia fet ja algun estudi sobre la literatura catalana renaixent i n'havia parlat positivament (a diferència de l'actitud general en la intel·lectualitat castellana), de la qual cosa la redacció de la revista s'havia fet ressentir agraint-li el gest.⁹⁰² Però en arribar a les mans de la redacció els primers fascicles de l'obra de Tubino, es va constatar amb decepció que «en res s'aparta de las corrents que segueixen comunament los altres escriptors de castella al tractar de Catalunya».⁹⁰³

---

⁹⁰⁰ «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 8 (15-IV-1879).

⁹⁰¹ «Reflexions sobre l'objecte de la catalana institució dels Jochs Florals de Barcelona», p. 58

⁹⁰² «Molt tenen que agrahir las lletras catalanas al escriptor sevillà, y forem injusts nosaltres sino consignessem aquí lo nostre reconeixement á la bona fe, entussiasme y lleal intenció que guia el que ha empès ab ardidesa la defensa de las literaturas provincials», «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 14 (15-VII-1879), p. 186

⁹⁰³ C. [Caretà], «Lo de sempre», *LGS*, 2a època, any V, núm. 6 (15-III-1882), p. 57

L'enuig de la revista fou degut al fet que l'estudi de Tubino feia una sèrie de consideracions crítiques a les pressumptes actituds d'intransigència i intolerància que manifestaven les publicacions de Briz i al sentit polític anticastellà que en mans d'aquest tenia la Renaixença literària. La rèplica a aquests retrets no es féu des de la mateixa revista, sinó que se n'encarregà Antoni Careta des de les pàgines del *Calendari Català* de l'any 1881, ja que les crítiques de Tubino es referien especialment a l'anuari. La resposta de *Lo Gay Saber*, feta pel mateix Careta, es va limitar a una crítica genèrica a l'òptica castellanitzant des de la qual es considerava que Tubino enfocava la descripció de la literatura catalana i determinats aspectes de la història de Catalunya.⁹⁰⁴

La interpretació en termes polítics del sentit de la Renaixença literària de les llengües no castellanés és el darrer aspecte a considerar de l'ideari catalanista de la revista. És un plantejament que apareix sobretot en la primera època, difós per la pròpia redacció o a través de col·laboradors com Joaquim Sitjar, però implícit al llarg de tota la trajectòria en la mesura que respon a l'ideari personal de Briz. Aquest, per exemple, formulava de manera ben clara el sentit polític de la Renaixença en un text de la primera època:

Nosaltres en aquest moviment de las literaturas de las antigas nacionalitats no hi veyem per móvil altra cosa que l'alé d'una nou misteriós esperit polítich, rebifat per la voluntat del cel. Y nosaltres ho creyéim aixís, perquè no de altre modo s'esplica, que tants paissos de tant diferent manera de viure, hajan tots á l'hora sentit la mateixa esperonada, y moguts pèl mateix desig hagan endressat sos passos envers un mateix indret. No d'altre modo s'esplica, 'ls que las composicions dels poetas que, s'han llansat per eix camí ab lo cor plé de sant entussiasme, estigan sahonadas de un esperit que no té res de purament literari. Y encara mes, nosaltres hem tingut lo temps de poderne llegir algunas de las rimas dels poetas aquests, y, á dir veritat, las composicions que d'ells hem trobat mes ricas de poesia y de inspiració han sigut las que sota la crosta literaria portavan la llavor de un esperit altament patriótic. [...] hont eix esperit s'aha despertat ab mes força ha sigut á Catalunya.⁹⁰⁵

Per a *Lo Gay Saber*, doncs, la Renaixença transcendeix el camp literari i amag aquest «nou misteriós esperit polític» que assenyala Briz: en la superfície s'express literàriament (perquè no ho pot fer d'altra manera: «Los pobles menuts alsan lo cap y n podent testificar de altre modo sa vida propia, ja que no política, ho fa

---

⁹⁰⁴ Careta concloïa el seu article interpretant l'actitud de Tubino de la manera següent: «[...] es previs que l'autor per parlar com parla s'haja fixat molt poch en lo que tracta o qu'estiga verament possehit del desig de donar forma castellana a tot lo nostre [...]» (*Ibid.*).

⁹⁰⁵ «Bibliografia del moviment...», p. 92.

literariament»),⁹⁰⁶ però s'hi endevina un origen profundament polític perquè és la resposta dels pobles no castellans a la uniformització política i cultural d'Espanya:

Fa molts anys que la Renaixensa de las literaturas de provincia s'ha despertat dins d'Espanya. No es solzament la de Catalunya la que canta sas penas y sas glorias ab la llenga de sos avis; al costat d'ella Galicia, Estremadura y Viscaya també defenen, parlan, estudian, lliman y escampan sas respectivas parlas; al seu costat cantan sas glorias, y ensemps alsan la veu (y potser ab mes forsa) pera ferne protest de la nivellació hispana.⁹⁰⁷

Segons aquest plantejament, doncs, la renaixença de les literatures no castellanes caldria entendre-la com el preludi del renaixement polític d'aquests pobles i amagaria, doncs, la voluntat de restauració d'un antic ordre polític dins d'Espanya –anterior al domini de Castella sobre els altres pobles de la Península–. Aquest moviment, doncs, com escriu Joaquim Sitjar, tindria el seu primer graó en l'agermanament o unió de totes aquestes literatures renaixents, però per avançar després cap a d'altres objectius més ambiciosos:

[...] per aqueix camí se ha de arribar á trobar la literatura veritablement nacional: per lo mateix que no pot prénder, d'est o l'altre poble espanyols, sino que ha de constituirla la unió de las que son, respectivament, pròpias dels mateixos, agermanadas de una manera que fassan un gran tot per sas armonicas relacions, sense destruirse mutuament; conservant cada qual son especial carácter; formant, en fi [...] una magnífica federació literaria. Y si la literatura, propiament dita, es (com ho justifica l'Historia) la precursora del progres dels pobles, perquè las grans ideas socials comunament naixen en ella ó las adopta, y las popularisa sempre [...]; podriam, ab fonament, esperar lo mes rich esdevenidor nacional de aquella federació literaria [...].⁹⁰⁸

---

⁹⁰⁶ *Ibid.*

⁹⁰⁷ «Imparcialitat», *LGS*, 1a època, any I, núm. 2 (15-III-1868), pàg. 9.

⁹⁰⁸ «Reflexions sobre l'objecte de la catalana institució dels Jochs Florals de Barcelona», p. 58. Aquest mateix autor ho formulava en uns termes molt més explícits en un article aparegut l'any 1871 al *Calendari Català*, en què deia que «[l]a restauració de la literatura catalana suposa la renaixensa d'una idea política oposada a la assimiladora organització burocràtica que oprimeix los pobles de nostra Espanya. Sens aquesta idea per sosteniment i objecte, eixa literatura restaurada no seria més que un aturador gemec de desesper o la estúpida rialla de l'orat» (Joaquim SITJAR I BULCERUGA, «Pensaments Polítics», *Calendari Català del any 1871*, p. 60).

2.6. LO GAY SABER I ELS JOCS FLORALS

Lo Gay Saber també es defineix pel seu estret lligam amb els Jocs Florals. En efecte, la revista, que tria amb tota intenció com a títol un nom que s'associa a la festa literària i escriu en la seva capçalera el lema jocfloralesc «Patria, Fides i Amor», neix (com ja havia passat uns anys abans amb el *Calendari Català*) amb una voluntat explícita de convertir-se en un instrument al servei de l'ampliació i reforçament de la tasca començada pels Jocs. La institució floualesca, per tant, és un referent fonamental per a *Lo Gay Saber*, i precisament per això es converteix en un tema recurrent de debat i discussió dins la revista: la defensa del prestigi i vigència de la institució davant qualsevol tipus d'atac i crítica; la valoració altament positiva del seu paper dins la trajectòria històrica de la Renaixença o el desencant davant la davallada de la qualitat literària del certamen, són alguns dels continguts tractats per *Lo Gay* que revelen aquest interès permanent per tot allò que envolta els Jocs Florals.

2.6.1. La defensa de la institució

En un primer moment, que es correspondria amb l'etapa inicial de la revista, es defensarà la institució responent les crítiques i observacions que se li fan pel seu pretés exclusivisme lingüístic⁹⁰⁹ (crítica que sovint va lligada amb la de la intencionalitat

---

⁹⁰⁹ A aquesta crítica la revista hi respon ben sovint. Entre d'altres llocs, a l'article «Imparcialitat» amb la següent argumentació: «També estém cansats de sentir á dir “Los Jochs Florals catalans son exclusivistas”. No'u es, ni pot serho, aquella literatura que convida á pendre part en sas festas a fills de dos regnas; aquell consistori que allarga un premi a una poetisa francesa; que nombra president de sos certámens á un lletrat aragonés; que invita, á escriure en catalá antich, y provensal y que com enguany ha fet fins allargar la má precisament als poetas d'aquella terra que mes l'han perseguit y petjat. No pot ser qui tal fa, lo que se li diu. Lo renom d'esclusivisme, fora mes ben donat a una provincia que, per exemple, essent sa parla la de tota la nació, fes un certament en lo quin sols hi poguessen pendre part los fills de la mateixa. Alló fora exclusivisme; lo nostre es amor á lo de la terra. A casa nostra hi entran tots los que saben no parlar, escriure catalá, y tingues en compte que dihém escriure, perque tothom pot saberne, y, pot endurse una flor de las que's cullen en los marges del Llobregat, lo mateix un estranger, que qualsevol dels que tenen á just lo parlar la dolsa llenga de castella («Imparcialitat», p. 9). En un altre text de la primera època, Briz també respon a les consideracions crítiques que el Governador Civil, en el seu parlament en la festa de 1868, havia formulat sobre el fet que als Jocs només es pogués participar en llengua catalana i que es rebutgés el castellà, una llengua, deia el Governador en el seu parlament, que podia donar més glòria als poetas i que ahora era parlada per una setantena de milions de persones. La rèplica de Briz fou ben contundent: «Responém á n'aixó , que nostra festa es provincial; que'ls castellans també'n fan de certámens y, sent aixís que'ls fan dins de Espanya, may nos hi han convidat, ni regonegut, ni acceptat nostra llenga. ¿Perqué donchs nosaltres tenim de convidarlos y deixarlos escriure en la sua, á casa nostra? Cada hu es rey á casa seva, diu l'aforisme. Acceptat que no volém escriure en castellá péls Jochs Florals, es de badas dir també que no'ns tenta la gloria que allí se'ns promet, ja'n tenim prou ab la de casa. Si l'obra es bona, ja's traduheix, valdament siga escrita en xinesch» [F.P.B., «Bibliografia. *Jochs Florals de 1868*», LGS, 1a època, any I, núm.14 (15-IX-1868), p.107].

política de caire separatista que amaguen els Jocs) i pel seu caràcter minoritari, amb escàs interès per als joves escriptors.⁹¹⁰ Posteriorment (es correspon amb la segona època), la defensa dels Jocs Florals es farà, d'una banda, criticant-ne la decadència literària i, de l'altra, determinats aspectes que la revista creu que els desnaturalitzen i que són vistos com un atemptat a la tradició i el prestigi social del certamen. Una i altra qüestió seran presentades com els grans problemes que ha d'afrontar des de mitjan anys 70 la institució.⁹¹¹

Però la defensa dels Jocs també es manifesta en un sentit positiu. Així, es contribueix a la divulgació del coneixement de la institució amb la publicació d'una sèrie d'estudis que informen sobre la festa, tant des del punt de vista històric com actual; es publiquen els cartells de les convocatòries anuals de la festa i se n'informa un cop aquesta s'ha celebrat (es descriuen les incidències generals, es resumeix el contingut del diferents discursos, la relació del premiats, etc); es fa la ressenya del volum de les composicions premiades; se suggereixen modificacions en l'organització del Jocs per millorar-ne el funcionament, etc. És per aquesta voluntat de ser un altaveu permanent de la vida social i literària de la institució que sembla pertinent i adequada la definició donada a *Lo Gay Saber* com a òrgan «oficiós» dels Jocs Florals.⁹¹²

2.6.2. Els Jocs Florals: motor de la Renaixença literària ⁹¹³

Des de *Lo Gay Saber* s'interpreta l'origen de la Renaixença literària com un fet lligat a l'acció individual d'uns escriptors i a uns determinats fets d'ordre literari, un procés històric dins del qual els Jocs Florals ocupen una posició preeminent (són el «penó de nostre moviment literari»⁹¹⁴).

---

⁹¹⁰ Briz, per exemple, presentava la festa de 1868 com a argument per invalidar aquesta crítica: «De la festa d'enguany la nostra causa pot estame ben contenta, ella es estat una resposta als que deyan ser nostre Jochs una cosa sostinguda per uns quants, que, des de primers anys venian a repartirse las flors, al davant de la gent, en lo mes de Maig. Los noms dels premiats enguany negan, desmentan aquesta calumnia que, fins en lletres de motllo, ha corregut per Barcelona. Los noms dels joves Ubach, Picó, Ventalló, Roca, Maura, Pizqueta i Riera proban que no son solzament los vells los quins se enamoran de la nostra causa ; Aquells noms dihuen ben alt, que las lletres catalanas no finirán ab la mort dels quins mes feren per sa renaixensa» (*Ibid.*, p.116).

⁹¹¹ Vegeu tractades aquestes dues qüestions més avall (2.6.3. i 2.6.4.).

⁹¹² Vegeu TORRENT-TASIS, *Història de la premsa catalana*, p. 95.

⁹¹³ Per desenvolupar aquest punt ens basem sobretot en el contingut de l'article «De nostra literatura» (20-VI-1869), sense signar (Briz en podria ser l'autor), en el qual, amb intenció apologetica, es fa un balanç dels deu anys de Renaixença literària d'ençà de la restauració dels Jocs Florals. Si no es diu el contrari, les citacions incorporades al text són d'aquest article.

⁹¹⁴ Com en el primer volum del *Calendari Català* («Bons recorts»), la revista presenta els Aribau, Baldoví, Rubió, Bofarull, etc., com els qui donaren «lo crit d'alerta al quin respongué la generació present

En primer lloc, *Lo Gay* situa els Jocs Florals al centre del moviment de recuperació literària perquè la restauració de la institució assenyala la culminació d'un procés que vindria de lluny:

[...]La llavor literaria amanida ja desde molt temps enrera, la saho poètica ja de molts anys corrent y vivificant la terra catalana devia donar fruit algun jorn. Només hi faltava la ocasió. Nosaltres per çò, creyém que la aparició dels Jocs Florals, mes que una cosa nova fou la modificació de una altra que ja existia. Per nosaltres la lira catalana ja barbotegava en las liras de Piferrer, Cabanyes y Tios;* la sola cosa que hi trobém en aquella época y la fa semblar forastera, es lo traje. [...] Y be, sí aquella llavor un bon xich malmesa pel contacte del castella, devia donar tan assaborits y vistosos fruits com es la festa de Maig, ¿ quants mes no'n tenian de brollar d'aquesta que tan plena de vida's troba avuy?

Els Jocs Florals, doncs, vistos com la culminació d'un procés anterior, però també –i més important, d'aquí la centralitat que se'ls atorga dins la trajectòria històrica de la Renaixença–, presentats com el motor generador de l'expansió literària i territorial de la llengua catalana, per mitjà de la qual, al seu torn, s'ha estès arreu l'esperit patriòtic inherent a la festa. Efectivament, els Jocs, s'afirma, han estat el factor decisiu per a la creació d'una literatura en llengua catalana. En un primer moment, la influència del certamen es va traduir en l'edició d'«estampas, y comensaren aquestas á fer llibres y calendaris. Mes tart ab son escalf prengué cos lo teatre y molts diaris vengueren á parlar en catala al poble avesat fins á llavors llegir en castellá, més que á dintre de casa sua parlés ab catalana llenga. De Catalunya y Mallorca aquest reviscolament passá a Valencia y, llunyans ja aquells temps en molts de nostres pares se donavan vergonya de

---

ab la festa de las festas [...]». [«Novas», *LGS*, 1a època, any I, núm.1. (1-III-1868), p. 7]. Aribau és altament considerat per la redacció de la revista, amb un plantejament que coincideix amb el de Briz en el discurs que féu com a president dels Jocs de 1875. A banda de veure'l com a pioner de la recuperació literària, és reivindicat des del punt de vista lingüístic. Segons Careta, l'oda d'Aribau impactà sobretot per la qualitat de la seva llengua («[...] En tals circumstancies, era impossible que la citada poesia deixés d'entusiasmar, perque notables son encara avuy sa forma, sos conceptes y, mes que tot açò, sa justesa de llenguatge», «Porgaduras...», p.100). En aquesta línia de reivindicació, és interessant la interpretació en termes patriòtics que fa Francesc Maspons i Labrós de l'activitat poètica en llengua catalana de l'autor de *La pàtria*. En un text en què fa referència a una poesia poc coneguda d'Aribau, poesia inclosa en un recull que s'oferí com a felicitació al general Prim l'any 1843, Maspons hi diu el següent: «ho fa en catalá, demostrant aixís son ferm amor á sa llengua nativa, en quan, encara que escribia comunment en castellá, se deixá d'ell en aquell moment y escriu en sa propia llengua. Aixó demostra, com també ho proban las condicions que van acompanyar la publicació de sa famosa Oda a la Patria, son esperit de propaganda de la llengua, de bona mena; y que quan se volia presentar com á catalá, lo primer que se li acudia era de valerse de sa llengua per pendre caracter» [FRANCESC MASPONS I LABRÓS, «Una poesia d'Aribau», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 21 (1-XI-1881), p. 233].

* És una crida de nota incorporada al text original. A la nota llegim el següent: «[y] no parlém d'Aribau perque tothom ja sab la influencia que la musa del autor de la Oda a la Patria ha tingut en nostre moderna literatura».

parlar son llenguatge, l'esperit del país se va aixecar poderós y rich de esperança». Però hauria estat la creació de certàmens arreu del país a imitació dels Jocs la contribució més important de la institució al desplegament de la Renaixença, de manera que la profusió de certàmens seria la prova més palpable «que la llengua catalana y ab ella la literatura, y ab ella nostres Jochs no son cosa del altre mon com alguns pobres d'enteniment volen suposar. Los certamens [...] han demostrat ser que val aquesta bellugadissa que se'ns deya esser l'estremitut de la agonia deu anys enrera».

D'altra banda, també es valora positivament el paper del Jocs en la trajectòria de la Renaixença pel caire eminentment popular de la festa. En aquest sentit, s'assenyala que la consolidació dels Jocs, si bé deu molt als poetes (ja que són els propagadors de la llengua), és obra, sobretot, del poble, el qual els ha fet seus i n'es alhora el màxim sostenidor: «Lo poble fou qui 'ls encoratjà y ha sostingut, no retirantli per ara sa ajuda, ans be fent cada dia mes per ells». I, a més, es constata que és gràcies al suport popular que, un cop retirada la protecció oficial per a la festa, els Jocs segueixen tenint vida, per la qual cosa es conclou que, encara que mai la festa literària no hagués gaudit del suport institucional, els Jocs haurien viscut igualment. Aquesta popularitat assolida pels Jocs Florals es veu confirmada en una atenta observació del públic assistent a la festa. Així, entre el públic hi veuen representats tots els estaments i generacions de la societat: menestrals i pagesos, comerciants i industrials, joves i vells.

Des d'un altre punt de vista, els Jocs també són valorats per la revista pel paper que han exercit com a factor d'unificació lingüística del català literari: «[...] Alló fou lo que motivá un bon xich los nostres Jochs Florals y gracias á ells fins los que per ridicularlos escrivian en catalá del que's parla, ara escrihuen en catalá dels Jochs Florals».⁹¹⁵ I encara, *Lo Gay Saber* també avalua la importància històrica de la institució vinculant-la a un procés de base més general: els Jocs són presentats com l'expressió literària del dinamisme puixant de la societat catalana, que té en l'aspecte econòmic l'altra manifestació d'aquesta plenitud: «Catalunya avuy dia, essent com es lo tros mes industrial y mercantil d'Espanya, ha vist naixe á Barcelona un centre literari que la fa la ciutat literaria del mitjorn,. Als cops dels martells dels fornals hi junta los valents cants de sos trobadors. Essent cort del treball també ho és de la poesia; y ja que

---

⁹¹⁵ F.P.BRIZ, «Bibliografia Forana», *LGS*, 2a època, any I, núm.18 (15-IX-1878), p. 284

no ha pogut ser cort de la forsa administrativa, proba de esserho y potser ja ho es de la forsa del pensament».⁹¹⁶

2.6.3. La decadència literària dels Jocs Florals i dels certàmens literaris

Durant tota la segona època, *Lo Gay Saber* criticarà la decadència dels Jocs Florals i, per extensió, la de la resta de certàmens literaris que se celebren arreu del domini lingüístic.⁹¹⁷

Per a *Lo Gay*, la decadència dels certàmens té dues manifestacions ben clares: d'una banda, la mediocritat literària general dels autors que hi surten premiats i, de l'altra, el baix nivell lingüístic de les seves composicions. Així, per exemple, en la ressenya del volum de poesies premiades al Certamen Catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona de l'any 1879 llegim la següent valoració negativa dels resultats, una crítica que es generalitza al conjunt de festes literàries que se celebren en el país: «[e]l certamen no ha dut en general mòlt bona cullita ni ha sigut una manifestació d'avens pèl nostre idioma. La decadencia d'enginy s'hi mostra evident a en casi tots los travalls, ni més ni menys qu'en altres certàmens; y, en quant á llengatge, la falla de propietat, la poca polidesa, lo castellanisme, l'escursar y allargar paraulas, tots los mancaments y descuyts contra'l ben dir que avuy están en boga, allí's veuhen representats entre tots los autors».⁹¹⁸

En paral·lel a la constatació d'aquesta davallada de la qualitat literària i lingüística del certàmens, hi ha l'anàlisi que fa la revista sobre les causes que han provocat aquesta situació. El discurs de *Lo Gay Saber* sobre aquesta qüestió gira a l'entorn de dos arguments principals: en primer lloc, la poca qualitat dels jurats, de la qual deriva una actitud poc exigent en el moment d'apreciar amb prou rigor el valor de

---

⁹¹⁶ *Ibid.*

⁹¹⁷ En criticar la decadència literària dels Jocs, *Lo Gay Saber* no fa altra cosa que continuar la línia de crítica iniciada ja dins el *Calendari Català* per Antoni Careta a partir de l'any 1873, primera vegada en què es constata dins l'anuari la poca qualitat dels autors premiats.

⁹¹⁸ C. [Careta], «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any III, núm. 4 (15-II-1880), p. 48. En un altre text del mateix autor que ja hem esmentat diverses vegades es descriu amb pessimisme l'evolució interna del català literari de la següent manera: «Los senyals que ja avuy s'observan no poden esser mes evidents: ja no son paraulas del castella solament las que vuy tacan la puresa del idioma sino que tambe l'han invahit una pila de galicismes y provençalismes, y de mes á mes, expressions castissas mal aplicada ó alguns cops malmesas pèls mateixos escriptors» («Porgaduras del idioma», p. 102)

les obres; i en segon lloc, l'allunyament dels certàmens literaris dels autors de qualitat, identificats aquests sobretot amb els mestres en Gai Saber.⁹¹⁹

El primer text en què apareix una reflexió sobre el sentit de la decadència, un intent, per tant, d'interpretar-la, és a l'article «Dels certàmens».⁹²⁰ S'hi comença constatant la proliferació de certàmens arreu del país i com aquesta situació és objecte de crítica des de diferents punts de vista dins dels cercles de la Renaixença: «Pels uns la repetició de consemblants lluytas rebaixa la importancia de las mateixas y, partint d'esta base, dihuen que deurian fersen menys porque valguessen mes; los altres sostenen que essent los certàmens los qui públicament donan lo titol de poeta als que hi obtenen los premis, deuria concedirse eixa prerrogativa exclusivament als Jochs Florals y encara extreman lo parer sobredit en lo referent á la massa seguida repetició, quan proposan que aquells se celebren cada cinc anys». Cap d'aquests plantejaments no és compartit per l'autor de l'article. Ben al contrari creu que l'abundància de certàmens no són un mal en si mateix, cosa que argumenta amb l'aval de la història: «[...] perquè tenim la prova en la mateixa antiguitat de que no eran aquests los resultats que ells donavan y que encara's feyan mes seguits que entre nosaltres: y es prova de que eixa repetició era molt seguida quant hi hagué poetas que arribaren á guanyar fins vuytanta premis [...]». Així doncs, el fet que les composicions que es premien en l'actualitat siguin «combatudas porque muchas de ellas no arriban de bon tros al nivell de lo que exigeix, no ja un premi, sino lo bon gust de un lector massa exigent» no es deu al fet de l'abundor dels certàmens, sinó a una altra causa d'ordre intern a aquests: el poc nivell dels jurats que atorguen els premis.⁹²¹ Efectivament, «lo que malmet nostres certàmens en general son los jurats [...] desitjem sols fer notar lo perill que corra la nostra literatura ab lo poch acert, algunas vegadas, en la elecció dels que han de compondre los jurats d'aquells». Així, desplegant l'argumentació, es constata que molts dels que formen part dels jurats no tenen coneixements literaris suficients per poder exercir correctament les seves funcions, que no són altres que premiar composicions de qualitat

---

⁹¹⁹ Lligat amb aquesta segona causa, hi ha la interessant reflexió que es fa sobre el sentit del títol de Mestre en Gai Saber

⁹²⁰ «Dels certàmens», *LGS*, 2a època, any II, núm. 9 (1-V-1979), p. 177-178. No va signat, però Briz o Careta podrien haver-ne estat els autors.

⁹²¹ Pocs anys més tard, però, la revista canviarà radicalment de parer, i veurà en l'abundància dels certàmens la causa principal de la decadència literària dels Jocs i altres certàmens: «No era prou y massa ja lo mal que havian fet al bon nom de la literatura aquesta munió de certàmens que'ns ha donat mes que altra cosa un mosquer de rimayres que son lo torment dels directors de publicacions serias y del publich inteligent?» [«Novas», *LGS*, 2a època, any V, núm.10 (15-V-1882), p.104].

literària.⁹²² Així, s'afirma que, atesa la importància del paper del jurat, es crea un perillós precedent si no és la vàlua literària contrastada dels seus membres el que en guia la constitució, ja que si els errors comencen en els jurats, «¿qui es que no estarà envanit no ja de guanyar joia, sino fins un accessit en certàmens que's celebren en condicions consemblants?». L'articulista considera, doncs, que les persones més indicades per assegurar la qualitat dels jurats i la coherència de les resolucions a l'hora d'atorgar premis són els mestres en Gai Saber. Aquests reuneixen una sèrie de condicions positives: coneixement aprofundit de la llengua i la literatura catalanes; són els que han demostrat ser els més aptes en el conreu de les lletres; la imparcialitat i finalment, és clar, la condició mateixa de mestres.

El segon argument principal que addueix la revista per interpretar la situació de decadència dels Jocs i de la resta de certàmens es desplega en l'article-editorial «Los mestres en Gay Saber».⁹²³ És un article en què s'exposa la posició de la revista a l'entorn d'una qüestió que aleshores era objecte de discussió dins els cercles literaris de la Renaixença: la conveniència que els mestres en Gai Saber participessin o no en els Jocs Florals.⁹²⁴ L'autor introdueix la seva argumentació a partir d'una pregunta prèvia: «¿Los Jochs Florals, s'han fet per donar títols y jubilar mestres ó pera premiar composicions que pel mer fet de ser premiadas ha de sopusarse que dehuen reunir grans

---

⁹²² La redacció lamenta ben sovint que els jurats dels certàmens atorguin premis atenent només al mèrit relatiu de les obres i no pas a un valor més absolut; també se censura el poc criteri amb què alguns jurats atorguen premis a composicions que no compleixen ni els mínims exigibles a una obra literària. Així, per exemple, se censura l'actitud del jurat del certamen catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona de l'any 1882 perquè ha atorgat un premi de novel·la a una obra que la revista considera que no és altra cosa que un esborrany, de la qual cosa no s'estranyen, ja que el poc rigor amb què els jurats premien algunes obres diuen que és un fet que s'està generalitzant. Per contra, la revista aplaudirà els jurats que mantenen una línia d'exigència i de rigor, com, per exemple, la que mostraren els mantenidors dels Jocs de l'any 1881: «Segons se desprén de la memoria del secretari senyor Oller, lo consistori se ha cregut en lo deber d'esser mes exigent qu'alguns dels jurats anteriors en la elecció de composicions, y bona proba'n dona de qu'ho ha sabut dur á terme l'haver deixat sense adjudicar los premis de la viola, la englantina y la major part dels qu'havien ofert corporacions y societats particulars» [E.F., «Bibliografia», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 23, (I-XII-1881), p. 255].

⁹²³ «Los mestres en Gay Saber», *LGS*, 2a època, any II, núm. 21(1-XI-1879), p. 269-270. Tampoc no du signatura (Briz? Careta?).

⁹²⁴ Les consideracions que s'hi fan, com es remarca en el començament de l'article, ja han aparegut amb anterioritat en diverses noves d'aquest mateix any 1879. Així, la primera vegada que es posa en relació els mestres en Gay Saber amb la situació de decadència dels Jocs, és en una nova del número 12 (15-VI-1879), i es fa amb l'objecte de respondre a una observació crítica que els havia fet *La Lluanera de Nova York* a propòsit de l'article «Dels certàmens» publicat uns mesos abans a *Lo Gay Saber*. En concret, *La Lluanera* retreia a la revista de Briz que aquesta no proposés mesures per afavorir els poetes joves en detriment dels mestres. Aquest retret, doncs, és a l'origen d'un discurs recurrent dins la revista a partir d'aquest moment de defensa dels mestres i en què s'exigeix que aquests no es desvinculin dels Jocs per assegurar-ne la seva qualitat.

qualitats en son fons y en la forma ab que aquest fons sia vestit?». S'hi respon amb rotunditat que els certàmens tenen com a objecte la segona finalitat, de manera que «lo que convé es cridar á las lluytas poéticas á tots quants estigan en condicions de poderhi contribuir ab éxit, y no ha de negarnos ningú que'ls mestres, pel senzill fet de haver obtingut lo títol, se troban de ple en eix cas». Però es lamenta que els poetes de vàlua, un cop han estat nomenats mestres, deixin de participar en la festa literària, amb la qual cosa el nivell i els resultats literaris que s'hi obtenen queden afectats ben negativament, fins al punt que «podria succehir que la nostra gran festa literaria arribés á morir d'anemia». Així, és desitjable i absolutament necessari, tant pel presitigi de la festa però també en general per al bon nivell de la literatura catalana, que els vells (és a dir, els mestres) participin en la festa al costat dels poetes més joves, el triomf dels quals, al seu torn, tindrà molt més valor en tenir davant una sòlida oposició. Per tant, l'autor fa una crida a la participació dels mestres:

[...] en nom nostre y del jovent ardit, ilustrat y pundonorós, nos atrevim á pregar als mestres que s'han retret que vingan á donar á nostres certamens mes vida ab sas llums y ab son enginy, porque com ja ho havem dit mes amunt y en altrás parts, los certàmens y sobre tot los Jochs florals no's van crear per fer mestres en Gay saber sino per premiar poesías de cap de brot. Vingan altra volta al camp de la lluyta los mes antichs, y barrejats ab los novells ressonen novament pel espay en lo dia de la festa, los respectats noms dels Aguilós, Rubiós, Balaguers, Pons, Rosellós, Blanchs, Calvets y molts altres que ab son retrahiment fan un tort á la gloria personal y al bon nom de la nostra festa coneguda y aplaudida avuy en dia en tota Europa. Y, al igual que a n'aquets, també farém una crida dels qui encar que no sian mestres de fet, tenen la consideració de tals, en la consciencia de quants á las lletras se dedican: los Milàs, los Llorentes, los Querolts, los Aguilós (Tomas), etc., poden y dehuen venir á revivar la gloria de la nostra festa.⁹²⁵

---

⁹²⁵ Aquesta crida nominal, podria explicar la participació de Marià Aguiló en els Jocs de 1880, on obtingué un premi? La seva composició era l'única que la redacció salvava d'entre les que havien sortit premiades en la festa d'aquell any. D'altra banda, el premi obtingut per Aguiló era una prova de la tesi defensada per la revista (en oposició al punt de vista contrari de la *La Il·lustració Catalana*, amb qui mantindran una petita polèmica sobre la qüestió) que la primera època dels Jocs Florals fou la de més qualitat literària, precisament perquè hi participaven els mestres: «[c]omprenem que la Il·lustració no vulga que li digan que'ls Jochs florals ens sos primers anys valian mes qu'ara, com compreнем que hi haja altrás personas que'ls agrade sentirho dir, y perço LO GAY SABER per complaure á aqueixas, de tot cor s'esforça en repetilshi, refrescant un xich la memoria als que s'oblidan de aquells que'ls ensenyaven de donar los primers passos en lo camp de las lletras y posant senyalat afany en veure honradas sas columnas ab la colabroració de firmas antigas y reputadíssimas» [«Novas, *LGS*, 2a època, any III, núm. 23 (15-XII-1880), p. 269]. La tesi que la primera època dels Jocs Florals fou la de més qualitat literària era defensada també per Joaquim Rubió i Ors l'any 1877 a *Breve reseña del actual Renacimiento de la lengua y la literatura catalanas*, i alguns dels arguments que Rubió hi adduïa per explicar la davallada de la qualitat literària dels Jocs són idèntics als que posteriorment utilitzarà *Lo Gay Saber*, sobretot en el punt d'exigir un major rigor als jurats alhora d'atorgar els premis.

La proposta, doncs, és ben clara: fer tornar els mestres i els poetes de qualitat als Jocs perquè aquests puguin recuperar l'antic esplendor i assegurar així el progrés de la literatura catalana.⁹²⁶ L'article acaba plantejant la necessitat de dur a terme una reforma en la constitució dels jurats per fer viable el retorn dels mestres als Jocs. Una reforma que hauria d'anar en la línia d'evitar que els més joves puguin ocupar «la cadira del jutge», ja que «la edat del jove es obstacle evident á que presidesca moltras vegadas en lo juhí lo desapassionament, lo criteri fill del temps y la independencia que donan los anys». Si això fos possible, probablement els mestres tornarien a participar en la festa literària, cosa que la revista agrairia molt perquè «no tenim altre desig que veure en germanal aplech á tots, los que's daleixen per un mateix amor y's caldejan als raigs de un mateix sol: lo amor a Catalunya y'l sol de la poesia»

La defensa que fa la revista de la participació il·limitada dels mestres en els Jocs, du com a argument implícit una determinada interpretació sobre el sentit d'estar en possessió del títol. L'argumentació que es fa planteja que aquest títol, en tant que representa una aptitud, hauria de ser el començament de la carrera literària i no pas jubilació.⁹²⁷ I en la mesura que en l'actualitat no significa res més que «jubilament», *Lo Gay* acabarà veient en l'existència mateixa del títol una de les causes objectives de la davallada dels Jocs:

Per nosaltres lo títol, en malhora inventat y per nosaltres mateixos combatut (llavors joves de vint anys quan se va discutir) es la primera causa de malaltía de nostres certámens. Sent aixís, ja fácil es compendre que no li tingem massa carinyo, y que si l'acceptem com á comens sia per no rompre ab la tradició y per respectar un fet consumat. Per nosaltres aquest títol es inútil; l'esparó que havia de moure la noble

---

⁹²⁶ Aquesta exigència no apareix només formulada en aquest article, sinó que és recurrent dins la revista durant aquests anys. Per exemple, Enric Franco ho demanava en la ressenya-comentari al volum dels Jocs de 1881, després de constatar que el nivell general de les composicions premiades era força baix: «De dordre es qu'habentni tants que poden y saben ferho, los Jochs Florals de Barcelona no pujan produhir cullitas com las que oferían en los primers anys de sa renaixensa. Vulla Déu qu'es deixondeixin del seu ensopiment los que tenen poder y aptitud pera ferho, y procurin ab lo seu enginy y clar saber que no mori la institució catalana que tant gloria pot reportar encara á a la nostra bella y benvolguda Pàtria». En la ressenya al volum de l'any 1882 també es constata la pobresa literària de les composicions presentades perquè els mantenidors no havien pogut adjudicar tots els premis i es tornava a insistir que «[h]ora es ja de que es pense seriament en procurar los posibles per aixecar esta decayguda institució, donchs encara, grat sia á Dèu vihuen la major part de las personas que l'havien posada al envejable lloc que tots l'hem vista . Si aixís continua, si no s'hi posa remey, la festa de maig servirà no mes pera lluhir un moment una dotzena de senyors fent lo paper de jutges ó de poetes; mes arribará un dia y no molt lluny, que ni aixó tampoch, donchs las personas d'alguna importancia no voldran concorre al aplech de maig» [«Novas», *LGS*, 2a època, any V, núm. 15 (1-VIII-1882), p. 144].

⁹²⁷ Cf. «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 13 (1-VII-1879), p. 176.

ambició de gloria en los poetas, no era un título que precisamente inutiliza al que'l posseheix per rahons moltes vegades de planye y casi sempre de mals resultats pel bon nom de las lletres patrias. Per nosaltres lo que devia sostenir la lluyta y mantindre l'entusiasme en los trobadors nous, era lo nombre de premis ordinaris y no un título, avuy poch considerat per molts. Si no hagués sigut aquest, l'afany de ser cada poeta lo qui mes premis ordinaris hagués guanyat, hauria sostingut en tots ells lo foch del entusiasmo y no s'haurian retret los que mes valen.⁹²⁸

Aquesta devaluació o pèrdua de prestigi experimentada pel títol de mestre és constatada, per exemple, en el fet que molts certàmens arreu del país també han creat un títol anàleg, actitud que es censurada per *Lo Gay Saber* en molt moments. Així, per exemple, en una «Nova»⁹²⁹ informen que «L'Ateneo Tarraconense» ha acordat de proclamar per al certamen d'aquell any «Maestros en Gaya ciencia» els poetes que guanyin tres premis en els concursos de l'entitat, una iniciativa de la qual es plany la revista perquè «á nostre humil entendre, ve a contribuir á que'ls títols literaris vingan a menys». Així, es demana a aquesta entitat (i a les altres que fan el mateix) que revoqui l'acord pres «ja que no serveixen mes que per atiar l'ambició de personalitats que, casi sempre sens valer, voldrian tenir la representació deguda al mérit veritable» i s'afirma que només la institució dels Jocs és competent per adjudicar la distinció de mestre.

2.6.4. La crítica a les infraccions de la tradició dels Jocs

El desprestigi de la institució dels Jocs Florals tenia el seu signe més evident en la davallada de la qualitat literària i lingüística de les composicions que s'hi premien, però, paral·lelament, la decadència també es manifestava en altres fets que, des del punt de vista de la revista, erosionaven les bases tradicionals de la institució i en darrer terme, doncs, afectaven negativament el seu prestigi social.

Així, s'interpretava com un atemptat a la tradició dels Jocs Florals que en la festa de l'any 1879 s'hagués donat lectura, amb autorització del consistori —per la qual cosa encara ho lamentaven més—, als primers accésits dels premis ordinaris, un fet que es considera inacceptable perquè no responia a l'esperit que dugué a la restauració dels Jocs.⁹³⁰ També de la festa d'aquest mateix es criticà que les composicions premiades

---

⁹²⁸ «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm.19 (1-X-1879), p. 252.

⁹²⁹ «Novas», *LGS*, 2a època, any V, núm. 10 (15-V.1882), p.104.

⁹³⁰ Aquesta crítica també es farà a la festa literària de l'any 1881: «Quan com enguany no hi ha abundó de cullita, no's deu fingir abundança. No s'han dat los premis de Fé y Pátria, donchs ¿á que vé llegir los accésits? Porque seguir en aquesta innovació que en los bons temps dels Jochs florals no's feya, ó si

fossin llegides en teatres i alhora anunciades en cartells: «¿[n]o comprenen los que tal consenten que ab tal procediment, a més de baixar de to la festa del primer diumenje de maig, perjudican als adjunts donant casi los mateixos drets al públich que no contribueix en res al sosteniment de la institució?».⁹³¹ Per altra banda, de la festa dels Jocs de l'any 1880, se'n censurà la intenció d'atorgar als premiats una joia que simbolitzava la derrota. Es demanava al consistori que revoqués aquesta decisió «per amor a la tradició que sempre deu ser atesa y mes en una festa tradicional».⁹³² Dels Jocs florals de 1881 es criticà que s'hagués convocat un premi de traducció, amb la qual cosa es considerava que amb aquesta innovació l'esperit original dels Jocs quedava desvirtuat perquè els «certamens dels Jochs Florals no's van fer per un arrech de traduccions, sino pera promoure un renaixement literari, ço es, pera fer naixe poetas», i afegien que «una literatura no's crea ab traductors ni imitadors» i «que no entra en l'ánimo dels restauradors dels Jochs, admetre traduccions». La conclusió que calia treure'n, doncs, era ben clara: «ha estat una nova infracció de la tradició dintre de la festa, infracció que donará de segur lloch á tristos abusos [...]».⁹³³

2.6.5. Un darrer plany pels Jocs

El 20 de maig de 1883 es publicà l'últim número de la segona època i de tota la trajectòria de la revista. Els Jocs Florals hi tornaren a ser protagonistes negatius, ara per la crítica al fracàs de la celebració del vint-i-cinquè aniversari de la restauració de la festa:

Al ser publicat aquest nombre ja haurá passat lo XXV aniversari de la restauració dels Jochs florals que enguany havia de celebrarse excepcional y grandiosament, segons se deya. ¿Qué s'ha fet? Lo de cada any que han vingut forasters y potser encara alguna cosa menys. ¿Y perque han donat eix resultat la gestions de tants comissionats y subcomissionats que han tingut prop de mig any per pensar y ordenar un programa? Per la mateixa raó que ho mata tot aquí á Catalunya, en volent que no s'ia, lo que s'ha de fer, patrimoni d'uns quants. Devian pendrehi part tots los elements catalans (y no usém la paraula catalanista perquè ja es hora de que's comense á desterrar del us corrent aquesta calificació, tal volta exótica, y de segur poc honrosa per nosaltres) se havia redactat un programa de festas accepte á tots los vertaders aymadors de la institució, aquest programa se contava ab medis de realizarlo; empero las passions que nian fa temps en lo camp literari, varen arrunar per complert lo que hauria estat de

---

alguna vegada s'havia fet sempre havia sigut ó per causa d'elecció de reyna de la festa ó per anar lo primer accésit distingit ab joya?» [«Novas», *LGS*, 2a època, any IV, núm. 9 (1-V-1881), p. 99].

⁹³¹ «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 10 (15-V-1879), p. 138.

⁹³² «Novas», *LGS*, 2a època, any II, núm. 8 (15-IV-1880), p. 97.

⁹³³ «Novas», *LGS*, 2a època, núm.13 (1-VII-1881), p. 148

segur un apoteosis digne del esplendor á que ha arribat fa alguns anys lo nostre renaixement. Deu perdoni als que conscient ó inconscientment hajan contribuït al desenllás de la festa d'enguany, pobre y migrat, despres de la fresa que s'havia mogut pera cridar sobre ell la atenció de la gent, tant de fora, com de dins de casa. Eix es lo camí que seguirán tots los projectes concebuts en honra y profit de Catalunya, fins lo dia en que la unió y armonía que's predica per alguns ab la ploma, se practique ab lo cor, cosa que veyém difícil si Deu no hi ajuda. Despedimnos, donchs, del vint y cinqué aniversari, acompanyantñio en lo sentiment de que no se li hajan fet los honors á que mereixedor era per l seva edat y'ls seus antecedents.⁹³⁴

El fracàs s'imputava, donchs, a la desunió i als enfrontaments entre els escriptors catalans, uns fets que, en darrer terme, com la resta dels problemes que *Lo Gay Saber* detectava i criticava en relació als Jocs Florals, caldria emmarcar dins la crisi més general del catalanisme literari que Briz denuncià amb insistència durant la primera meitat dels anys vuitanta, no només des de les seves publicacions sinó també en la seva correspondència privada i en alguns dels articles memorialístics publicats a *La Il·lustració Catalana*.

---

⁹³⁴ «Novas», *LGS*, núm. 22 (20-V-1883), p. 223

